

Nauman gail

Nəsa ahai pispisul gail lotogole

Ase itos nalobulat egai?

ALuk tovi nəvanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur napisal nadəlomian len aYesu tohusuri van vəbar nəboŋ tobar naut p̄isi len navile a pan.

ALuk itosi m̄os ase?

Itosi m̄os alat lotoke leləboi nəsa tovisi husur nəboŋ aYesu tovi məhat len nəmav.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aPita mai aPol be iḅol husur galevis am.

Natgalenan evisi ŋais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 30 vəbar 61.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai iḅol husur nəsa tovisi len nabiltivile isobur len naut a Rom.

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jerusalem (1.1-8.3)

- 1) Nəboŋ aYesu toḗusan len alat lotohusuri tonon, evi məhat vi lan nəmav (1.1-11)
- 2) Nəvanuan nadəlomian logəgel hən aJutas hən aMattias (1.12-26)
- 3) ANunun aGot egəm, igol nəvanuan gail lotohusur aYesu ludan am (2.1-13)
- 4) Natubatan hən nauman sihai pispisul gail mai alat siYesu len naut a Jerusalem (2.14-8.3)

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jutea mai a Samaria (8.4–12.25)

Nəbōl husur nəsa aPol togole nəboŋ tokel ur na-kel-uri-an tovoi len naut isoḅur van vəbar nabiltivile Rom (13.1–28.31)

1) Nəyaran nametəkav siPol (13.1–14.28)

2) Nəbonḅonan totibau len naut a Jerusalem (15.1–35)

3) Nəyaran na-vəha-ru-an siPol (15.36–18.22)

4) Nəyaran na-vəha-tor-an siPol (18.23–21.16)

5) Lutah gat aPol len naut a Jerusalem (21.17–23.22)

6) Losəhar aPol vi Sisarea, ale itoh ei (23.23–26.32)

7) Losəhar aPol vi Rom (27.1–28.31)

Natubatan

¹ Teofilus,* len nalobūlat ta mō sagw* nuhol husur natit p̄isi aYesu totuḅat gole mai p̄usan həni vəbar nəboŋ aGot tolavi vi məhat vilan nəmav. ² Len nəboŋ savi məhat sal, len nədaŋan seNunun aGot, aYesu ikel naḅisal hən nauman mai ahai pispisul gail totabtabuh len galit tia. ³ Husur na-ləŋon-isa-an mai nəmatan san, aYesu evisi hən galito, be imaur. Ale eḅusan nəmauran san hən galito hən ləḅeris ləboii ke imaur kitin. Gai evisi hən galito vəha-soḅur len nəmariboŋ tovi 40 ale isor husur natohan pipihabəlan aGot. ⁴ Boŋ sua ihanhan mai galito, ale ikel nə-kai-tasi-an sua, ike, “Sam-terin naut a Jerusalem, be mititoh vir naviolan aTəmagw tokel gati tia.* Egai nəsa notokel mai

* **1:1:** Len nasoruan ta Kris namilen aTeofilus evi nabubur siGot.

* **1:1:** Luk 1.1-4   * **1:4:** Luk 24.49

gamito, mættosæsəlonj həni; ⁵ husur aJon ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be asike idareh aGot tibaptais hən gamito hən aNunun.”*

AYesu evi məhat vi lan nəmav

⁶ Nə nəboj lotobonbon, lousi ke, “Nasuḅ, imabe? Gagai gilav təlmam hən naut a Israel titoh pipi-həbələn nakinj salit gabag tətəs am a?”

⁷ Be ikel mai galito ke, “Savi samito hən mətbələboi namityal o nəmaribonj aTəmagw torinji len nədañan hən na-il-a-mō-an san. ⁸ Dereh mitikad nədañan nəboj aNunun aGot bəgəm len gamito. Dereh mitikel ur ginau len naut a Jerusalem, len naprovens Jutea mai naut a Samaria van vəbar tarhət navile a pan.”*

⁹ Nəboj aYesu tokəmaienan tononj, aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav.* Lokəta husuri van nəmavukasw esusuani.

¹⁰ Nəboj tovi məhat lokətkəta vi məhat, vəha-sua ηai nəvanuan eru arovisi, il mai galito. Arosun nahurabat topəhapəhw. ¹¹ Aruke, “UleKalili gail, imabe mətokəta vi məhat maienan? AYesu egaii aGot tolavi vi məhat dan gamito, dereh tetəlmam sunñan tovi məhat.”

Logəgel hən aJutas

¹² Beti luyar təlmam dan Nəvehuh Oliv enan, vi Jerusalem. Evi nəyaran hən nəSəppat, nakilomita esua ηai. ¹³ Nəboj lotobar naut enan, lopəlau vi lohoim len naim a məhat lototohtoh lan. Ikad aPita, aJon, aJemes, aAdru, aFilip, aTomas, aPartolomiu,

---

* **1:5:** Mat 3.11; Mak 1.8; Luk 3.16; Jon 1.33   * **1:8:** Mat 28.19; Mak 16.15; Luk 24.47-48   * **1:9:** Mak 16.19; Luk 24.50-51

aMattiu, aJemes anatan aAlfeus, aSimon tovi Selot sua, mai aJutas anatan aJemes.* 14 Len nənauan sua luḃonḃon tabtab hən ləḃisor tuṽ, galit mai alatpəhaṽut mai aMeri anan aYesu, mai aṽan aYesu gail.

15 Len nəḃonj galen sua, APita eil rivuh len ahai susur gail. Galito lovi 120. 16 Ike, “Bathudud sagw, sutuai aNunun aGot isor len nabuḃon aTevit husur aJutas. Nəsa aGot tokele len natosian san isarpoh hum nasoruan san tosarpoh akis. AJutas eil a m̃o hən alat lototah gat aYesu,* 17 naut kəmas gai tovi ginamit sua. Gai ikad nahudhuuman egai siGot sum̃an gidato.”

18 (AJutas eṽur nətan hən nəvat tokade sil naṽide san tosa. Ale iteh, sueh nətan, nabəhaṽun imaṽul, ale ninen elul vivile. 19 Nəḃonj alat a Jerusalem p̃isi lotosəsəlonj ləḃoi natenan, loriḃ nəhes len nətan enan. Len nasoruan salito evi Akeltama, Marireu hən Nəda bolai.)†

20 APita isor am ike, “Len nalobulat hən Nəḃe gail aTevit itosi ke,

“ ‘Naim san timasḃəḃesw,
nəvanuan ideh satitoh lan,’*
mai,

“ ‘Ivoi ke avan sua tigel namilen.’* ”

21-22 “Imaienan, ivoi ke alateg ideh tegəm vi vanuan sua len gidat dattosəḃavur pisan esua. Avan enan tevi vanuan sua toyar mai gidat akis nəḃonj

* 1:13: Mat 10.2-4; Mak 3.16-19; Luk 6.14-16 * 1:16: Psa 41.9

† 1:19: Hən naves 18-19, Mat 27.3-8 * 1:20: Psa 69.25 * 1:20: Psa 109.8

aYesu totah mai gidato, tuḅat len nəboŋ aJon tobaptais hən aYesu* van vəbar aGot tolav kuvi dan gidato. Hum gidato, avan enan eris aYesu tomaur tətəs ale timasḅon mai gidato hən datḅikel ur nale-məhat-an enan san dan nəmatan.”

²³ Na nəboŋ aPita tokel naten tonon, lulekis hən naulumān eru. Esua nahəsan aJosef lotokisi hən aParsappas (lokisi hən aJustus am), togon nahəsan aMattias. ²⁴ Beti lusor mai aGot ke, “Nasub, gaiug māu goləboi nəlon nəvanuan p̄isi. Gigol p̄arḅar hən tesua len gəlar egai gototabtabuh lan tia ²⁵ hən ḅilav namilen aJutas hən nauman san mai nauman sihai pispisul. AJutas ipair dani vəsab.”

²⁶ Ale lubar hən nəvat hən ləḅisaḅ ase len gəlaru. Lusab aMattias ale iḅon mai ahai pispisul səŋavur pisan esua.

2

ANunun aGot egəm len naPentikost

¹ Len nəboŋ hən naPentikost* togəmai luḅon len naut esua. ² Vəha-sua ŋai ikad nəwalan dan nəmav tosumān nəlan paru, ale naim lotobətah lan epul həni. ³ Loris natit tohun natuhuhəb lotowunwun lotopəpəhw ale lupat len galit v̄isusua. ⁴ Galit p̄isi lopul hən aNunun aGot ale lotuḅat sor len nasoruan tiltile gail tonor hən nəsa aNunun aGot tolavi mai galito.

⁵ Len nəboŋ enan len naut a Jerusalem ikad naJu lotolotu hən aGot, nəvanuan naut p̄isi lotohusur kitin hən na-lotu-hən-aGot-an. ⁶ Nəboŋ lotosəsələn

---

* **1:21-22:** Mat 3.16; Mak 1.9; Luk 3.21   * **2:1:** Lev 23.15-21; Deu 16.9-11

hæn nēwalan enan, naluŵoh logəm ðonðon nēnauan salit ebutbutut husur lotosēsəlōŋ ləboi nasoruan salit ŵisusua. ⁷ Lumaŋmaŋ, luŋaŋ, luke, “Galit lotosor, lovi alat a Kalili m̄au? ⁸ Imabe datosēsəlōŋ hæn nasoruan lotopas gidat ŵisusua maii? ⁹ Alat a Partia, a Mitia mai a Elam. Alat lotosuh a Mesopotamia, a Jutea mai a Kappatosia, a Pontus mai a Asia, ¹⁰ alat a Frijia mai a Pamfilia, a Ijip mai tarhət a Lipia pəpadaŋ hæn naut a Sairin, mai galevis lovi metðos hæn naut a Rom. ¹¹ Gidat galevis datovi uleJutea a m̄o ale galevis datohusur nadəlomian salito. Alat a Krit, alat a Arapia, gadit p̄isi datosēsəlōŋ ləboi galit lotosor len nasoruan sadit gabag. Lukel ur nəyalyalan siGot len natit gai togol gail len nədaŋan san!”

¹² Galit p̄isi luŋaŋ mai lodədarnəb̄u. Lous galit gabag ke, “Namilen nategai imabe?”

¹³ Wake galit galevis lusor viles ahai susur gail ke, “Lomun nəwain toveveu ale lotərog.”

APita isor mai naluŵoh

¹⁴ Be aPita eil mai esəŋavur pisan esua, ale isor habat am hæn tokel mai naluŵoh ke, “Gamit a Jutea mai gamit məttotoh a Jerusalem, ivoi ke gamit məteləboi naten tovisi; mətesēsəlōŋ hæn nasoruan sagw. ¹⁵ Naut kəmas nəsa məttonau maienan, alategai ləsətərog husur namityal evi məlapat dudulan ŋai. ¹⁶ Natenan tomadhavisi, ahai kelkel ur siGot, aJoel ikele tia:

¹⁷ “AGot ikele ke, ‘Len nəboŋ hæn nanoŋan hæn navile a pan,
ginau dereh nevrur san aNunugw hæn nəb̄ilavi
mai nəvanuan p̄isi.

Natətai gail mai anatvavimito dereh likel ur
 napisulan sagw
 mantuhmar samit gail dereh leris narisian
 gail,
 ale haṽut samit gail dereh lipat ris naḅēber
 gail.

18 Dereh neṽur san aNunugw hən nəḅeviol həni
 mai naslev sagw gail, alalumān mai
 alatpəhaṽut,

Ale galit dereh likel ur napisulan sagw.

19 Dereh nigol namerikel gail len nəmav
 mai natit len navile a pan məttomaṅmaṅ lan,
 nəda, nəhab mai nəmaroṽ.

20 Namityal tegəgel vamotmot mai nahəbati tehum
 nəda
 beti nəmariboṅ namənas toyalyal
 siNasub dereh tegəmai.

21 Beti nəvanuan p̄isi lotokai vi təban nahəsan Nasub
 hən ḅevi tarhət salito,
 gai dereh tilav kuv galit dan nəpanismen sil
 nəsaan salito.*

22 “UleIsrael gail, mətesəsəloṅ hən nəsa nəḅikele:
 aYesu ta Nasaret, aGot itabtabuh lan. Ale aGot
 igol naten tomasil len nəhomito, husur len aYesu
 egaii, aGot igol namerikel lotodaṅ, namerikel
 məttomaṅmaṅ len gail, mai namerikel lotokel kot
 aYesu. Gamit p̄isi mətoləboi natgalenan tia. 23 Nəsa
 tovisi hən aYesu inor hən na-sor-utaut-an siGot
 sutuai tia. AGot eriṅi ke ləḅilav aYesu mai gamito
 ale gamit mətuḅos gati len nəhai balbal. Alat ləsavi
 Ju losusupah mai gamit hən məttogol tomat len

* 2:21: Hən naves 17-21, Jol 2.28-32

nəhai balbal.* 24 Wake aGot ilavi dan nəmatan. Igol imakuv dan na-pəŋas-masuŭ-an hən nəmatan, husur nəmatan edədas bətəgau gati.* 25 Imagenan aTevit isor husuri ke,

“ ‘Noris Nasuḅ akis a mō len ginau.

Bathut totoh len nəmatu sagw, asike nomətahw.

26 Husur enan nəlogw ivoi,

nasoruan sagw epul hən nahəhaṽuran,

ale len natohan sagw, nə-vatvat-viri-an sagw ipat len aGot.

27 Husur gaiug, Nasuḅ aGot, asike gerin gaḅulan ginau len naut nəmatan,

asike gerin niben Nəvanuan Saṁ tiḅos nətan.

28 Goṽusan ginau hən nəp̄isal gail hən nəmauran;

dereh gigol ginau nepul hən nahəhaṽuran hən natohan saṁ.†

29 “Bathudud gail, noləboi nakitinan ale nukel mai gamit ke atəmadato, aTevit imat tia. Lutavuni tia, ale nəḅurhes han ipat sal van vəbar nəḅoŋ daməŋai. 30 Be evi ahai kelkel ur. Eləboii ke aGot tota gat na-kel-gati-an sua todaŋ toke, avan sua len nəpasusan siTevit dereh tegəm vi kin suṁan aTevit.* 31 ATevit eləboi nəsa ḅevisi balai, ale isor husur na-le-məhat-an seKристо dan nəmatan. Ike,

“ ‘Asike ipat len naut nəmatan,

asike niben iḅos nətan.*

32 “Imagenan, aYesu egaii, aGot igol tole məhat dan nəmatan tia, ginamit p̄isi namtoris ləboi nate-nan. 33 Itoh tia a məhat len nətarhət nəmatu siGot.

* 2:23: Mat 27.35; Mak 15.24; Luk 23.33; Jon 19.18 * 2:24: Mat 28.5-6; Mak 16.6; Luk 24.5 † 2:28: Hən naves 25-28, Psa 16.8-11

* 2:30: Psa 132.11; 2Sam 7.12-13 * 2:31: Psa 16.10

Ale aTəman eviol hən aNunun maii hum tokel gati tia. Ale aYesu evur san nəsa məttomadharisi mai səsəloŋ həni vi lan ginamito. ³⁴ Husur aTevit savi məhat vi lan nəməv, be gai səbōn ike,

“Nasuḅ aGot ikel mai aMasta sagw ke,

“Gebətah təban ginau, len navəlagw nəmatu,

³⁵ vir nəberinŋ aenemi samŋ gail pipit nariemŋ gəlaru

hən ləbēvi ut kəmas.” *

³⁶ “Imagenan, ivoi ke alat a Israel pisi leləboi koti ke aYesu egaii, məttorinŋ len nəhai balbal, aGot igol etibau tia len na-il-a-mō-an, tovi Masta mai Kristo, aGot totabtabuh lan.”

³⁷ Nəboŋ nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən nasoran enan, ibar nəlolito ale lous aPita mai ahai pispisul gail ke, “Bathudud gail, namtimabe?”

³⁸ APita isor var galit ke, “Mitipair dan nəsaan samito ale gamit pisi mitibaptais len nahəsan aYesu Kristo hən aGot bəruḅat nəsaan samito, beti aGot dereh teviol hən aNunun mai gamito.

³⁹ Husur ke na-kel-gati-an enan evi samito mai sinaur pisi ləbēhusur gamito, mai silat pisi lotosuh a tut, alatenan, Nasuḅ aGot sidato bəkis galit balai.”

⁴⁰ Beti aPita isor ebəlav, ikel nalələgəuan mai galito, ikel taltal həni ke, “Məteus aGot hən bilav kuv gamit dan nəpanismen bībar naur egai lotosa, lotomətahun aYesu.”

⁴¹ Alat lotodəlom nəsa tokele, ahai pispisul lubaptais hən galito, ale 3,000 am lohusur aYesu len nəboŋ enan ŋai. ⁴² Akis losəsəloŋ bun nəsa ahai pispisul gail lotoḗusan həni, luḅon len nəmauran

---

* 2:35: Psa 110.1

salito; loḅur nabəta hən lotohan ḅonḅon, ale lusor tuṽ.

Nəmauran silat lotokad nadəlomian

⁴³ Nəvanuan ṽisi lomətahw len nəyalyalan siGot, husur len nədaŋan siGot ahai pispisul gail lugol namerikel isoḅur toṽusani ke galit siGot. ⁴⁴ Alat lotokad nadəlomian losuh ḅonḅon, natit ṽisi lotokade evi salit ṽisi.* ⁴⁵ Nəḅoŋ lotopar tete sua, loṽur hən nətan o natit salit gail ale loṽəpəhun nəvat han mai galito lotomīdol. ⁴⁶ Len nəḅoŋ ṽisi luḅon tabtab len naholəvat todar vis naim siGot ale nənauan salit esua. Lohusur naim ṽisusua salit gail loḅur nabəta hən lotohan ḅonḅon husur ke nəlolit ehəhaṽur, nəlolit inor, ⁴⁷ lusal suh aGot ale luvoi, lunor len nənauan sinəvanuan ṽisi. Len nəḅoŋ ṽisi Nasuḅ ilav kuv galevis dan nəsaan salito, gol ke alat lotokad nadəlomian lusohsoḅur am.

3

APita mai aJon mai naməsal togau

¹ Boŋ sua aPita mai aJon arovi məhat len naim siGot len namityal hən na-sor-tuṽ-an, namityal totor ut mədau. ² Len nəḅoŋ enan nəvanuan galevis lupat avan sua togau tia len nəpasian. Lupati hən ləḅeriŋi ben nabopita len naholəvat todar vis naim siGot, nahəsan Nabopita Tokab. Lorinŋ akis həni ei hən ḅeusuŋ alat lotovi lohoim hən nəvat. ³ Nəḅoŋ atenan toris aPita mai aJon pəpadaŋ hən arḅəḅis len naim siGot, eus gəlaru hən nəvat. ⁴ APita mai aJon arokəta haihai lan, ale aPita ike, “Gekəta bunus ginaməru!”

---

* **2:44:** Uman 4.32-35

⁵ N̄a ebətah mēdau vir gəlaru ke ar̄bilav natideh maii. ⁶ Be aPita ike, “Nəsəkad nəvat nasilva o nagol ideh, avil nəsa notokade dereh nilavi mai gaiug. Len nahəsan aYesu Kristo ta Nasaret, gile məhat, giyar!”

⁷ Beti etəgau gat navəlan nəmatu, elivi vi məhat. Vəha-sua n̄ai narien arudaŋ. ⁸ Emələh vi məhat, eil, iyaryar. Beti eḅis len naholəvat todar vis naim siGot mai gəlaru, iyar, emələh, eputsan nahəsan aGot van. ⁹ Nəvanuan p̄isi loris toyar, toputsan aGot van, ¹⁰ ale lokəta ləboii ke tovi ulum̄an enan tobətbətah usus nəvat len Nabopita Tokab hən naim siGot. Losəhoṽut, lumaŋmaŋ len nəsa tovisi həni.

APita isor mai naluvoh len naut siGot

¹¹ Len navərada siSolomon, aulum̄an enan etəgau gat aPita mai aJon. Nəvanuan p̄isi lugam van hən galito husur luṽaŋ lan. ¹² Nəboŋ aPita toris lotogəm pəpadaŋ, isor mai galit ke, “UleIsrael gail, imabe mətomaŋmaŋ len nateg tovisi? Husur nəsa məttokeṽa haihai len ginaməru? Mətunau ke namrtogol toyar len nədaŋan sinamər n̄a o len nəboruan siGot namrtokade a? ¹³ Ao! AGot siAraham, seIsak, siJakop, setəmadato ta sutuai, aGot egai eputsan nəvanuan nauman san, aYesu.* Be gamito mətoriŋi len navəlan alat aRom, mətomətahuni. Nəboŋ aPilate toke teriŋi tivan, gamit mətukai tasi. ¹⁴ Mətomətahun atenan tonor, atenan tovi siGot, ale mətous aPilate ke tidam̄ hən avan toṽabun nəvanuan, timakuv.* ¹⁵ Be nəvanuan

---

* **3:13:** Exo 3.6, 15   * **3:14:** Mat 27.15-23; Mak 15.6-14; Luk 23.13-23; Jon 18.38-40, 19.12-15

tovi nəkadun nəmauran, mətugol imat, be aGot igol ile məhat, imaur dan nəmatan. Ale namtoris ləboi natgalenan. ¹⁶ Len nadələmian san len nahəsan aYesu, ategai məttorisi mai məttoləboii, egəm dan am. Ale mətoris ke nadələmian len aYesu ilav nəmauran kavkav maii tia.

¹⁷ “Bathudud gail, imaiegai: Noləboii ke nəsa məttogole tia ipar ləboian lan, nəvanuan toil a mō samito am ləsaləboii. ¹⁸ Be len nəsa məttogole, aGot igol nəsa tokele tia len nabuḡon ahai kelkel ur gail p̄isi isarpoh, ke aKristo san, gai totabtabuh lan, teləḡon tisa habat. ¹⁹ Husur enan, mitipair dan nəsaan, ale mitipair van hən aGot hən aGot bəpipitas nəsaan samito, ²⁰ hən Nasuḡ aGot b̄ilav nəboḡ nəḡavḡavan mai gamito, ale hən b̄esəvat aKristo, gai totabtabuh lan m̄os gamito, tovi aYesu. ²¹ Gai timastoh len nəmav vir aGot b̄igol natit p̄isi b̄inor hum tokel gati sutuai tia len nabuḡon ahai kelkel ur san gail. ²² AMoses ike, ‘Nasuḡ aGot samito dereh tigol ahai kelkel ur sua samit b̄esum̄an ginau tile məhat dan gamit balai. Mitimassəsəlḡon hən natit p̄isi b̄ikel mai gamito. ²³ Avan ideh asike b̄esəsəlḡon hən ahai kelkel ur enan, aGot dereh tidakuvi dan nəvanuan san gail timasig.’* ²⁴ Imaienan, ahai kelkel ur gail p̄isi, tubat len aSamuel van vəbar daməḡai, galit p̄isi lotosor, lukel ur nəsa tovisi len nəboḡ ta daməḡai. ²⁵ Gamit m̄au mətovi natun ahai kelkel ur gail, ale nəsa aGot tokel uri len nabuḡolito, eriḡi tipat m̄os gamit am. Ale na-kel-gati-an aGot tokel mai atəmamito ta sutuai, ikele m̄os gamito. Ikel mai aApraham ke, ‘Len nəpasusan tohusur gaiug

---

* **3:23:** Deu 18.15, 18-19

navoian dereh tivan hən nəvanuan naut tiltile gail len nəbathuyah p̄isi len navile a pan.* 26 Nəboŋ aGot toputsan nəvanuan nauman san, tovi aYesu, esəvati van hən gamito a m̄o hən b̄ivoi hən gamito len nəpairan samit v̄isusua dan na v̄ide tosa samit gail.”

4

NəSanhitrin ikot hən aPita mai aJon

1 Nəboŋ aPita mai aJon artosor mai nəvanuan gail, ahai tutumav gail, nakomada silat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, mai naSattiusi gail, 2 nəlölit ipaŋpaŋ husur gəlaru aro v̄usan nəvanuan gail mai arukel uri ke aYesu imaur dan nəmatan san. Namilen ke nəvanuan gail am loləboi ləbimaur dan nəmatan sum̄an aYesu. 3 Na lutah gat gəlaru, be husur naut igomgom, lorin gəlar len naim bəbaŋis salit vir nəboŋ pelan. 4 Nəvanuan isobur lotosəsəloŋ hən nasoruan, lodəlomi; lalum̄an p̄isi lotokad nadələmian, pəpadaŋ hən lotobar 5,000.

5 Pelan han, alat lotoil a m̄o hən ahai tutumav gail, ahai p̄usan gail hən nalo, mai alat lotoil a m̄o len naut a Jutea, galit luḅonḅon len naut a Jerusalem. 6 Annas evi abiltihai tutumav, aKaiafas mai aJon mai aAleksada, mai galevis am lotovi amahean aAnnas, lutoh ei. 7 Nəboŋ lotogol aPita mai aJon artoil rivuh, lous gəlaru ke, “Mərugol nategai len nədaŋan sa o len nahəsən ase?”

8 Beti aPita topul hən aNunun aGot ikel mai galit ke, “Gamit məttoil a m̄o hən ahai tutumav gail mai gamit məttoil a m̄o hən nəvanuan gail,

* 3:25: Gen 22.18, 26.4

⁹ daməŋai mətousus ginaməru husur navoian namrtogole hən nəvanuan narien tosa. Imaur mabe?

¹⁰ Ginau nuke gamit mai nəvanuan naut a Israel p̄isi mətələboi nategai ke, len nahəsan aYesu Kristo ta Nasaret, məttoḡos gati tia len nəhai balbal avil aGot togol tomaur dan nəmatan, len nahəsenan, ategai eil gegai, imaur. ¹¹ Evi aYesu egaii natosian siGot tosor husuri nəboŋ toke tovi,

“ ‘nəvat gamit məttovi vanuan na-um-im-an məttoḡmətahuni;
gai egəm vi vat sua ŋai bələboi biḡol naim bihav mai binor.’* ”

¹² AYesu ŋai ikad nədaŋan hən biḡav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito. Husur səkad nəhes ideh am len navile a pan, səkad nəhes ideh am aGot tolav mai nəvanuan gail toləboi biḡav kuv gadito dan nəpanismen hən nəsaan sadito.”

¹³ Nəboŋ lotokəta ləboii ke aPita mai aJon arsamətahw len galito, lumadhələboii ke arsasəkul mai arovi vanuan hum nəvanuan ləsəkad namitisau. Luḡaŋ, lunau ləboii ke alaruenan arutah mai aYesu a m̄o. ¹⁴ Be husur lotōris aulunian tomaur toil təban ḡəlaru, ləsələboi ləbikel natideh.

¹⁵ Ŋa lukel mai ḡəlaru ke arevivile, bathut luke lihol husur ḡəlaru. ¹⁶ Luke, “Datimab hən ḡəlaru? Imasil len nəvanuan gail p̄isi len naut a Jerusalem ke arugol namerikel len nədaŋan savi səlaru. Dat-sələboi datb̄ike savisi. ¹⁷ Be hən biḡol ke satevivile len nəvanuan gail p̄isi, ivoi ke datikai tas ḡəlaru ke saarisor mai saareḡusan am len nahəsan aYesu.”

¹⁸ Nəboŋ lotokis ḡəlaru ḡəmai, lukai tas ḡəlaru ke saarisor mai saareḡusan tətəs am len nahəsan

---

* **4:11:** Psa 118.22

aYesu. ¹⁹ Avil aPita mai aJon arusor var galit ke, “Inor len nabunusian siGot ke namrigol nəs̄a aGot tokele o gamito? Mitinau risi! ²⁰ Ginaməru, asike namresib, namrodədasi. Namrimaskel husur nəs̄a namrtorisi mai səs̄əlon həni.”

²¹ Beti lukel mai gəlaru tət̄as ke arḃisor len nahəs̄an aYesu am dereh aripanis, ale lugol aru-
van. Ləs̄əs̄ab̄ naḃisal ideh hən ləḃipans̄em gəlaru bathut nəvanuan gail ḃisi loputsan nahəs̄an aGot husur nəs̄a tov̄isi. ²² Husur atenan, narien tosa a m̄o be tomaur husur namerikel, nədañ han tosəhor 40.

Nəvanuan nadəlomian gail lusor tuv̄

²³ Nəboḃ̄ aPita mai aJon artokad navivilean, arotəlmam van hən nəvanuan səlar gail. Ale arukel ur nəs̄a aḃiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o len naut a Jutea, lotokele. ²⁴ Nəboḃ̄ nəvanuan nadəlomian lotosəs̄əlon həni, len nənauan sua luḃon hən ləḃikai van hən aGot. Luke, “O Got gotovi Masta hən natit ḃisi, gaiug m̄au gugol nəmav mai navile a pan, nət̄as̄ mai natit ḃisi lotopat.* ²⁵ Gaiug m̄au gusor, len aNunum̄ gusor len nabuḃon atəmanamit ta sutuai aTevit, nəvanuan nauman sam̄, ke,

“Imab naluḃoh hən nəvanuan naut tiltile gail
nəlolit ipanḃan?

Imab nəvanuan gail lusor utaut hum lotovi
enemi siNasuḃ̄ aGot?

Lusor utaut soḃuer.

²⁶ Nakinḃ̄ gail len navile a pan loutaut hən nəḃalan,
alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail luḃon

* **4:24:** Exo 20.11; Psa 146.6

hən ləbīḅal mai Nasuḅ aGot mai aKristo san, gai totabtabuh lan.*

27 Len nabiltivile egai aHerot Antipas mai aPontius Pilate aruḅonḅon mai alat ləsavi Ju mai alat a Israel hən ləbēmətahun nəvanuan nauman sam̄ gotosəvati, aYesu, gototabtabuh lan.* 28 Bathut gaiug Got, gudaḅ habat, galit lugol husur nəsa ḅai gotonau utaut həni, nəsa gotonau koti sutuai tia. 29 Nasuḅ aGot, bunus nasoran salit ke lipansəm ginamito beti, ale gilav na-il-ḅuri-an mai ginamit namtovi slev sam̄ gail, hən namtḅikel ur nasoruan sam̄. 30 Nəḅoḅ namtḅikel uri, gigol nəvanuan gail ləbīmaur mai gigol namerikel ləbēmaḅmaḅ len gail. Natgalenan ləbēvisi, dereh levisi len nahəsən nəvanuan nauman sam̄ gotosəvati, aYesu.”

31 Nəḅoḅ lotosor tuḅ tonoḅ, naut lotoḅonḅon lan ekurkur; ale galit ḅisi lopul hən aNunun aGot mai lukel ur nasoruan siGot len na-il-ḅuri-an.

Nəvanuan nadələmian gail luḅon len nəsa lotokade

32 Nəvanuan nadələmian gail ḅisi luḅon, len nənauan mai nəlolito losua ale səkad avan ideh toke natideh san, evi esan ḅai, be natit ḅisi losum̄an salito.* 33 Len nabiltidaḅan seNunun aGot, aḅai piḅpisul gail lukel uri ke, aGot igol aYesu Kristo ile məhat dan nəmatan. Ale aGot ivoi habat hən galito. 34 Husur səkad ideh len galito tom̄idol hən natideh. Husur alat lotokad nətan o naim, loḅur hən gail ale lulav nəvat 35 hən ləḅeriḅi bathurien aḅai piḅpisul gail. Ale loḅəpehun nəvat hən ḅevi tarhət sinəvanuan ideh topar.

* 4:26: Psa 2.1-2 * 4:27: Mat 27.1-2; Luk 23.1, 7-12; Mak 15.1;

Jon 18.28-29 * 4:32: Uman 2.44-45

³⁶ Ikad avan sua, nahəsan aJosef len nahəmar aLevi tovi auleSaiprus. Atenan, ahai pispisul gail lokisi hən aParnapas, (namilen ke, “Nəvanuan togol nəvanuan gail loləŋon ivoi am len nəlolito”).
³⁷ AParnapas eður hən nəmarireu sua san ale ilav nəvat han hən toriŋi bathurien ahai pispisul gail.

5

AAnanias mai aSafira

¹ Naulumān sual am, nahəsan aAnanias mai asoan nahəsan aSafira aroður hən nahudhutan.

² Ananias etəgau gat nahudhuvat hən nətan enan mai asoan. Gəlar pisi arudañ. Beti atenan ilav nahudhuvat topat hən bəriŋi bathurien ahai pispisul gail, be səlav pisi. ³ Ale aPita ike, “Ananias, imabe nəloñ topul hən aSetan gol ke gotogəras aNunun aGot ale gototəgau gat nahudhuvat hən nətan? ⁴ Nətan gotoður həni evi nətan esañ mñau? Ale nəboŋ gotoður həni tononə nəvat ipat len navəlañ mñau? Nəloñ imabe hən gotogol natenan? Gaiug gəsagəras nəvanuan gail ŋai, gogəras aGot!”

⁵ Nəboŋ aAnanias tosəsəlonə hən nasoruan enan, iteh, imat. Ale galit pisi lotosəsəlonə hən nəsa tovisi lomətahw habat. ⁶ Beti nəmantuhmar gail logəm, ruŋ gol niben, pati vivile ale tavuni.

⁷ Nəhaua itor ivan husur nəmatan enan ale asoan ebis, avil saləboi nəsa tovisi. ⁸ APita eus aliten ke, “Gikele, nəvat hən nətan mərtəður həni imagegai a?” Ale ike, “Evoi, imagenan.”

⁹ Ŋa aPita ikel maii ke, “Imabe mərtotaltal kitev nədaŋan seNunun aGot ke timabe? Geris, alat lototavun asoañ saltoil bopita. Galit dereh lipat gaiug tu vivile.”

¹⁰ Vəha-sua ŋai iteh bathurien aPita, imat. Aman-tuhmar gail lovi lohoim, sabi ke tomat tia, ale lupati vivile, lutavuni mai asoan. ¹¹ Alat siYesu pisi lomətahw, galit mai alat lotosəsəlon ɥən naholan husur nəsa tovisi.

Ahai pispisul gail lugol isoɥur lumaur

¹² Len navəlan ahai pispisul gail, aGot igol namerikel gail ben nəvanuan gail, ale galit pisi lotokad nadəlomian luɔonɔon akis len navərada siSolomon. ¹³ Bathut namətahwan, avan ideh am sətah mai galito. Be nəvanuan gail loputsan galit len nənauan salito. ¹⁴ Be akis alat lotokad nadəlomian len Nasuɔ lusɔɔsoɥur am, Lalumɥan isoɥur mai latpəhaɥut isoɥur. ¹⁵ Imaienan, nəvanuan gail lupat alat lotoməsah vi lan nametpisal, loriŋ galito lupat len nəmel o nəbateh ɥən ke nəmɔl hePita tibar galevis nəboŋ toɥot van. ¹⁶ Nəvanuan lusɔɥur logəm dan navile gail pəpadan ɥən naut a Jerusalem, lutariv alat lotoməsah, mai alat nanunun lotosa lotomədas tabtab ɥən galito. Ale galit pisi lumaur.

Aŋel esəŋav ɥən nabopita ɥən naim bəbaŋis

¹⁷ Imaienan, aɔiltihai tutumav mai alat lototah mai, (lovi naSattiusi gail) lutaɔulol bulos ahai pispisul gail. ¹⁸ Lutah gat galito ale loriŋ galito len naim bəbaŋis. ¹⁹ Avil len nalenmariug enan aŋel siNasuɔ esəŋav ɥən nabopita ɥən naim bəbaŋis ale esəhar galit vivile. Ike, ²⁰ “Mitivan, məteil len naholəvat todar vis naim siGot ale kel ur pīs nasoruan husur nəmauran veveu egai mai galit ei, nəmauran məttokade len aYesu.” ²¹ Dudulan somilan lobis len naholəvat todar vis naim siGot sunɥan aŋel tokel mai galito, ale lotuɔat vusan nəvanuan gail.

Nəboŋ aḅiltihai tutumav mai alat lototah maii lotogəmai, lokis nəSanhitrin hən ləḅiḅonḅon, galit p̄isi lotobətah len nəḅonḅonan silat lotoil a m̄o len naut a Israel. Ale losəvat nəvanuan galevis hən ləḅesəhar kuv ahai pispisul gail dan naim ḅəḅəŋis gəmai. ²² Be nəvanuan nauman galenan ləsəsāḅ galit len naim ḅəḅəŋis ŋa lotəlmam, lukel uri ke, ²³ “Namtusāḅi ke naim ḅəḅəŋis ekəkol sal, mai alat lotokətkəta kəkol həni, loil vivile len nabopita gail, be nəboŋ namttosəŋav hən gail, naut eḅḅesw.” ²⁴ Nəboŋ nakomada silat lotokətkəta kəkol hən naim ḅəḅəŋis mai aḅiltihai tutumav gail lotosəsəloŋ hən na-kel-uri-an enan, nənauan salit ebutbutut. Lunau masuḅ hən ke timabe. ²⁵ Beti avan sua egəm, ike, “Məteris! alategaii məttoriŋ galit len naim ḅəḅəŋis, galito saltoil len naim siGot, loḅusan nəvanuan gail!” ²⁶ Ale nakomada ivan mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən ləḅesəhar ahai pispisul gail. Losəhar məḁau hən galito husur lomətahw ke nəvanuan gail saletubun galito.

²⁷ Nəboŋ lotosəhar galit tonəŋ, lugol loil len nəhəon nəSanhitrin ale aḅiltihai tutumav eus galit ²⁸ ke, “Namtukai tas gamito ke samteḅusan len nahəsənan. Be məteris! Mətugol alat a Jerusalem lopul hən naḅusanan samito, mai mətukel ke namtugol nəmatan sitenan.”*

²⁹ APita mai ahai pispisul gail lusor vari ke, “Ginamit namtimasgol husur nəsa aGot tokele səhor nəsa nəvanuan gail lotokele. ³⁰ AGot setəmadat ta sutuai igol aYesu ile məhat dan nəmatan, aYesu

---

* **5:28:** Mat 27.25

mættoṽabuni, tahətah həni len nəhai.* 31 Atenan, aGot eputsani vi lan navəlan nəmatu, gol ke eil a mō hən nəvanuan p̄isi mai eləboi b̄ilav kuv galit dan nəsaan salito. AGot igol nategai hən aYesu b̄igol gidat a Israel datb̄ipair dan nəsaan sidato ale hən b̄erub̄at nəsaan galen dan gidato. 32 Ginamit namtoris natgalen tovisi ale namtukel uri, ginamit mai aNunun aGot, aGot toviol həni mai alat lotogol husur nəsa tokele.”

33 Nəboŋ lotosəsəlon həni, nəlolit ipaŋpaŋ masuṽ, luke letubun aPita galito. 34 Be naFarisi sua, nahəsən aKamaliel, ahai p̄usan hən nalo, nəvanuan p̄isi lotoputsani len nənauan salito, ile məhat, isor idaŋ ke ahai pispisul gail litoh vivile kəkereh bai. 35 Nəboŋ lotovivile tonon̄ ikel p̄uli mai nəSanhitrin ke, “UleIsrael, mətebunus tivoi nəsa məttoke mətb̄igole hən alatenan. 36 Mitinau! Nasihau galevis tovan tia, nəvanuan sua tosa, aTeutas, evisi, isor patpat gai məhat, ale alalun̄an lovi 400 lutah maii. Be alat a Rom luṽabuni ale alat lotohusuri lopəpəhw ŋa ləsagol natideh. 37 Husuri, sual am, aJutas, auleKalili evisi len nəboŋ hən naŋpuruŋan hən nəvanuan, ale egəras nəvanuan gail hən ləb̄ehusuri, b̄al mai alat a Rom. Gai am luṽabuni, ale ahai susur san gail, lopəpəhw. 38 Imagenan, nukele hən gamito ke, mititoh a tut dan galito, riŋ galit livan, husur nə-nau-utaut-an salit mai nəsa ləb̄igole b̄evi sinəvanuan, dereh lehisi soḅuer sun̄an alaruenan. 39 Be b̄evi siGot, mətedəd̄as mətb̄eməd̄as galito; dereh mitisabi ke məttoḅal mai aGot.” 40 Ale lohusur nakelean san.

* 5:30: Deu 21.23

Lokis galito vi lohoim. Lugol alat lotokætkæta kækol hæn naim siGot lobilas galito, beti lukele hæn galito ke salisor len nahæsan aYesu, ale loriŋ galit luvan. ⁴¹ Nəboŋ ahai pispisul lotoriŋ nəSanhitrin, lukemkem husur aGot idam̄ hæn ke lotoləŋon tosa m̄os nəhes enan. ⁴² Ale len nəboŋ p̄isi len naholəvat todar vis naim siGot loŋusan, ale loŋusan husur naim gail, mai lukel uri ke aKristo, aGot totabtabuh lan evi Yesu. Ləsanon hæn nakelean enan.

6

Loriŋ nəvanuan eməlevru hæn ləbəkætkæta təban nəbatunau pəhaŋut gail

¹ Len nəboŋ galenan ahai susur gail, alat lotokad nadəlomian, lusoḅsoḅur am. Ale naJu gail lotosor len nasoruan ta Kris lukoblen ke, alat lotosor len nasoruan Ipru ləsapəpəhun nəhanian sanor len nəbatunau pəhaŋut lotosor len nasoruan ta Kris.

² Imagenan, ahai pispisul toŋəŋavur pisan toru lokis nəvanuan nadəlomian p̄isi logəm ḅonḅon beti luke, “Sanor hæn ginamit namtḅeriŋ gabulan nakel-uri-an hæn nasoruan siGot hæn namtḅepəpəhun nəhanian. ³ Bathudud gail mitilekis hæn teməlevru len gamit lotopul hæn aNunun aGot mai namitisau hæn nəmauran tonor. Ale dereh namteriŋ galit hæn ləḅigol nauman egai. ⁴ Ale ginamit dereh namtḅidaŋ len na-sor-tuḅ-an mai nakel-uri-an hæn nasoruan siGot.”

⁵ Galit p̄isi lohəhaŋur hæn nənauan sihai pispisul gail. Lulekis hæn aSteven, aulum̄an sua topul hæn nadəlomian mai aNunun aGot. Beti lulekis hæn aFilip, aProkorus, aNikanor, aTimon, aParmenas

mai aNikolas ta Antiok togəm vi Ju. ⁶ Naluᵛoh losəhar galit gəm hən ahai pispisul gail, ale ahai pispisul lusor tuᵛ mōs galit lotoməlevru, loriᅇ navəlalito len nəkadulito hən ləb̃igol nauman enan.

⁷ Na nasoruan siGot husur aYesu iperperᅇᅇan naut. Ahai susur len naut a Jerusalem nasob̃uran halito evi məhat tutut, ale ahai tutumav isob̃ur lugol husur nəsa naᅇusanan siYesu tokele.

Nakotan siSteven

⁸ AGot eviol masuᵛ hən navoian mai nədaᅇan mai aSteven. Ale aSteven igol namerikel təban nəvanuan gail. Lumaᅇmaᅇ len namerikel galenan ale nədaᅇan siGot imasil len gail. ⁹ Be nəvanuan galevis lusor tas aSteven. Galito lovi Ju hən naluᵛoh sua lokisi hən Naim Nabonᅇonan seFriman.* Lovi Ju ta Sairin, ta Aleksadria, ta Silisia, ta Asia, ale loil, lusor ᅇalᅇal mai aSteven. ¹⁰ Be nəboᅇᅇ tosor, aNunun aGot eviol hən namitisau hən nəmauran tonor maii, gol ke lodədas ləb̃isor vari. ¹¹ Ale galito lusor utaut mai nəvanuan galevis hən ləb̃isor tas aSteven ke, “Namtosəsəloᅇ hən atenan tosor mədas aMoses mai aGot!” ¹² Imagenan lugol nəvanuan gail nəlolit ipaᅇpaᅇ, galit mai alat lotoil a mō hən galito mai ahai ᅇusan gail hən nalo. Beti lutah gat aSteven, lugol eil len nəhon nəSanhitrin. ¹³ Ale losəhar nəvanuan galevis vi rivuh hən ləᅇlibliboᅇ. Luke, “Akis ategai isor tas naim egai tolo mai nalo siMoses. ¹⁴ Husur namtosəsəloᅇ həni toke aYesu ta Nasaret egaii dereh tigol naut egai timasirsir ale tegəgel hən naᵛide aMoses

---

* **6:9:** Friman lovi alat lotovi slev a mō be ləsavi slev am.

tolav mai gidato ta sutuai.” ¹⁵ Alat lotobətah len nəSanhitrin lokəta bunus aSteven, loris ke nəhon egəm sumān nəhon aŋel.

7

Na-kel-uri-an siSteven

¹ Beti abiltihai tutumav eusi ke, “Natgalenan imagenan a?”

² Ale aSteven isor vari ke:

“Wawa gail mai tata gail, mətəsəsədarin! AGot, tovi nəkadun namənas evisi hən atəmadit ta sutuai aApraham nəboŋ totoh a Mesopotamia, be savi Haran sal. ³ Ale aGot ikel maii ke, ‘Geriŋ naut egai, naut matmat sam̄, mai nəbathudud sam̄, ale gevi lan naut nəbesəhar gaiug vi lan.’* ”

⁴ Imagenan aApraham eriŋ naut san, naut silat a Kaltea, ale iyar vi Haran, itoh ei. Nəboŋ atəman tomat, aGot esəvati vi lan naut egai məttohtoh lan.* ⁵ Len nəboŋ enan aGot səlav nətan ideh gegai mai aApraham hən bevi naut matmat san; səlav nəmaŋirhətan ideh maii. Be aGot ikel gati maii ke tilav naut egai mai aApraham mai nəpasusan san lotohusuri, naut kəmas ke len nəboŋ enan aApraham səkad anatun. ⁶ Beti aGot ekəmaiegai ke, ‘Nəpasusan sam̄ gail lotohusur gaiug dereh levi metbəs gail len naut tile, naut savi salito. Dereh legəm vi slev silat ei. Ale alat ei dereh lemədas gal-ito hən nasihau bevi 400.’ ⁷ Ale aGot ike, ‘Avil ginau dereh nipansəm alat naut enan lotogol nəpasusan sam̄ lotoumum kəmas salito. Beti nəpasusan sam̄

---

* **7:3:** Gen 12.1   * **7:4:** Gen 11.31, 12.4-5

dereh limakuv dan naut ei, gəm lotu hən ginau gegai.’*

⁸“Beti aGot ikel na-kel-gati-an mai aAraham ke aAraham mai esan gail lovi siGot. Ale aGot ikel maii ke tetiv dalus gai mai naulum̃an san gail hən ðeṽusani ke lovi siGot. Ale aAraham etiv dalus aIsak, anatun len nəboŋ san toməlevtor, ale aIsak egəm vi təman aJakop togəm vi təman atəmadit ta sutuai lotovi ¹².*

⁹“Anatun aJakop galenan lutaḅulol bulos aṽalito, aJosef, ŋa loḅur həni vi lan naut a Ijip.* Be aGot itah maii,* ¹⁰ ale aGot ilav kuvi dan na-ləŋon-isa-masuṽ-an san. Ilav namitisau hən nəmauran tonor mai aJosef gol ke aFero, tovi kiŋ len naut a Ijip, inau ke tovoi. Imagenan aFero igol ke a Ijip mai naut san gail lupat pipihabəlan aJosef.* ¹¹ Sədareh nəhanian imat p̃isi len naut a Ijip mai naut a Kenaan. Nibelit evi pan husur lupar hanian; atəmadit gail ta sutuai, galit am lupar hanian.* ¹² Nəboŋ aJakop tosəsəloŋ həni ke tokad nəhanian len naut a Ijip, esəvat atəmadit gail len nəyaran nametəkav salito. ¹³ Len nəyaran na-vəha-ru-an salito vi Ijip, aJosef ikel mai aṽan gail ke gai tovi aṽalito, husur ləsakəta ləboii. Len nəboŋ enan aFero esəsəloŋ hən naholan husur nəbathudud siJosef.* ¹⁴ Beti aJosef episul hən atata san, aJakop, mai nəbathudud san kavkav hən ləḅegəmai; lovi 75

---

* **7:7:** Gen 15.13-14; Exo 3.12   * **7:8:** Gen 17.10-14, 21.4   * **7:9:** Lutabulol bulos aJosef sil aJakop toləmas masuṽ hən aJosef səhor galito.   * **7:9:** Gen 37.11, 28, 39.2, 21   * **7:10:** Gen 41.39-41
* **7:11:** Gen 41.57, 42.1-2   * **7:13:** Gen 45.1, 16

ṗisi.* ¹⁵ Ale aJakop ibar naut a Ijip. Itoh tin ei, ale len naut enan imat, atəmadit lotovi anatun gail, galit am, lumat.* ¹⁶ Nəpasusan gail lupat təlmam hən nibelit vi Sekem ale lutavun galito len nəbur aAraham toṗur kuvi dan anatun aHamor gail.”*

¹⁷ Ale aSteven isor tətəs am ke, “Avil len nəboṗ togəm pəpadaṗ hən aGot ḥigol nəsa tokel gati mai aAraham, nasoburan hən atəmadit a Ijip evivi məhat. ¹⁸ Nakiṗ sua tile saləboi natideh husur aJosef, eil a mō len naut a Ijip.† ¹⁹ Gai emədas bun nəvanuan sidato gail. Igol atəmadit ta sutuai nəlolit isa habat bathut italtal hən galit ke lerinṗ gabulan amas salito hən ləḃimat.* ²⁰ Len nəboṗ enan lupas aMoses, ale gai ikab buni, aGot ehəhaṽur həni. Anan mai atəman arokətkəta təban len naim səlaru van vəbar nahəbati totor han.* ²¹ Beti nəboṗ artoriṗi vivile, anatvavin aFero isabi, ipati van vahisi suṃan tovi anatun.* ²² Ahai ṗusan gail lotovi uleIjip loṽusan aMoses hən naləboian ṗisi hən naut a Ijip, ale ikad namitisau hən nəsa tokele mai nəsa togole.

²³ “Nəboṗ nədaṃ hiMoses tovi 40, ike tivan hən ḥeris nəbathudud san, auleIsrael gail, ke, lumabe. ²⁴ Nəboṗ tovan, eris auleIjip tobilas auleIsrael, ṗa evi tarhət san, ale esisil hən auleIjip enan, etuh buni. ²⁵ AMoses inau ke auleIsrael gail lətaləboii ke aGot tosəvati hən ḥilav kuv galito dan navəlan alat a Ijip, be ləsaləboii. ²⁶ Pelan han ṗai aMoses eris

* **7:14:** Gen 45.9-10, 17-18   * **7:15:** Gen 46.1-7, 49.33   * **7:16:** Gen 23.3-16, 33.19, 50.7-13; Jos 24.32   † **7:18:** Hən naves 17-18, ris Exo 1.7-8   * **7:19:** Exo 1.10-11, 22   * **7:20:** Exo 2.2   * **7:21:** Exo 2.3-10

auleIsrael eru artobal. Ike tigol arikad navoivoian mai gəlar gabag ale ikel mai gəlaru ke, ‘Gaməru mərovi larmiṽan; imabe mərubal maiegai?’ ²⁷ Be atenan togol tosa hən togon, ikabsan aMoses, ike, ‘Ase igol gaiug gotoil a m̄o, hən gəbikel ke namtunor o namtsanor?’ ²⁸ Guke getuh bun ginau hum gototuh bun auleIjip nino a?’ ²⁹ Nəboŋ aMoses tosəsəlōŋ hən nasoran enan, igam yav vi Mitian. Itoh ei hum nametḃos, ilah, ikad anatun uluñan eru.

³⁰ “Husur nasihau tovi 40 tovan, aŋel sua evisi hən aMoses len nəhai sua topaŋ wunwun len naut masmas tobəbesw, pəpadaŋ hən nabiltiṽehuh Sinai. ³¹ Nəboŋ aMoses torisi, imañmaŋ lan, ivan pəpadaŋ həni hən ḃekəta bunusi, ale esəsəlōŋ hən nadolon Nasuḃ aGot toke: ³² ‘Ginau novi Got setəmañ gail ta sutuai, aGot siApraham, seIsak mai siJakop.’ Ninen aMoses epil habat ale emətahun ḃekəta husur emətahw masuṽ.

³³ “Beti Nasuḃ aGot ikel maii ke, ‘Dakuv naribut-but sañ gəlaru; nətan gotoil lan ilo. ³⁴ Nokəta ris kitin həni ke alat a Ijip lomədas nəvanuan sagw gail. Nosəsəlōŋ hən nakiloban salito ŋa nogəm hən nəḃilav kuv galito. Ale gegəmai! Nesəvat gaiug vi Ijip.’” †

³⁵ ASteven isor van am ke, “Imaienan, lomətahun atenan, aMoses, nəboŋ lotoke, ‘Ase igol gaiug gotoil a m̄o, gotokel ke namtunor o namtsanor?’ Be aGot māu esəvat atenan hən ḃeil a m̄o hən galito ale hən ḃilav kuv galito. Len nabuŋon aŋel tovisi hən aMoses len nəhai topaŋ,

---

† **7:34:** Hən naves 30-34, Exo 3.1-10

aGot esəvati.* ³⁶ AMoses enan esəhar galit dan naut a Ijip ale len naut a Ijip, len Nətas Bisibis, mai len naut masmas toḅəbesw len nasihau tovi 40 am, igol namerikel lotomaṅmaṅ len gail, namerikel galen lugol nədaṅan siGot iparṅar.*

³⁷ “Evi aMoses boh tokel mai alat a Israel ke, ‘AGot dereh tigol ahai kelkel ur sua samito sumān ginau tile məhat dan gamit balai.’* ³⁸ AMoses enan itoh mai galito nəboṅ lotoḅon len naut masmas toḅəbesw, itoh mai aṅel tosor maii len nabiltiṽehuh Sinai, ale itoh mai atəmadit gail; ale aGot ilāv nasoruan tomaur maii hən ḅilavi mai gidato.*

³⁹ “Avil atəmadit ta sutuai ləsagol nəsa aMoses tokele. Lomətahun ləḅehusuri am, luke letəlmam vi Ijip.* ⁴⁰ Lukel mai aAron ke, ‘Geum hən nagot gail mōs gidato hən ləḅeil a mō hən gidato. Be aMoses enan toḅəhar gidato dan naut a Ijip, datsaləboi nəsa tovisi həni!’* ⁴¹ Ale len nəboṅ enan lugol nəlablab sua hun natuhḅuluk. Lotutumav hən naviolan salit van həni, ale lohəhaṽur təban nəlablab lotogole hən navəlalito.* ⁴² Be aGot ipair dan galito ale eriṅ gabulan galit hən ləḅilotu hən nəyal, nahəbati mai naməso gail len nəmav. Ehum ahai kelkel ur gail lotokele len naləḅulat salito ke,

“ ‘Alat a Israel, mətotibun narivatvat gail hən natutumavan
len nasihau tovi 40 len naut masmas

---

* **7:35:** Exo 2.14   * **7:36:** Exo 12.41, 14.21; Num 14.33   * **7:37:** Deu 18.15, 18   * **7:38:** Exo 19.1–20.17; Deu 5.1–33   * **7:39:** Num 14.3   * **7:40:** Exo 32.1, 23   * **7:41:** Exo 32.2–6

be mætsatutumav hæn naviolan galenan van
hæn ginau!

⁴³ Ao, mætoburuḡ naim nētaḡolen sinagot Molek,
mætupati mai nēlablab hæn namēso siRefan,
nagot samito;

mætugol nēlablab eru enan hæn mætḡilotu hæn
gəlaru.

Imagenan dereh nigol gamit mæteməsev vi tut sua
səhor naut a Papiilon.’ ”*

⁴⁴ ASteven isor am ke, “Len naut masmas
toḡḡesw atəmadit gail ta sutuai lukad naim
nētaḡolen siGot togol natoḡan siGot mai galito
toḡarḡar. Loum hēni suḡian aGot tokele mai
aMoses, ale eḡitoḡ hæn nēḡlan aMoses torisi tia
len nabiltiḡehuh Sinai.* ⁴⁵ Beti galito lupati gəmai
nəḡoḡ aJosua toil a mō hæn galito. Lupati nəḡoḡ
lotolav nētan simetḡos gail aGot tohut galit dani
mōs atəmadit gail. Ale ipat magenan van vəbar
nəḡoḡ siTevit.* ⁴⁶ AGot ehəhaḡur hēni, ale aTevit
eus aGot hæn ḡeum hæn naim natoḡtoḡan mōs
aGot siJakop.* ⁴⁷ Be aSolomon boh eum hæn naim
enan.*

⁴⁸ “Wake aGot toyalyal buni satoḡtoḡ len naim
nəvanuan gail lotoum hēni. Esuḡian Nasuḡ aGot
tokele len nabuḡoḡn aḡai kelkel ur toke:

⁴⁹ “ ‘Novi kiḡ, nəḡmav ehun nabiltiḡhai bəḡḡəḡah sagw
ale navile a pan ehun nakes kəmas notoriḡ
nariəgw lan.

Mətoləḡoi mətḡeum hæn naim tomabe sagw?

* **7:43:** Amo 5.25-27 * **7:44:** Exo 25.9, 40 * **7:45:** Jos 3.14-17

* **7:46:** 2Sam 7.1-16; 1Chr 17.1-14 * **7:47:** 1Ki 6.1-38; 2Chr
3.1-17

O naut tomabe hæn nêb̃iŋavŋav lan?

⁵⁰ Aoa! mætodêdas mêtbigole husur ke ginau sêb̃ogw ŋai nugol natgalen p̃isi.’ ”*

⁵¹ Ale aSteven imaris kotov nasoran san ke, “Gamit nêkadumit ihaihai masuŋ. Nêlomit imabe? Nêdariŋamit ebulbulol! Mêtôp̃itoŋ hæn atêmamit gail ta sutuai. § Mêtomêtahun aNunun aGot akis! ⁵² Mêtunau têlmam hæn ahai kelkel ur ideh atêmamit gail lêsamêdasi a? Ao, lomêdas galit van van van vagol nêmatan hæn alat lotopêhav utaut hæn nagêmaian siVanuan Nanoran. Atenan, mêtumadhariŋi len navêlan aenemi san gail gol ke lutahêtah hêni imat! ** ⁵³ Gamito mêtukad nalo siGot aŋel gail lotolav mai gamito, be mêt sagol husur nêsa tokele.”

Galit lotubun aSteven

⁵⁴ Nêboŋ nêSanhitrin lotosêsêloŋ hæn aSteven, nêlolit ipanpaŋ masuŋ van lukat bubur nariŋolit van hêni. ⁵⁵ Be aSteven topul hæn aNunun aGot, ekêta haihai vi lan nêmav ale eris namênas siGot mai aYesu toil len nêtarhêt nêmatu siGot. ⁵⁶ Ike, “Mêteris! Nokêta ris nêmav tosêŋav ale aNatun Nêvanuan toil len nêtarhêt nêmatu siGot.”

⁵⁷ Lukai masuŋ, p̃on gol nêdariŋalito, m̃ur van hêni, ⁵⁸ liv gargari vi tut dan nabiltivile, ale tubat hæn lêbetuŋvi. Ale alat lotosêsêloŋ hêni lorin nahurabat salit gail len narien aSol, nêmantuhmar

---

* **7:50:** Isa 66.1-2 § **7:51:** Len nasoruan ta Kris ike nêlomit mai nêdariŋamit sêkad na-tiv-dalusi-an namilen ke nêlomit ehum nêlon alat lêsêkad nadêlomian len a Got husur lêsasêsêloŋ husuri, lêsagol husur nêsa tokele. ** **7:52:** Hæn naves 51-52, ris Isa 63.10; 2Chr 36.16; Mat 23.31

sua. ⁵⁹ Nəboŋ lototuŵtuŵi, aSteven isor tuŵ ke, “Nasuḅ aYesu, gilav nanunugw.”

⁶⁰ Beti etəŋedur ale ikai habat ke, “Nasuḅ, sagipanssem galit sil nəsaan egai salito.” Nəboŋ tokəmaienan tonon, imat.

8

¹ Ale aSol itoh ei, idamñ mai galit lototubun aSteven.

Lupipiahir nəvanuan nadəlomian gail

Tuḅat len nəboŋ enan nəvanuan gail lomədas tabtab hən alat siYesu len naut a Jerusalem. Nə galit pisi loriŋ naut enan, lugam pəpəhw vi lan naut pisi len naprovens Jutea mai a Samaria. Be ahai pispisul gail losuh.

² Alateviş lotohusur kitin hən aGot lutavun aSteven mai lutanj is habat həni.

³ Len nəboŋ enan aSol emədas bun alat siYesu. Ehusur naim gail vişusua, ale eliv gargar alalumñan mai alatpəhaŵut hən bəriŋ galit len naim bəbaŋis.*

AFilip evi Samaria

⁴ Alat lotopəpəhw lukel ur nasoruan husur aYesu len naut pisi lotobari. ⁵ Galit sua, aFilip evi pan vi lan nabiltivile a Samaria, ale ikel uri ei ke, aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan. ⁶ Nəboŋ naluŵoh gail lotosəsələn hən aFilip, kəta ris namerikel togol gail, galit pisi losəsələn vahvahur nəsa tokele.

⁷ Husur ehut nanunun tosa gail lotois habat nəboŋ lotomakuv dan nəvanuan tosoḅur. Ale nəvanuan isoḅur lotodədas ləberus mai lotodədas ləbiyar,

* **8:3:** Uman 22.4-5, 26.9-11

lumaaur. ⁸ Imagenan, len nabiltivile enan alat a Samaria lohəhaʋur habat.

⁹ Len naut enan ikad avan sua, nahəsan aSimon, totoh ei ebəlav. Egəgol behi gol ke nəvanuan ʋisi len naut a Samaria luʋaŋ lan. Akis isor patpat gai məhat hum toyalyal, ¹⁰ ale nəvanuan naməsal gail mai alat lototibau, galit ʋisi losəsəloŋ vahvahuri. Ale luke, “Atenan evi Daŋan siGot lotokisi hən aYalyal.” ¹¹ Lohushusuri ebəlav bathut togol galit lotoʋaŋ len na-gol-nabehi-an san gai togolgole. ¹² Avil nəboŋ aFilip tokel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot mai aYesu tovi aKripto, aGot totabtabuh lan, lodəlomi. Ale lubaptais, lalumiŋan mai latpəhaʋut. ¹³ ASimon m̄au, gai am edəlom aFilip ale ibaptais. Beti ehushusur aFilip vi lan naut gail ʋisi, ale iʋaŋʋaŋ len namerikel gail torisi.

¹⁴ Nəboŋ ahai pispisul gail len naut a Jerusalem lotosəsəloŋ həni ke alat a Samaria lotodəlom nasoruan siGot tia, losəvat aPita mai aJon van hən galito. ¹⁵ Nəboŋ artobar naut a Samaria, arusor tuʋ m̄os galit lotokad nadəlomian ke aNunun aGot tegəm hən galito. ¹⁶ Husur aNunun aGot saʋis len galit ideh sal; lubaptais len nahəsan aYesu ŋai. ¹⁷ Beti aPita mai aJon aroriŋ navəlar len galit ʋisusua, ale aNunun aGot eʋis len galito.

¹⁸ Nəboŋ aSimon toris ke aGot toviol hən aNunun nəboŋ artoriŋ navəlar len galito, ilav ris nəvat mai gəlaru hən ʋeʋur nədaŋan enan. ¹⁹ Ike, “Mirilav nədaŋan enan mai ginau hən ke nəboŋ nəberiŋ navəlagw len avan ideh aNunun aGot teʋis lan.” ²⁰ APita isor vari ke, “Nəvat sam̄ tibos nətan mai gaiug, husur gunau ke gotoləboi gəʋeʋur

naviolan siGot hən nəvat! ²¹ Gaiug godədas gəb̃itah mai ginamito len nauman egai husur nəloṃ sanor len nəhon aGot. ²² Gipair dan nəsaan egai, kel nalolosaan sam̃ mai aGot. Gəb̃igole, hum ma aGot b̃eruḅat nənauan enan topat len nəloṃ dan gaiug. ²³ Bathut noris ke nəloṃ topul hən nə-tabulolbulosi-an ale nəsaan ibañis gat gaiug tia.” ²⁴ Na aSimon ike, “Iii! Mirisor tuṽ van hən Nasuḅ ṃos ginau hən nəsa mərtokele asike b̃evisi hən ginau.”

²⁵ Nəboṅ artokel nəsa lotoləboi husur aYesu mai lotokel ur nasoruan siNasuḅ, aPita mai aJon arotəlmam vi Jerusalem. Len naḅisal səlaru arukel ur na-kel-uri-an tovoi len navile isoḅur a Samaria.

aFilip mai auleItiopia

²⁶ Boṅ sua aṅel sua siNasuḅ ikel mai aFilip ke, “Gile məhat! Gehusur naḅisal toriṅ naut a Jerusalem vi Kasa, naḅisal tob̃əbesw.”

²⁷ Imagenan aFilip iyar husur naḅisal enan, be esəhoṽut, eris auleItiopia sua tovi sogsog*. Gai evi nab̃iltivanuan siKadake tovi kwin silat a Itiopia. Ekətkəta təban nəvat ḅisi sekwin. Atenan ivan hən naut a Jerusalem hən tolotu, ²⁸ ale len natəlmaman san ebətah len nəkat san, eṽuruṅ natosian sihai kelkel ur, aIsaiah. ²⁹ B̃eti aNunun aGot ikel mai aFilip ke, “Givan pəpadaṅ hən nəkat enan ale gitah maii.” ³⁰ Nəboṅ aFilip togam van pəpadaṅ hən nəkat, esəsəloṅ hən toṽuruṅ natosian seIsaiah, ale eusi ke, “Goṽuruṅ ləboi nasoruan enan a?” ³¹ Isor vari ke, “Neləboi məb̃ həni, asike b̃ikad avan ideh hən b̃isor vəsvəsaii mai ginau.” Imagenan eus

* **8:27:** Sogsog: naulur̃tan o nabuai o nab̃uluk səkad nədavurhut naloson, avan sua etiv kotovi.

aFilip hən b̄isah, b̄etah t̄əban. ³² Atenan tovi sogsog eṽuruj natosian egai siGot toke:

“Losəhari hun nasipsip van hən natibunian,
 suñan natuhsipsip sais nəboŋ lotogut navu-
 run,
 gai am sator.

³³ Lugol isa həni hum tovi vanuan naut kəmas,
 len nakotan san lugol sanor həni.
 Ase eləboi b̄isor husur anatun san gail o
 naur ta tahw han gail?
 Eḅuer, bathut lulav kuv nəmauran san dan
 navile a pan.”*

³⁴ Beti eus aFilip ke, “Nous gaiug, ahai kelkel ur egai isor husur ase? Gai o avan sua tile?” ³⁵ Ale aFilip etuḅat len natosian enan ŋai, ikel na-kel-uri-an tovoi husur aYesu. ³⁶⁻³⁷ Len nəyaran salit husur naḅisal lubar naut tokad nəwai lan, ale atenan tovi sogsog ike, “Geris, nəwai! Ikad natideh hən b̄ipat kəkol hən nəbaptaisan sagw a?”† ³⁸ Ale ikel mai ahai wolwol ke tigol nəkat teil. Beti gəlaru arumariŋ vi pan len nəwai ale aFilip ibaptais həni. ³⁹ Nəboŋ artovahut, vəha-sua ŋai aNunun Nasuḅ iyav hən aFilip vi tut. Ale nabiltivanuan sarisi am, be nəboŋ tohusur naḅisal san van, ikemkem habat. ⁴⁰ Be aFilip evisi t̄etas a Asotus, ale iyar tur nabiltivile gail p̄isi. Ikel ur na-kel-uri-an tovoi van vəbar naut a Sisarea.

---

* **8:33:** Isa 53.7-8 † **8:36-37:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: 37 aFilip ike, “Gəḅedəłomi ke aYesu tovi aNatun aGot, nibaptais hən gaiug.” Isor vari ke, “Nodəłomi ke aYesu tovi anatun aGot.”

9

*ASol ipair; ehusur aYesu
(Uman 22.6-16, 26.12-18)*

¹ Len nəboŋ enan aSol emətahun bun ahai susur gail siNasuḅ. Ikel ke temədas galit hən biŋol galit ləbimat. Italtal həni van vaus abiltihai tutumav ² hən biŋos nalobulat van hən naim nəbonbōnan gail seJu len naut a Tamaskus. Ike tisaḅ alalumian mai alatpəhaṽut ideh lotohusur naḫisal siYesu ei hən biŋanḫis gat galito, ale səhar galit vi Jerusalem. ³ Len nəyaran san, nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut a Tamaskus, vəha-sua ŋai namial sua togəm len nəmav ebilasi. ⁴ Iteh len tan ale esəsəloŋ hən nadoldol toke, “Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa?” ⁵ Ale ike, “Gaiug ase Nasuḅ?” Isor vari ke, “Ginau aYesu gotomədas bun ginau. ⁶ Be gile məhat, geḅis len nabiltivile, ale avan sual ei dereh tikel mai gaiug nəsa gəbimasgole.” ⁷ Alat lotoyar maii loil buḅbut, losəsəloŋ hən nadoldol be ləsaris avan ideh. ⁸ ASol ile məhat, naut kəmas namətan tosəŋav saris natideh. Ale lotəgau navəlan, səhari vi lan naut a Tamaskus. ⁹ Ale sakəta len nəmariboŋ totor, səhan, samun.

¹⁰ Ikad ahai susur sua len naut a Tamaskus, nahəsən aAnanias. Nasuḅ isor maii len narisian ke, “Ananias!” Ale aAnanias ike, “Ginau bogai.” ¹¹ Beti Nasuḅ ikel maii ke, “Gile məhat, gevi lan nametḫisal lotokisi hən Tonor, gevi lan naim seJutas, ale geus kitev auleTarsus ei, nahəsən aSol, husur ke, gagai isor tuṽ. ¹² Ale len na-kətarisi-an eris avan sua, nahəsən aAnanias togəm, toriŋ navəlan lan hən nakətaan san bətəlmam.” ¹³ AAnanias isor vari ke, “Nasuḅ, nosəsəloŋ hən

nəvanuan isobur lotosor husur atenan. Luke togol natit lotosa, tomədas nəvanuan sam̄ gail a Jerusalem. ¹⁴ Ale abiltihai tutumav gail lulav nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an maii hən b̄egəm gegai hən b̄iban̄is gat alat lotokis gaiug Nasub̄.” ¹⁵ Nasub̄ ikel mai aAnanias ke, “Naut kəmas natenan, givan! Nutabtabuh len atenan hən b̄isor husur ginau mai alat ləsavi Ju mai nakiŋ salit gail mai alat a Israel. ¹⁶ Ginau dereh nev̄usani hən natit p̄isi b̄igol na-ləŋon-isa-an san m̄os ginau.” ¹⁷ Imagenan aAnanias evi lan naim enan ale ebis lan. Eriŋ navəlan gəlar len aSol ale ike, “Wawa Sol, Nasub̄ aYesu tovisi hən gaiug len naŋisal nəboŋ gotogəm gegai, gai esəvat ginau hən gəbikad nakətaan tətəs ale hən gəbepul hən aNunun aGot.” ¹⁸ Vəha-sua ŋai natgalevis hun nəgavhuieh luteh dan namətan aSol gəlaru, ale ikad nakətaan tətəs. Ile məhat ale ibaptais. ¹⁹ Nəboŋ tohan, idaŋ tətəs.

A Sol len naut a Tamaskus mai a Jerusalem

Len nəmariboŋ galevis aSol itoh mai ahai susur gail len naut a Tamaskus. ²⁰ Vəha-sua ŋai len naim naŋonŋonan gail seJu, etub̄at kel uri ke aYesu tovi aNatun aGot. ²¹ Galit p̄isi lotosəsəloŋ həni, luŋaŋ, lousus galit gabag ke, “Be atenan evi nəvanuan tomətahun alat lotokad nadəlomian len nahəsənan len naut a Jerusalem. Be egəm gegai hən b̄iban̄is gat galito hən b̄esəhar galit van hən abiltihai tutumav gail. Imabe?” ²² Be naləboian siSol hən na-kel-uri-an evivi məhat ale igol alat lotosuh a Tamaskus lotovi Ju, nənauan salit ebutbutut, husur eŋusan koti ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

²³ Husur nēmaribon̄j tosoḅur, alat lotovi Ju lusor utaut hēn lēbigol aSol ḅimat, ²⁴ be avan sua epēhpēhalu maii. Len nalennēyal mai nalenmar-iug p̄isi lokēta bunus nabopita gail hēn nabiltivile hēn lēbigol aSol ḅimat. ²⁵ Imaienan alat lotohusur aSol losēhari len mariug, ale len nēhad lorin̄j aSol vi pan tur len naholēvat todar vis nabiltivile. Ale igam yav vi Jerusalem.*

²⁶ Nēbon̄j tobar naut a Jerusalem ike titah mai ahai susur gail avil lomētahw lan. Lēsadēlomi ke tovi ahai susur kitin. ²⁷ Be aParnapas esēhari van hēn ahai pispisul gail. Ikel mai galit ke len nēyaran siSol, eris Nasuḅ tia ale Nasuḅ isor maii. Isor husuri am ke, len naut a Tamaskus aSol ikel ur nakel-uri-an tovoi len nahēsan aYesu, namētahwan ebuer. ²⁸ Imagenan, aSol itah mai galito, ale ivan tēlmam, van tēlmam len naut a Jerusalem. Len nail-ḅuri-an, isor tabtab len nahēsan Nasuḅ. ²⁹ Ihol mai naJu gail lotosor len nasoruan ta Kris, ale isor levlev hēn natosian siGot mai galito, avil lugol risi hēn ḅimat. ³⁰ Nēbon̄j nēbathudud nadēlomian lotosēsēlon̄j lēboi natenan, losēhari vi pan vi Sisarea ale losēvati vi Tarsus.

³¹ Beti alat siYesu lukad natēmat len naut p̄isi a Jutea, a Kalili mai a Samaria, nēmauran salito ivoi ḅai. ANunun aGot igol galit ludan̄j am mai lolēhon̄j ivoi am len nēlolito, galit logēm lusōbur am ale lutoh len namētahwan hēn nēyalyalan siGot.

APita igol aAeneas imaur tētas len naut a Litta

³² Nēbon̄j aPita toyar tur len naut p̄isi, ia mēdon̄j ben alat siGot lototohtoḅ a Litta. ³³ Len naut ei eris

* **9:25:** Hēn naves 23-25, ris 2Kor 11.32-33

avan sua, nahəsan aAeneas, topat len nəmel san ηai, husur nətarhəben imat len nasihau toməlevtor. ³⁴ APita ikel maii ke, “AAeneas, aYesu Kristo igol gumaaur gagai. Gile məhat ale v̄olsan namilen̄.” Vəha-sua ηai aAeneas ile məhat. ³⁵ Galit p̄isi lototoh len navile Litta mai len nabəmav Saron loris tomaur ale lupair van hən Nasuḅ.

APita igol nəmauran siTorkas etəlmam

³⁶ Len navile Joppa ikad ahai susur sua, nahəsan alitea aTapita, lotokisi am hən aTorkas len nasoruan ta Kris. Gai igol ivoi akis hən nəvanuan gail mai evi tarhət silat lotopar tite. ³⁷ Len nəboη enan eməsah van, imat. Lokəkas niben ale loriηi len narum̄ a məhat. ³⁸ Husur naut a Litta ipat pəpadaη hən naut a Joppa, nəboη ahai susur gail lotosəsəloη hən ke aPita totoh a Litta, losəvat alaruevis van hən, artoηiri ke, “Gegəm mai ginaməru bai; sagevəlo!” ³⁹ Na aPita ile məhat, iyar mai gəlaru, ale nəboη tobar naut a Joppa losəhari vi lohoim, vi lan narum̄ a məhat. Nəbatunau pəhaṽut p̄isi loil garu, lutaη ale loṽusan aPita hən nəhai susun gail mai nahurabat tiltile gail aTorkas toside nəboη tomaur sal mai galito. ⁴⁰ APita esəvat galit vivile; beti etəgedur, isor tuṽ. Ale ipair van hən niben, ike, “Tapita, gile məhat!” Alitenan esəηav hən namətan, eris aPita ale ebətah vi məhat. ⁴¹ APita etəgau navəlan ale elivi hən ḅeil. Beti ekis nəbatunau gail mai alat siGot ale esəhar alitenan tomaur van hən galito. ⁴² Len naim p̄isi a Joppa nəvanuan gail losəsəloη hən natenan tovisi gol ke isoḅur lukad nəvanuan nadəlomian len Nasuḅ. ⁴³ APita itoh len naut a Joppa len nəmariboη isoḅur len naim seSimon. Simon igol natit gail hən nahurhurivatvat.

10

APita mai aKornelius

¹ Len naut a Sisarea ikad avan sua, nahēsan aKornelius, nasenturion sua toil a mō hēn nasoltia tovi 100 len Navēshēsoltia ta Itali.* ² Gai mai nēbathudud san lohusur kitin hēn nāpīsal siGot mai lomētahw len nēyalyalan san; gai ilavlav nēvat mai alat lotopar tite ale isor mai aGot akis. ³ Len nēboŋ sua len namityal totor ut mēdau, eris nār-isian sua. Ekēta masil hēn aŋel sua siGot togēm hēni tokel maii ke, “Kornelius!” ⁴ AKornelius ekēta mētaltal hēni, ninen epil, eusi ke, “Goləŋon nēsa Nasuḅ?” Aŋel isor vari ke, “Na-sor-tuḅ-an samī mai naviolan samī van hēn alat lotopar tite, arohun naviolan hēn natutumavan van hēn aGot. Ehēhaḅur hēni. ⁵ Imaienan, gesēvat alalurman vi Joppa hēn lēbesēhar tēlmam hēn avan sua nahēsan aSimon lotokisi hēn aPita. ⁶ Gai itoh mai aSimon togol natit gail hēn nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.” ⁷ Aŋel enan isor maii ale ivan. Nēboŋ tovan tonoŋ, aKornelius ekis nēvanuan nauman san eru mai nasoltia sua tokētkēta tēban, tohusur kitin hēn nāpīsal siGot. ⁸ Ikel natit pīsi tovisi mai galito, ale esēvat galit vi Joppa.

⁹ Pelan han tubliā, len nēyaran salito, logēm pēpadaŋ hēn nabiltivile. Len nēboŋ enan aPita epēlau vi mēhat len navurun naim topapav hēn bīsor tuḅ. ¹⁰ Imalkēkat, ike tihan, ale nēboŋ lotoutaut hēn nēhanian sal, ekēta bērbēr. ¹¹ Eris nēmav toseŋav, natit hun nabiltikaliko, nēhau tovat lotobaŋis nagilen tovat, evi pan vi lan

---

* **10:1:** Navēshēsoltia enan ikad nasoltia lotovi 600 lan.

nətan. ¹² Epul hən narivatvat tiltile gail, nəmat mai naməhob gail lotokəlah len tan, mai nəman naməsav gail. ¹³ Beti nadoldol sua ikel maii ke, “Pita, gile məhat, paru bun naməḡod, hani!” ¹⁴ Be aPita isor vari ke, “Ao Nasub, sanigole! Nəsəhanhan natideh tosa o tokolkol.”* ¹⁵ Nadoldol isor tətəs maii ke, “Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu.” ¹⁶ Tomagenan vəha-tor tonon, vəha-sua ḡai nəkaliko enan evi məhat vi lan nəmav.

¹⁷ Nəboḡ aPita tonau masuṽ hən namilen nəsa torisi, alaluḡan aKornelius tosəvat galito, lusab naim seSimon ale loil len nametləkau. ¹⁸ Lukai, lous ke, “Avan sua nahəsən aSimon Pita itoh ei a?” ¹⁹ Nəboḡ aPita tonau nəsa torisi sal, aNunun aGot isor maii ke, “Simon, alaluḡan itor lous kitev gaiug. ²⁰ Gile məhat, gimariḡ vi pan. Saginau ke asike guvan, givan mai galito husur ginau nosəvat galito.” ²¹ Imagenan aPita evi pan, ikel mai galit ke, “Ginau boh nəvanuan məttous kitevi. Imabe? Mətogəm ḡos nəsa?” ²² Galit lusor vari ke, “AKornelius, nasenturion sua toil a ḡo hən nasoltia tovi 100, esəvat ginamito. Gai evi naluḡan sua tonor, tomətahw len nəyalyalan siGot. Alat lotovi Ju ḡisi luke ivoi. Anḡel sua siGot ikele həni ke teus gaiug hən gəḃevi lan naim san hən ḃesəsəlon hən nəsa gaiug gəḃikele.” ²³ Beti aPita eus galit ke levi lohoim hən ləḃitoh maii.

Pelan han aPita galito loriḡ naut enan ale ahai susur galevis ta Joppa luyar maii. Lupat len mariug ale ²⁴ len nəboḡ tohusuri aPita ibar naut a Sisarea. AKornelius itoh vir galito. Eus

---

* **10:14:** Lev 11.1-47; Eze 4.14

nəbathudud san mai nabubur san gail hən ləḅegəm ḅonḅon. ²⁵ Nəḅoŋ aPita tobis lohoim, aKornelius ebubur maii ale etəŋedur bathurien aPita, ilotu həni. ²⁶ Avil aPita elivi vi məhat ike, “Gile məhat, ginau bogai, novi vanuan ŋai.” ²⁷ Nəḅoŋ tohol maii, aPita evi lohoim ale eris nəvanuan lotosəbur lotobonḅon ei. ²⁸ Ikel mai galit ke: “Gamit mətoləboii tia ke sanor hən nə-kai-tasi-an sinamit namttovi Ju hən namtḅitah mai o hən namtḅemḅədoŋ təban avan ideh savi Ju. Be aGot eḅusan ginau ke sanisor husur avan ideh ke tosa o ke aGot tomətahuni. ²⁹ Imaienan nəḅoŋ gotosəvat galit hən ləḅesəhar ginau, nogəmai, nəsake nodədas nəḅegəmai. Nuke neus gamito, imabe məttous ginau ke nəḅegəmai?” ³⁰ Ale aKornelius isor vari ke, “Evi nəmariboŋ tovat tovan, len namityal egai totor ut mədau, nusor tuḅ. Vəha-sua ŋai avan sua tosun nahurabat tobilbil eil a mō hən ginau ³¹ ike, ‘Kornelius, aGot esəsəloŋ hən na-sor-tuḅ-an sam̄ tia mai inau gat naviolan sam̄ van hən alat lotopar tite. ³² Imaienan, gesəvat alalurnan vi Joppa hən ləḅesəhar təlmam hən avan sua nahəsən aSimon lotokisi hən aPita. Atenan itoh mai aSimon togol natit gail hən nahurhurvətvat, naim san ipat bitas.’ ³³ Husur enan, vəha-sua ŋai nosəvat galit hən ləḅesəhar gaiug. Sipa len nagəmaian sam̄. Gagai namtutoh gegai len nəhon aGot hən namtḅesəsəloŋ hən natit pisi Nasub̄ tokele tia ke gaiug gəḅikele mai ginamito.”

³⁴ Beti aPita etuḅat hən ḅisor ike, “Gagai noləboii ke tokitin ke naḅide siGot eḅitoḅ van hən nəvanuan pisi, ideh satile.* ³⁵ Imagenan, nəvanuan naut pisi

---

* **10:34:** Deu 10.17

lototəḡedur van hən aGot mai lotogol nəsa tonor, ehəhaʋur hən ləḃegəm həni. ³⁶ Mətələboi napisulan aGot topisul həni van hən alat a Israel tia, napisulan tokel na-kel-uri-an tovoi toke, nəvanuan eləboi bikad navoivoian mai aGot len aYesu Kristo tovi Masta hən nəvanuan tiltile gail pisi. ³⁷ Mətələboi nəsa tovise len naut a Jutea totuḃat a Kalili husur nəbaptaisan aJon tokel uri. ³⁸ Mətələboii am ke aGot tovəhas aYesu ta Nasaret hən aNunun mai nədaḡan, gol ke, gai iyar tur len naut pisi ale igol navoian mai igol alat natəmat tobaḡis gat galito, lumaur, bathut aGot totah maii. ³⁹ Ale ginamit namtoris ləboi natit pisi aYesu togole len naut a Jutea mai a Jerusalem. Galit lutahətah həni tomat len nəhai sua, ⁴⁰ be aGot ilav kuvi dan nəmatan len nəmariboḡ totor, ale igol ke evise hən nəvanuan ləḃeləboi ləḃerise. ⁴¹ Nəvanuan pisi ləsarise, be ginamit aGot totabtabuh len ginamit tia, namtorise hən namtbikel uri. Nəboḡ aYesu tole məhat dan nəmatan, ginamit namtuhan maii, namtomun maii. ⁴² Isor idaḡ mai ginamito ke namtikel uri mai nəvanuan gail ale kel koti ke aGot totabtabuh lan hən ḃepəḃehun navoian dan nəsaan hən alat lotomaur sal mai alat lotomat tia. ⁴³ Ahai kelkel ur gail pisi lutos husur aYesu, lukel uri ke, len nahəsən aYesu, nəvanuan gail pisi lotoriḡ nəlolit lan, aGot dereh teruḃat nəsaan salit dan galito.”*

⁴⁴ Nəboḡ aPita tokəmaienan sal, aNunun aGot eḃis len galit pisi lotosəsəloḡ hən nasoruan. ⁴⁵ Nəvanuan nədəlomian lotovi Ju, lototah mai aPita, losəhoʋut husur aGot tovur san aNunun len alat ləsavi Ju am. Loləboii ke toviol hən aNunun

---

* **10:43:** Isa 53.11

mai galito ⁴⁶ husur losəsəlon̄ hən galit lotosor len nasoruan tiltile gail, mai lotosor sal suh nəyalyalan siGot. Beti aPita ike, ⁴⁷ “Avan ideh satikai tas galit hən ləb̄ibaptais hən nəwai, husur aGot eviol hən aNunun mai galito sum̄an gidato.” ⁴⁸ Na ikel buni ke libaptais len nahəsən aYesu Kristo. Beti lous aPita hən ðitoh mai galito hən nəmariboŋ galevis am.

11

APita isor vəsvəsai nəsa tovisi hən gəlaru, gai mai aKornelius

¹ Ahai pispisul gail mai nəvanuan nadəlomian gail len naut a Jutea losəsəlon̄ həni ke alat ləsavi Ju am lodəlom nasoruan siGot tia. ² Na nəboŋ aPita tobar naut a Jerusalem, alat siYesu lotonau masuŵ hən na-tiv-dalusi-an, lusor tasi ke, ³ “Gaiug goðis len naim silat ləsəkad na-tiv-dalusi-an* ale guhan mai galito!” ⁴ Beti aPita ikel mai galito hən natit p̄isi tovisi tuðat len natuðatan van vəbar nagilen. Ike: ⁵ “Ginau nusor tuŵ səb̄ogw len navile Joppa, ale nokəta ðerðer, noris natit hun nabiltikaliko nəhau tovat lotobaŋis nagilen tovat han, ale evi pan dan nəmav, egəm hən ginau. ⁶ Nəboŋ notokəta vi lan, noris narivatvat tiltile gail, galevis lotovi rivatəvat katkat, ale nəm̄at mai naməhob gail mai nəman naməsav gail. ⁷ Nosəsəlon̄ hən nadoldol tokel mai ginau ke, ‘Gile məhat Pita, paru bun naməŋod. Hani!’ ⁸ Be nusor v̄ari ke, ‘Aoa Nasuð, sanigole! Nəsariŋ natideh tosa o tokolkol len

---

* **11:3:** Len nasoruan ta m̄o, naju gail lukad na-tiv-dalusi-an be alat ləsavi Ju ləsəkade. Ale avan ideh tohan mai nəvanuan savi Ju eður kotov nalo seJu gail.

nabuŋogw boŋ ideh.’⁹ Nadoldol len nē mav isor var ginau tētas ke, ‘Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu.’¹⁰ Imagenan vaha-tor, ale natit p̄isi evi mēhat vi lan nē mav.¹¹ Be mēteris! Alalumān itor, aKornelius tosəvat galito a Sisarea gēm hēn ginau, logēm pēpadan hēn naim nototoh lan.¹² ANunun aGot ikel mai ginau ke nivan mai galito, saninau masuṽ husur natilean salit ləsavi Ju. Ale nuvan, alategai, lotoməlevtes lotokad nadəlomian, galit am lutah mai ginau, ale namtuvan, namtoḅis lohoim naim sitea a Sisarea.¹³ Ihol mai ginamito husur gai toris aŋel sua toil lohoim san toke, ‘Gesəvat galevis vi Joppa hēn lēḅesəhar təlmam hēn aSimon lotokisi hēn aPita.¹⁴ Gai tikel ur napisulan sua. Len napisulan enan, aGot dereh tilav kuv gaiug mai nēbathudud sam dan nēsaan samito.’¹⁵ Nəboŋ notosor kəkereh ŋai, aNunun aGot eḅis len galit suḅian toḅis len gidato len nəboŋ ta mō.¹⁶ Len nəboŋ enan nunau gat nēsa Nasuḅ tokele ke, ‘Ajon ibaptais hēn nəvanuan gail hēn nəwai be aGot dereh tibaptais hēn gamito hēn aNunun.’*¹⁷ Imaienan, aGot ḅeviol mai galit naviolan toḅitoṽ hēn nēsa toviol hēni mai gidato nəboŋ dattokad nadəlomian len Nasuḅ aYesu Kristo, ginau ase hēn ke nəḅeil kəkol hēn aGot?”¹⁸ Nəboŋ lotosəsəloŋ hēn aPita tonon, ləsasor am be lusor sal suh aGot, luke, “Imagenan beti, aGot eviol hēn naḅisal mai alat ləsavi Ju tu hēn lēḅipair dan nēsaan, hēn lēḅikad nəmauran.”

Alat siYesu len naut a Antiok

¹⁹ Alat lotogam pēpəhw dan na-ləŋon-isa-an husur nəmatan siSteven, luvan vəbar naut a

* **11:16:** Uman 1.5

Fonisia, a Saiprus mai a Antiok.* Lukel ur natoruan husur aYesu, be lukele mai naJu gail ηai. ²⁰ Avil galit galevis, auleSaiprus mai auleSairin gail, lovi Antiok ale lotubat sor mai alat a Kris am. Lukel mai galit hən na-kel-uri-an tovoi husur Nasub aYesu. ²¹ Nədaŋan siNasub ipat len galito, ηa nəvanuan isoḅur lodəlom napisulan salito ale lupair van hən Nasub. ²² Na-kel-uri-an hən natgalenan ibar alat siYesu len naut a Jerusalem ale losəvat aParnapas vi Antiok. ²³ Nəboŋ tobar naut enan eris ləboii ke aGot toviol kəmas hən navoian mai galito. Ale aParnapas ikemkem həni, igol loləŋon ivoi am len nəlolito, ikel mai galit ke lidaŋ len Nasub, lerin kot nəlolit len Nasub, il gəgat lan. ²⁴ AParnapas evi naulumian tovoi, topul hən aNunun aGot mai nadəlomian. Nəvanuan isoḅur losəsəloŋ həni ale lorin nəlolit len Nasub. ²⁵ Beti aParnapas evi Tarsus hən ḅidoŋ aSol. ²⁶ Nəboŋ tosaḅi, esəhari van vəbar naut a Antiok. Len nasihau enan kavkav gəlaru aruḅonḅon mai alat siYesu, mai aroḅusan galit isoḅur. Len naut a Antiok evi metəkav lotokis ahai susur gail hən naKristen.

²⁷ Len nəboŋ enan, ahai kelkel ur galevis lorin naut a Jerusalem lovi pan vi Antiok. ²⁸ Galit sua, nahəsən aAkapus, ile məhat hən ḅikel ur nəsa aGot tokel maii ke, dereh navile a pan kavkav tipar hanian buni. Natenan evisi nəboŋ aKlautius tovi Sisa len naut a Rom.* ²⁹ Na ahai susur gail lunau koti ke, ləḅikad nəvat, leviol hən galevis mai nəbathudud nadəlomian lototohtoh len naprovens

---

* **11:19:** Uman 8.1-4   * **11:28:** Uman 21.10

Jutea hən ðevi tarhət salit ei. ³⁰ Imaienan losəvat aParnapas mai aSol hən ləb̃ilav naviolan en salito mai alat lotoil a m̃o len naut a Jerusalem.

12

Añel sua ilav kuv aPita dan naim bəbañis

¹ Len nəboñ galenan aHerot Akrippa* tovi kiñ itah gat alat siYesu galevis husur ike temədas bun galito. ² Gai igol nasoltia ita bun aJemes, aʋan aJon hən naʋu nəbalan. ³ Nəboñ aHerot toris ke alat lotoil a m̃o hən naJu gail lotohəhaʋur hən natenan, esəvat nasoltia gail hən ləbitah gat aPita am. Igole len nəboñ gail hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan tovi nəhanan sua ta sutuai seJu gail. ⁴ Nəboñ lototah gat aPita tonon, aHerot erinji len naim bəbañis, natuhluʋoh tovat hən nasoltia tovatvat lan lokətkəta kəkol həni. AHerot ike tikot hən aPita len nəhon nəvanuan p̃isi, nəboñ Nəhanan hən nəPasova ðinon.† ⁵ Na lokətkəta kəkol hən aPita len naim bəbañis, be alat siYesu lusor tuʋ tabtab van hən aGot m̃osi. ⁶ Len nalenmariug enan a tahw hən nəboñ aHerot bikot həni, aPita ipat buñbuñol rivuh hən nasoltia eru, natsen‡ eru artobañis gati, ale nasoltia gail am lokəta kəkol hən nabopita hən naim bəbañis. ⁷ Vəha-sua ŋai añel sua siNasub̃ evisi, ale nam̃ial em̃ial lohoim. Añel iʋas aPita tarhəben ike, “Gile məhat tutut!” ale natsen

* **12:1:** AHerot egai evi aHerot Akrippa, aməhaibən aHerot toyalyal. † **12:4:** Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seju gail husur lohəhaʋur hən nəboñ aGot togol ahai a m̃o gail p̃isi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel. ‡ **12:6:** Natsen evi nəhau metəlai tokad nəbur gail tomarmarikot.

aruteh dan navəlan gəlaru. ⁸ Beti aņel ikel maii ke, “Gepitavis nəhau tutuṽ saṁ, vəlas naributbut gəlaru.” Ale aPita igole. Aņel ike, “Geruņ gol gaiug hən nahurabat naut susus saṁ ale gehusur ginau!” ⁹ Ņa aPita evivile husur aņel be etətan hən ke nəsa aņel togole ekitin o sakitin. Inau ke toris na-kəta-risi-an űai. ¹⁰ Gəlaru aruṽot pəpadaņ hən naut eru nasoltia lotokətkəta kəkol hən naut toru enan len naim bəbaņis, ale arubar nabopita tovi metəlai tovan hən naḅiltivile. Esəņav səbon ṁos gəlaru ale aruyar tur lan. Nəboņ artobar nagilen naḅisal tomagugun sua, vəha-sua űai aņel eriņ aPita. ¹¹ Beti aPita tomadhaləboii ke tovivile kitin ike, “Gagai noləboi koti ke Nasuḅ esəvat aņel san hən ḅilav kuv ginau dan navəlan aHerot mai dan natit ḅisi naJu gail lotonau ke tevisi.”

¹² Nəboņ aPita tonau ləboii, evi lan naim siMeri, anan aJon nahəsən togon aMak. Nəvanuan tosəbur luḅon ei hən ləḅisor tuṽ. ¹³ APita ideldel len nabopita ta vivile, ale navensus tovi slev, nahəsən aRota egəm hən nabopita hən ḅesəsəloņ. ¹⁴ Nəboņ tosəsəloņ ləboi nadolon aPita, ikemkem masuṽ űa igam təlmam, sasəņav həni, ikai ke, “APita eil bo-pita!” ¹⁵ Lukel maii ke, “Gaiug govinu!” Nəboņ tokelkel tətəs həni ke ekitin, luke, “Hum ma tovi aņel san.” ¹⁶ Be aPita ideldel sal. Beti nəboņ lotosəņav həni, loris, lumaņmaņ habat. ¹⁷ APita eḅil hən navəlan ke lemədau, ale isor husur naḅisal Nasuḅ togole tolav kuvi dan naim bəbaņis. Ale ikel mai galit ke, “Mitikel natgalenan mai aJemes mai alat sidat gail,” beti eriņ naut enan, evi lan naut tile.

¹⁸ Len nadudulan nasoltia gail lunau səḅuer hən

nəsa tovisi hən aPita, loləŋon isa masuŵ. ¹⁹ Nəboŋ aHerot togol nadoŋian hən aPita soḅuer, eus taltal hən alat lotokəta kəkol hən aPita husur nə-gam-yav-an san ale aHerot ikele hən nasoltia tile gail ke ligol galit limat. Nəboŋ aHerot togole tonon, eriŋ naut a Jutea evi Sisarea, ale itoh ei.

Aŋel sua siNasub igol aHerot imat

²⁰ Len nəboŋ enan nəlon aHerot epəŋas alat a Tair mai a Siton, eŵitŵituh mai galito. Beti galito luḅon len nənauan sua hən ləḅisor maii. Nəbilitivanuan nauman siHerot, nahəsən aPlastus, idam̄ mai galit ke tevi tarhət salito, ale lous ke likad natəmat mai aHerot, asike luḅal am. Lousi maienan husur loŵur piŋ nəhanian halito len naut siHerot. ²¹ Len nəboŋ hən nəḅonan, aHerot tosun nahurabat tobilbil, ebətah len nəbilitihai bətbətah san ale ikel nasoran san mai galito ei. ²² Alat lotoḅonḅon ei lukaikai ke, “Nagot sua sator, savi vanuan.” ²³ Vəha-sua ŋai, aŋel siNasub iŵas aHerot husur gai sator gol galit, saputsan nahəsən aGot, ŋa natugulas gail luhani, imat. ²⁴ Be nasoruan siGot iperperŋan naut gail am, nəvanuan isoḅur am losəsəlon hən, loriŋ nəlolit len aYesu.

²⁵ Nəboŋ aParnapas mai aSol artolav nəvat mai alat siYesu len naut a Jerusalem tonon, arotəlmam vi Antiok, ale aJon Mak itah mai gəlaru.

13

ANunun aGot itabtabuh len aParnapas mai aSol

¹ Len alat siYesu len naut a Antiok, ikad ahai kelkel ur gail mai ahai þusan gail: aParnapas, aSimeon lotokisi hæn aNiker*, Lusius a Sairin, aManaen (lotohisi mai aHerot Antipas†) mai naməkot aSol. ² Nəboŋ lotolotu hæn Nasuḅ mai ləsəhan, aNunun aGot ike, “Mititabtabuh len aParnapas mai aSol m̄os ginau hæn arḅigol nau-man notokis gəlar hæni tia.” ³ Ɲa nəboŋ ləsəhan, lotosor tuṽ tonon, lorin navəlalit len gəlaru mai losəvat gəlaru van.

AParnapas mai aSol len naut a Saiprus

⁴ Imagenan aNunun aGot esəvat gəlaru van ale arovi Seleusia bitas. Arusah len nabiltiḅot, aruwol vi lan naholoul Saiprus. ⁵ Nəboŋ artobar naut a Salamis, navile sual a Saiprus, arukel ur nasoruan siGot len naim nabonḅonan gail seJu. Arukad aJon Mak am hæn toum mai gəlaru. ⁶ Nəboŋ lotolavutur len naholoul kavkav van vəbar naut a Pafos, lusəb naJu sua, nəvanuan nabehi tovi ahai kelkel ur gəgəras, nahəsən aParyesu. ⁷ Gai itah mai aSerkius Paulus tovi gavna len naut a Saiprus. Agavna enan evi nəvanuan toləboi natite ale episul hæn aParnapas mai aSol gəmai hæn ḅesəsəlon hæn nasoruan siGot. ⁸ Be nəvanuan nabehi enan, nahəsən aElimas len nasoruan ta Kris, isor tas gəlaru ale igol risi ke agavna asike edəlom nəsa artokel uri. ⁹ Beti aSol, nahəsən togon aPol, topul hæn aNunun aGot, ekəta mətaltal van hæn aElimas ike, ¹⁰ “Gaiug gopul hæn nalibliḅonan mai nagəgərasan, govi anatun natəmat, govi enemi hæn

---

* **13:1:** Niker namilen mermer len nasoruan ta Kris. † **13:1:** AHerot egai evi aHerot Antipas anatun aHerot toyalyal.

natit þisi tonor. Gugol naþisal tonor siNasub ihab tabtab, gesib hani þais? ¹¹ Gagai Nasub tipanssem gaiug. Dereh gevi metbesw. Len namaribon galevis dereh gededas gabeketa ris nayal!” Vaha-sua þai nametan arumotmot ale itanþan kitev avan ideh han þetegau navelan han þesehari. ¹² Næbon agavna enan toris nesa tovisi, ikad nadelomian husur ipan len naþusanan husur Nasub.

APol mai aParnapas len naut a Antiok a Pisia

¹³ APol mai alat lototah maii loriþ naut a Pafos, luwol vi Perka len naut a Pamfilia. Be aþon Mak eriþ galito, etelmam vi Jerusalem. ¹⁴ Loriþ naut a Perka luvahut van vobar naut a Antiok, navile sual a Pisia. Len næsappat lobis lohoim len naim naþonþonan seju ale lobetah. ¹⁵ Næbon naþurunian han nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail tonon, alat lotoil a mo len naim naþonþonan seju lopisul van han galit ke, “Bathudud, metþikad nasoruan þigol namþelænon þivoi am len nelonamito, mitikele bai.”

¹⁶ Na aPol eil, eþil han navelan ke lemædau ale ike, “UleIsrael gail mai gamit mætsavi Ju be mættomætahw len nayalyalan siGot, mætesæselon han ginau! ¹⁷ AGot silat a Israel ilekis han atæmadat ta sutuai; igol galit lusobur masuþ næbon lototohtoh hum nametþos gail len naut a Ijip. Len nædanþan san totibau esehar galit dan naut enan.* ¹⁸ Naut kæmas lotohaihai, gai itah mai galit van vobar nasi-hau tovi 40 len naut masmas.* ¹⁹ Beti iþal sehø

* **13:17:** Exo 1.7, 12.51   * **13:18:** Num 14.34; Deu 1.31

þis naluṽoh lotomælevru hæn nametþos len naut a Kenaan, ale epæpehun nētan salit mai nēvanuan san gail* ²⁰ Natgalenan evisi len nasihau tovi 450. Ale aGot itabtabuh len nēmatsistret lotoil a m̄o hæn galito vøbar aSamuel tovi ahai kelkel ur.* ²¹ Beti nēvanuan gail lousi hæn nakiṽ, ṽa aGot itabtabuh len aSol, anatun aKis, nahēmar san tovi Penjamin, tovi kiṽ nasihau tovi 40.* ²² Be aGot idakuv aSol, igol aTevit evi kiṽ salito. Isor ivoi husuri ke, ‘ATevit, anatun aJesse, evi nauluṽan notolēmas buni; gai dereh tigoṽ natit þisi notoləṽoni.’* ²³ Len nēpasusan siTevit, aGot itabtabuh len avan sua, hum tokel gati a m̄o, hæn tolav kuv alat a Israel dan nēsaan salito, nahēsan aYesu. ²⁴ A tahw hæn nagəmaian siYesu, aJon ikel uri tia mai alat a Israel þisi ke limaspair dan nēsaan salito, limasbaptais.* ²⁵ Nəboṽ nauman siJon pəpadaṽ hæn tononṽ aJon ike, ‘Gunau ke ginau ase? Aoa, nəsavi atenan. Be atenan egəm a tahw len ginau, ginau novi ut kəmas ṽai, nəsānor kasi hæn nəḃisah ruḃat nəhau hæn naributbut san.’*

²⁶ “Bathudud siAraham mai gamit mət̄savi Ju mət̄tomət̄ahw len nəyalyalan siGot, aGot episul gəm hæn gidato, episul hæn napisulan egai hæn nə-lav-kuvi-an dan nēsaan. ²⁷ Alat a Jerusalem mai alat lotoil a m̄o salito ləsakəta ləboi aYesu enan, ke aGot totabtabuh lan, lotətan hæn nasoruan sihai kelkel ur gail lotoṽuruṽi len nəSappat þisi. ṽa lugol nēsa

* **13:19:** Deu 7.1; Jos 14.1   * **13:20:** Jdg 2.16; 1Sam 3.20

* **13:21:** 1Sam 8.5, 19, 10.21   * **13:22:** 1Sam 13.14, 16.12; Psa

89.20   * **13:24:** Mak 1.4; Luk 3.3   * **13:25:** Mat 3.11; Mak 1.7;

Luk 3.16; Jon 1.20, 27

ahai kelkel ur gail lotokele, isarpoh: len nənauan salit, timasmat. ²⁸Ləsəsab̃ natideh tonor hən bimat sile, be naut kəmas natenan, lous aPilate hən b̃igole bimat.* ²⁹Nəboŋ lotogol natit p̃isi ahai kelkel ur gail lototos husuri tonon, lupat kuvi vi pan dan nəhai, loriŋi ipat len naḅurhuvat tovi ḅurhes.* ³⁰Avil aGot igol ile məhat dan nəmatan, ³¹ale alat lotoyar maii gəm a Kalili vi Jerusalem, lorisi len nəmariboŋ tosoḅur.* Gagai galit lusor husuri mai nəvanuan sidato, lukel ur nəsa lotoris togole mai nəsa lotosəsəloŋ hən tokele.

³²“Ginaməru, namrukel mai gamito na-kel-uri-an tovoi egai ke: Nəsa aGot tokel gati mai atəmadat ta sutuai, ³³igol isarpoh m̃os gidato, anatulito. Igole nəboŋ tolav kuv aYesu dan nəmatan. Suñan aTevit totesi len nəḅe na-vəha-ru-an ke,
“Gaiug govi aNatugw ulum̃an,

daməŋai ginau nogəm vi Təmañ.’*
³⁴AGot igol ile məhat dan nəmatan hən asike b̃ibos nətan. Imaienan aGot ekəmaiegai ke,
“Neviol mai gamito hən nəsa notokel gati
mai atəmamit ta sutuai aTevit.’*
³⁵Ŋa len nəḅe sual am aTevit ike,
“Gəsədañ hən Nəvanuan Sañ b̃ibos nətan.’*
³⁶Husur nəboŋ aTevit tomaur sal, igol p̃is nəsa aGot toləŋoni, ale ipat len nəmatan, lotavuni mai atəman gail ta sutuai, ale niben iḅos nətan. ³⁷Avil atenan aGot togol tole məhat dan nəmatan, atenan

---

* **13:28:** Mat 27.22-23; Mak 15.13-14; Luk 23.21-23; Jon 19.15

* **13:29:** Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42

* **13:31:** Uman 1.3 * **13:33:** Psa 2.7 * **13:34:** Isa 55.3

* **13:35:** Psa 16.10

sabos nētan. ³⁸ Bathudud, husur natgalenan, nam-tukel uri mai gamito hən mət̃beləboii ke, len aYesu, aGot eləboi ɓerub̃at nəsaaan samito. ³⁹ AGot eriŋi ke nəvanuan ɓisi lotokad nadəlomian len aYesu, lunor len nəhon, len nəsa aYesu togole. Be nalo siMoses edədas ɓeriŋi ke avan ideh tonor len nəhon aGot. ⁴⁰ Mət̃elələgau hən ke nəsa ahai kelkel ur gail lotokele satevisi hən gamito. Lokəmaiegai ke,

⁴¹ “Məteris, gamit mət̃tosor viles ginau, mitiɓaŋ ale mitimat!

Dereh niŋol natsua len nəboŋ samito,
ale asike mət̃odəlomi ke tokitin,
naut kəmas avan ideh ɓikel husuri mai gamito.’ ”*

⁴² Nəboŋ aPol mai aParnapas artovivile, nəvanuan gail lous gəlaru hən arɓisor husur natgalenan tət̃as len nəSappat togon. ⁴³ Nəboŋ naɓonan tonon̄ mai lotopəpəhw, naJu tosəɓur mai alat ləsavi Ju lotohusur kitin hən aGot, lohusur aPol mai aParnapas. Arusor mai galito ale arukel mai galit ke leriŋ nəlolit len aGot toviol kəmas hən navoian mai galito.

⁴⁴ Len nəSappat togon pəpadaŋ galit ɓisi len naɓiltivile enan luɓonɓon hən ləɓesəsəlon̄ hən nasoruan siNasub̃. ⁴⁵ Nəboŋ alat lotoil a m̄o hən naJu gail lotoris naluɓoh, lutaɓulol bulos gəlaru ale lusor tastas nəsa aPol tokele, lusor məd̃as nahəs̃an. ⁴⁶ Beti namət̃ahwan eɓuer, aPol mai aParnapas arusor idaŋ var galit ke, “Inor hən namrtokel ur nasoruan siGot mai gamit metəkav. Be bathut mət̃tomət̃ahuni, gamit mət̃ugol imasil ke mət̃sanor

---

* **13:41:** Hab 1.5

hən mət̃bikad nəmauran vi sutuai. Husur enan gagai namroriŋ gamito, namrulav nasoruan siGot mai alat ləsavi Ju. ⁴⁷ Husur Nasuḅ aGot ikele hən ginamit tia ke,

“ ‘Ginau nugol gaiug govi nañial m̃os alat ləsavi Ju, hən gəbikel ur nə-lav-kuvi-an dan nəsaan mai nəvanuan p̃isi len navile a pan kavkav.’ ”*

⁴⁸ Nəboŋ alat ləsavi Ju lotosəsəloŋ hən natgale-nan, lohəhaḅur ale lusal suh nasoruan siNasuḅ. Galit p̃isi aGot totabtabuh len galit hən ləbimaŋ vi sutuai, lodəlom nasoruan enan. ⁴⁹ Nasoruan siNasuḅ iperŋan naut p̃isi lotodar vis naut enan. ⁵⁰ Avil alatpəhaḅut lotoḅat nəhes lotolotu hən aGot, mai alaluñan lotoil a m̃o len nabiltivile enan, naJu gail lugol ke lotomətahun aPol mai aParnapas. Ale lomədas tabtab hən aPol mai aParnapas beti lohut gəlaru dan naut en salito. ⁵¹ Na gəlaru arudardar hən narielaru hən nəmasiav naut enan b̃imakuv hən b̃imasil ke aGot tomətahun galito, dereh tipansem galito.‡ Beti arovi Ikonium. ⁵² Ale ahai susur gail lopul tabtab hən nakemkeman mai aNunun aGot.

14

aPol mai aParnapas len nabiltivile Ikonium

¹ Len naut a Ikonium aPol mai aParnapas arovi lan naim nəbonḅonan seJu hum naḅide səlaru. Nasoruan səlaru igol isoḅur lukad nadəlomian, naJu gail mai alat a Kris. ² Be naJu galevis lotohaihai, lugol alat ləsavi Ju nəlolit epəŋas nəvanuan nadəlomian

* **13:47:** Isa 42.6, 49.6 ‡ **13:51:** aGot igol imagenan husur galit lomətahun nasoruan husur aYesu.

gail. ³ Imaienan aPol mai aParnapas arutoh ebəlav ei. Arsamətahw, arusor mōs Nasub. Ale Nasub igol p̄ar p̄ar həni ke, napisulan artokele husur navoian toviol kəmas həni ekitin, bathut len nədaŋan san aroləboi arbigol namerikel gail. ⁴ Alat lototoh len navile enan lopəpəhw. Galevis lohusur nənauan seJu gail, galevis lohusur naŋusanan sihai pispisul eru enan.

⁵ Alat ləsavi Ju, naJu gail mai alat lotoil a mō hən galito, lusor utaut həni ke, lemədas gəlaru ale letubun gəlaru. ⁶ Nəboŋ artoləboii ke b̄imaienan, arugam yav vi lan nabiltivile eru, a Listra mai a Terpe len naut a Likaonia. ⁷ Len nəyaran səlaru pəpadaŋ hən nabiltivile eru enan, arukelkel nakel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail.

aPol mai aParnapas len naut a Listra

⁸ Len naut a Listra ikad avan sua tobətah, narien gəlar p̄isi arugau. Nəboŋ lotopasi, imaienan tia. Gai səyar boŋ ideh. ⁹ Atenan esəsəloŋ hən aPol nəboŋ tosor. aPol ekəta van həni ale eris ləboii ke tokad nadəlomian hən b̄imaur. ¹⁰ aPol ikai habat van həni ke, “Gile məhat len nariem! Geil!” Ale aten emələh vi məhat, etuḅat yar.

¹¹ Nəboŋ naluḅoh lotoris nəsa aPol togole, lukai len nasoruan ta Likaonia ke, “Nagot gail logəm vi pan hən gidato, logəm vi vanuan.” ¹² Lokis aParnapas hən aSeus mai aPol hən aHermes husur aPol tokel ur nasoruan.* ¹³ Ikad naim nalotuan siSeus vivile hən nabiltivile. Ahai tutumav siSeus esəhar nabuluk ulumān gail lotowan nahorasal van hən

---

* **14:12:** aSeus eil a mō hən nagot p̄isi silat a Kris, aHermes evi nagot sua tovi ahai pispisul sinagot salit gail.

nametlækau hæn nabiltivile, husur gai mai naluŵoh luke letutumav van hæn gəlaru.

¹⁴ Avil nəboŋ ahai pispisul eru, aParnapas mai aPol artosəsəloŋ hæn natenan, arutar nahurabat səlaru, arəmŋur van hæn naluŵoh, arukai ke, ¹⁵ “Lalumŋan, imabe mətugol nategai? Namrovi vanuan ŋai sumŋan gamito. Namrogəm hæn namrbikel na-kel-uri-an tovoi mai gamit hæn mət̃bipair dan natgaleg lotodədas ləb̃evi tarhət samito, van hæn aGot tovi nəkadun nəmauran. Gai igol nəmav mai nətan mai nətəs mai natit p̃isi lotosuh len gail.* ¹⁶ Sutuai tia idam̃ hən̄i ke naluŵoh hæn nəvanuan tiltile gail lotohusur naŋisal salit v̄isusua. ¹⁷ Naut kəmas natenan, igol nəvanuan p̃isi loləboi ləb̃eris ləboi gai len navoian togole. Eviol hæn naus togəm len nəmav, eviol hæn nəhanian tovan len nəboŋ han; igol ke məttopul hæn nəhanian mai nəlomit topul hæn nakemkeman.” ¹⁸ Be naut kəmas artokəmaienan, arusaŋi ke idan̄ hæn ar̃bigol ke ləbesib hæn natutumavan salito.

¹⁹ Beti len nəboŋ tile naJu galevis logəm len naut a Antiok mai a Ikonium, ale lupair hæn nənauan sinaluŵoh van hæn galito. Lotuŵ aPol ke timat ale loliv gargari vivile len nabiltivile husur lunau ke tomat. ²⁰ Be nəboŋ ahai susur gail lotoŋon il garu hæn aPol, ile məhat, iyar təlmam van hæn nabiltivile. Pelan han aPol mai aParnapas arorin̄ naut a Listra, arovi Terpe.

aPol mai aParnapas arotəlmam vi Antiok a Siria

²¹ Arukel na-kel-uri-an tovoi len naut a Terpe ale lusobur logəm vi hai susur siYesu gail.

* **14:15:** Exo 20.11; Psa 146.6

Beti arotəlmam vi Listra, Ikonium mai Antiok.
²² Arugol ahai susur gail ludəŋ am, arugol loləŋon
 ivoi am len nəlölito hən ləbeil gəgat len nadəlomian.
 Aruke, “Datimasdaŋ ħur na-ləŋon-isa-an tosoĸur
 hən datbebis len natohan pipihəbələn aGot.”
²³ APol mai aParnapas arutabtabuh len ahaŋut
 galevis hən ləbeil a mō hən alat siYesu len naut
 ŋisusua. Arusor tuŋ, arsəhan, ale aroriŋ galit len
 navəlan Nasuĸ, gai lotoriŋ nəlölit lan.

²⁴ Nəboŋ artoyar tur len naut gail a Pisitia,
 arubar naut a Pamfilia. ²⁵ Ale len naut enan,
 nəboŋ artokel ur nasoruan len nabiltivile Perka
 tonəŋ, arovi pan vi Attalia bitas. ²⁶ Aroriŋ
 nabiltivile Attalia, aruwol təlmam vi Antiok.
 Evi alat siYesu len naut a Antiok lotoriŋ gəlaru
 len navəlan aGot mōs nauman artomadhaum
 vurvuri.

²⁷ Nəboŋ artobar naut a Antiok, arous alat siYesu
 ei hən ləbiĸonĸon, ale arukel ur mai galit natit piŋi
 aGot togole len naĸonan səlaru maii. Arukel husur
 naĸisal aGot togole hən ĸesəŋav hən nabopita hən
 nadəlomian mōs alat ləsavi Ju. ²⁸ Beti arutoh mai
 ahai susur gail ei ebəlav.

15

Na-tiv-dalusi-an mai nə-lav-kuvi-an dan nəsaan

¹ Alatevis lotovi Ju logəm a Jutea vi Antiok.
 Loŋusan nəvanuan nadəlomian gail ei maiegai ke,
 “Asike ləbetiv dalus gamito məttovi lalumən, hum
 naŋide siMoses, aGot asike ilav kuv gamit dan
 nəsaan samito.”* ² APol mai aParnapas arusor

---

* **15:1:** Lev 12.3

tas naʔusanan salito ale arusor ʔalʔal mai galito. Na alat siYesu lutabtabuh len aPol mai aParnapas mai galevis am hən ləʔevi Jerusalem hən ləʔisor mai ahai pispisul gail mai alat lotoil a m̄o hən alat siYesu husur naʔusanan enan. ³ Ale alat siYesu losəvat galit vi Jerusalem. Luyar tur len naut gail a Fonisia mai a Samaria, ale len nəyaran salito lusor husur nəpairan van hən aGot silat ləsavi Ju. Na-kel-uri-an enan igol nəvanuan nadəlomian gail lukemkem masuʔ. ⁴ Nəboŋ lotobar naut a Jerusalem, alat siYesu, ahai pispisul gail mai alat lotoil a m̄o luke, “Ivoi,” mai galito. Beti lukel mai alat a Jerusalem natit ʔisi aGot togole len nəʔonan salit maii.

⁵ Nəvanuan nadəlomian galevis lotovi Farisi gail, lule məhat, luke, “Alat ləsavi Ju limaskad na-tiv-dalusi-an mai namtimassor tidan mai galito ke, limasgol husur nalo siMoses.”

⁶ Ahai pispisul gail mai alat lotoil a m̄o luʔonʔon hən ləʔisor husur natenan. ⁷ Nəboŋ lotosor ʔalʔal sil naten tobəlav, aPita ile məhat, isor mai galit ke, “Bathudud, mətoləboii ke len nəboŋ ta m̄o aGot itabtabuh len ginau, hum gidat sua, hən nəʔikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju, hən ləʔesəsəloŋ həni ale dəloimi.* ⁸ AGot toləboi nəlon nəvanuan ʔisi, igol imasil ke tolekis hən galito, husur ke toviol hən aNunun mai galito sum̄an toviol həni mai gidat dattovi Ju.* ⁹ AGot igol ke ləsatile len gidato. Len nadəlomian salito igol nəlolit iveveu. ¹⁰ Imabe mətsədəm̄ hən nəsa aGot togole

* **15:7:** Uman 10.1-43   * **15:8:** Uman 2.4, 10.44

tia? Mətuke nəlon aGot tipaŋpaŋ a? Imabe mətorin na-gol-husur-nalo-an toməlas habat len alat ləsavi Ju, be gidato mai atəmadat gail ta sutuai datodədas datbėvusi? ¹¹ Satimaienan! Datoləboii ke len navoian aYesu toviol kəmas həni mai gidato, aGot ilav kuv gidato dan nəsaan sidato. Epiť hən alatenan ləsavi Ju.”

¹² Galit pisi len nəbənbonan ləsasor, losəsəlon nəboŋ aParnapas mai aPol artosor husur namerikel gail aGot togol ke arugole len alat ləsavi Ju. ¹³ Nəboŋ artosor tonon, aJemes isor ike, “Mətesəsəlon hən ginau. ¹⁴ Mitinau gat nəboŋ aSimon* tosor vəsvəsai mai gidato, nəpısal nametəkav aGot togole nəboŋ togəm təban alat ləsavi Ju, hən ħilav dan galito naluťoh sua hən ləbėvi esan səbən.* ¹⁵ Nasoruan sihai kelkel ur gail inor hən nəsa aSimon Pita tokele, hum lototos nasoruan siGot ke,

¹⁶ “ Len nəboŋ enan dereh netəlmam
ale neum təlmam hən naim nətaťolen siTevit
tomaruŋruŋ,
nəsa tomətartar dereh neum təlmam həni
ale nigole tehun ta mō,
nəpasusan siTevit dereh tegəm vi kiŋ tətəs.

¹⁷⁻¹⁸ Imaienan galit pisi am,
nəvanuan naut tiltile gail nahəsagw topat len
galito,
dereh leusus kitev ginau hən ləbələboi ginau.
Nasuť aGot togol ke,
nəvanuan gail loləboi natgalenan sutuai tia,

---

* **15:14:** Len nasoruan ta Kris ike Simeon, sake aSimon, be evi nauluŋan sua ŋai, aYesu tokisi hən aPita. * **15:14:** Uman 11.1-18

gai ekəmaienan.’ ”*

19 AJemes isor am ke, “Noriņi timaiegai ke: sadatigol tidan hən alat ləsavi Ju lotopair van hən aGot. 20 Avil gidat datitos nalobulat van hən galit b̄ike, salihan naməņod lototutumav həni van hən nələblab ideh, saligol naitian tosa,† salihan naməņod lotobaņis bun navədolon mai salihan o mun nəda.* 21 Husur ta sutuai lukel ur nəsa aMoses totesi len navile p̄isi mai loṽuruņi len naim nabonḅonan seJu gail len nəSappat p̄isi.”

Nalobulat napisulan van hən alat ləsavi Ju

22 Beti ahai p̄ispisul gail, alat lotoil a m̄o mai alat siYesu p̄isi, lusor sabi ke litabtabuh len galit galevis hən ləḅesəvat galito vi Antiok mai aPol mai aParnapas. Losəvat galit eru artoil a m̄o hən alat siYesu ei. Nahəsalaru aJutas (lokisi hən aParsappas) mai aSilas. 23 Arulav nalobulat egai:

Ginamit, ahai p̄ispisul gail, alat lotoil a m̄o mai alat siYesu, namtutos nalobulat egai van hən gamit mət̄tovi nəbathudud siYesu mət̄savi Ju len naut a Antiok, a Siria mai naprovens Silisia; namtuke “Ivoi!” mai gamito.

24 Namtosəsəloņ həni ke ginamit galevis luvan hən gamito, be nə-dam-həni-an sinamit eḅuer. Lugol gamit nəlomit isa mai nənauan samit ebutbutut husur nəsa lotokele. 25 Imaienan ginamit p̄isi namtusor sabi ke namtitabtabuh len naulum̄an galevis hən namtḅesəvat galito van hən gamito. Lutah mai aParnapas mai

---

* **15:17-18:** Amo 9.11-12 † **15:20:** AGot idam̄ hən naitian mai asoam̄ gotolah kitin mai ḅai. Lev 18.6-23. * **15:20:** Exo 34.15-17; Lev 17.10-16, 18.6-23

aPol, namttolēmas bun gəlaru, ²⁶ artodañ hən nəmauran səlaru m̄os nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo. ²⁷ Imagenan namtosəvat aJutas mai aSilas hən gəlar ar̄bikel natgalegai mai gamito toṗitoṽ hən namttotosi. ²⁸ ANunun aGot mai ginamito namtukad nənauan esua ke, ivoi ke asike mətovus na-gol-husur-nalo-an toməlas habat, avil nalo galegai tovis ṗai ke: ²⁹ Samtihan naməṗod lototutumav həni van hən nələblab ideh, samtihan nəda. Samtihan naməṗod lotobaṗis bun navədolon mai samtigol naitian tosa. Mətbəhusur nə-kai-tasi-an galenan, mitigol nəsa tovoi. Enan ṗai, pelan.

³⁰ Alat siYesu a Jerusalem losəvat ahai pispisul gail vi Antiok. Nəboṗ lotobar naut enan, lugol alat siYesu luḅonḅon ale lulav nalobulat mai galito. ³¹ Nəboṗ nəvanuan gail lotoṽuruṗ nalobulat enan, lukemkem masuṽ husur igol loləṗon ivoi am len nələlito. ³² AJutas mai aSilas, gəlaru artovi hai kelkel ur, arusor habat hən ar̄bigol alat lotokad nadəlomian ləḅeləṗon ḅivoi am len nələlito mai ləḅidaṗ am. ³³⁻³⁴ Nəboṗ artotoh len nəmariboṗ galevis, nəvanuan nadəlomian gail losəvat gəlar təlmam vi Jerusalem len navoian hən ar̄betəlmam van hən alat lotosəvat gəlar vi Antiok.‡ ³⁵ Be aPol mai aParnapas arutoh len naut a Antiok. Gəlaru mai isoḅur am loṗusan, lukel ur nasoruan siNasub.

aPol mai aParnapas aropəḅehw

---

‡ **15:33-34:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai:
34 Be aSilas ike titoh ei.

³⁶ Husur nəmariboŋ galevis, aPol isor mai aParnapas ke, “Daretəlmam vi lan nabiltivile pisi dartokel ur nasoruan siNasub lan hən darberis alat lotokad nadəlomian ke lumabe.” ³⁷ AParnapas ike tesəhar aJon lotokisi hən aMak mai gəlaru. ³⁸ Avil aPol idaŋ ke, husur atenan togam dan gəlaru len naut a Pamfilia ale sətah mai gəlar len nauman, saaresəhari.* ³⁹ Arusor ħalħal habat ɲa aropəpəhw, ale aParnapas esəhar aMak, aruwol vi Saiprus. ⁴⁰ Be aPol ilekis len aSilas, ale nəboŋ ahai susur gail lotoriŋi len navəlan aGot, eriŋ naut enan. ⁴¹ APol mai aSilas aruyar tur len naut gail a Siria mai naprovens Silisia, arugol alat siYesu gail ludaŋ am.

16

ATimoti itah mai aPol mai aSilas

¹ APol iyar van vəbar naut a Terpe mai a Listra. Len naut a Listra ikad ahai susur sua nahəsan aTimoti, anan evi Ju tokad nadəlomian, be atəman evi uleKris. ² Alat lotokad nadəlomian len naut a Listra mai a Ikonium luke gai evi vanuan tovoi. ³ APol ike aTimoti titah maii len nəyaran san, ale esəhari hən bətiv dalusi bathut naJu gail lotosuh len naut galenan, husur galit pisi loləboii ke atəman evi uleKris. ⁴ Len nə-yar-tur-an salito len nabiltivile gail, lukel mai alatenan nə-kai-tasi-an hən ləbigol husuri, nə-kai-tasi-an ahai pispisul gail mai alat lotoil a m̄o len naut a Jerusalem lotodaŋ həni. ⁵ Imagenan alat siYesu len naut gail ludaŋ am len nadəlomian salito mai logəm lusobur am len nəmariboŋ v̄isusua.

---

* **15:38:** Uman 13.13

Len naut a Troas aPol eris na-kēta-risi-an sua

⁶ Pol galito luyar tur len naut gail a Friija mai a Kalatia husur aNunun aGot ekəkol hən naʔisal hən ləbikel ur nasoruan len naprovens Asia. ⁷ Nəboŋ lotobar naut a Misia, lugol risi ke levi lan naprovens Pitinia be aNunun aYesu ipon gol galito. ⁸ ʔa luyar tur naut gail a Misia, lovi pan vi Troas bitas. ⁹ Len mariug aPol eris na-kēta-risi-an togəm len nəmav. Ikad auleMasetonia toil ɲiri ke, “Gegəm vi Masetonia hən gəʔevi tarhət sinamito.” ¹⁰ Nəboŋ toris na-kēta-risi-an tonon, vəha-sua ɲai eutaut hən namtʔevi Masetonia husur inau səhoti ke aGot ike namtikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galit ei.

Nəpairan van hən aGot seLitia

¹¹ Nəboŋ namttoriŋ naut a Troas, namtuwol inor vi lan naholoul Samotras. Pelan han namtuvahut len naut a Neaʔolis. ¹² Namtoriŋ naut enan, namtuyar vi Filippi, alat a Rom lotoum həni vatoh lan. Evi nabiltivile sua toil a mō len naprovens Masetonia. Namtutoh ei len nəmariboŋ galevis. ¹³ Len nəSappat namtovivile metləkau hən navile tarhət hən nawisel. Namtunau ke ikad naut hən na-sor-tuʔ-an ei, ale namtobətah, namtusor mai alatpəhaʔut lotobonbon ei. ¹⁴ Ikad apəhaʔut sua, nahəsan aLitia, tolotu hən aGot, tosəsəlon hən ginamito. Evi tobtatiatira toʔur hən nəkaliko tobəboŋ. Nasuʔ ebur nəlon hən ʔəsəsəlon husur nəsa aPol tokele. ¹⁵ Nəboŋ gai mai alat lototoh maii lotobaptais tonon, eus ginamit ke, “Məʔbisəb səhoti ke notodəlom kitin len Nasuʔ, mətegəm hən məʔbitoh len naim sagw.” Ale igol ke namtudaŋ həni.

aPol mai aSilas len naim bæbaŋis

¹⁶ Len nəboŋ sua namtovi lan naut na-sor-tuŵ-an enan ale natəbarehreh sua tovi slev, eburur mai ginamito. Gai ikad natəmat togol ke, ikel ur nəsa bævisi. Imagenan alat lotokad naslev enan lulav nəvat isoður lan. ¹⁷ Alitenan ehusur aPol mai ginamito, ikaikai ke, “Laluŋan galegai lovi slev siGot toyalyal buni. Lukel uri mai gamito naŋisal hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan samito.” ¹⁸ Ehisi imagenan len nəboŋ tosoður. Be igol nəlon aPol ipaŋpaŋ, ipair van həni, ikel mai natəmat ke, “Nukele idan mai gaiug len nahəsan aYesu Kristo, gimakuv dani.” Vəha-sua ŋai imakuv. ¹⁹ Be nəboŋ alat lotokad naslev enan lotoləboii ke alitenan edədas bilav nəvat ideh am mōs galito, lutah gat aPol mai aSilas, liv gargar gəlaru vi lan nəmaket hən ləbəriŋ gəlaru len nəhən alat lotoil a mō len nabiltivile. ²⁰ Nəboŋ lotosəhar gəlaru van hən nabiltimatsistret gail, luke, “Alaruegai arugol nə-bal-taŵtaŵor-an len nabiltivile sidato. Arovi uleJutea, ²¹ ale arukel ur naŵide gail nalo sidat toke sanor hən datbidaŋ həni mai datbėhusuri, husur datovi uleRom gail.”

²² Naluŵoh am lomətahun gəlaru ale nabiltimatsistret gail lukel mai nasoltia ke, litar sil nahurabat səlaru ale ŵas gəlaru. ²³ Nəboŋ lotoŵas gəlaru vəha-soður, lubar hən gəlar len naim bæbaŋis. Ale lukele hən nauluŋan hən naim bæbaŋis ke tekətkəta kəkol gat gəlaru. ²⁴ Igol nəsa lotokele, eriŋ gəlaru len naruŋ lohoim buni ale ibaŋis gat

narielaru len n̄hai.*

²⁵ Tubloh len mariug aPol mai aSilas arusor tuv̄ mai arokakai h̄en n̄be gail van h̄en aGot, ale alat lotosuh len naim b̄eβ̄an̄is los̄es̄el̄oŋ h̄en ḡelaru.

²⁶ Los̄ehōv̄ut, nadu todaŋ ekur h̄en n̄paudesen h̄en naim b̄eβ̄an̄is. V̄əha-sua ŋai nabopita gail los̄eŋav ale natsen salit p̄isi lumaruβ̄. ²⁷ N̄əboŋ naulum̄an h̄en naim b̄eβ̄an̄is tolele, toris nabopita lotos̄eŋav, eliv kuv nabilt̄ibu san h̄en b̄isar bun gai gabag, husur inau ke alat lotosuh ei lugam yav tia. ²⁸ Be aPol ikai habat ke, “Sagisar gaiug! Gidat p̄isi datosuh gegai.”

²⁹ Naulum̄an enan eus nam̄ial, igam lohoim, ale ipab, et̄eŋedur bathurien aPol mai aSilas. ³⁰ Beti es̄əhar ḡelaru vivile, eus ḡelar ke, “Nasuβ̄ ḡelaru, nigol n̄sa h̄en asike n̄b̄ipan̄is sil n̄saan sagw?”

³¹ Arusor vari ke, “Gikad nad̄elomian len Nasuβ̄ aYesu ale dereh tilav kuv gaiug dan n̄saan sam̄. Imagenan h̄en alat lotosuh len naim sam̄ am.”

³² Ale arukel nasoruan siNasuβ̄ mai atenan, mai alat lotosuh len naim san. ³³ Len namityal enan len mariug, ek̄akas nahurhubelaru tomāp̄ul̄p̄ul, beti gai mai n̄əbathudud san lubaptais. ³⁴ Es̄əhar ḡelaru vi lohoim ale eriŋ n̄əhanian a n̄io h̄en ḡelaru ale gai mai galit p̄isi lotosuh maii lukemkem masūv̄ bathut nad̄elomian lotomadhakade len aGot.

³⁵ Len naut tolan n̄əmətsistret gail los̄əvat alipah gail h̄en l̄əb̄ike, “Sah ruβ̄at alaruenan arivan.”

³⁶ Ale naulum̄an h̄en naim b̄eβ̄an̄is ikel mai aPol ke, “N̄əmətsistret gail lopisul ke n̄əberuβ̄at gam̄əru.

---

* **16:24:** N̄əhai enan ikad nahudhut eru tokad naintses tarh̄əte, nalok tarh̄əte, mai ikad nabur gail lan, narien n̄əvanuan tosiriv len gail.

Imagenan mærolæboi mærbëriŋ naut egai. Mirivan mædau.”

³⁷ Avil aPol ikel mai alipah gail ke, “Lobilas ginamæru len næhon nævanuan gail be læsakot hæn ginamæru. Naut kæmas namrovi uleRom, lubar hæn ginamæru len naim bæbaŋis. Galit lunau ke lesævat ginamæru vi tut hæn ke nævanuan gail asike læbelæboii a? Aoa! Ivoi ke galit sæbolit m̃au legæm sæhar kuv ginamæru.”*

³⁸ Alipah gail lukel ur nasoruan enan mai næmatsistret gail. Lomætahw næboŋ lotosæsæloŋ hæni ke gælaru artovi uleRom. ³⁹ Na luvan vaus gælaru ke saarinau gat næsa lotogol tosa hæn gælaru. Beti losæhar gælaru vivile ale lous gælaru hæn arbëriŋ nabiltivile enan. ⁴⁰ Næboŋ artoriŋ naim bæbaŋis, arovi lan naim seLitia, ale næboŋ artoris nævanuan nadælomian gail, arugol lolæŋon ivoi am len nælolito, beti aruvan.

17

aPol mai aSilas len naut a Tessalonika

¹ Næboŋ aPol galit lotoyar tur len naut a Amfiŋpolis mai a Aŋpollonia, lubar naut a Tessalonika, naut enan tokad naim næbonbonan seJu gail. ² Suman nævide san, aPol eŋis lan ale len næSappat itor ikel ur mai galito næsa natosian siGot tokele. ³ Isor vahvah mai galito hæn bævusan len natosian siGot ke, aKристо, aGot totabtabuh lan imaslæŋon isa væmat mai imasle mæhat dan næmatan. Ale aPol ike, “AYesu egaii notokel uri mai gamito, evi aKристо boh.”

---

* **16:37:** Uman 22.25-29, 23.27

⁴ Galit galevis lodəlom nəsa aPol tokele ale luḅon mai aPol mai aSilas. Isoḅur am lutah mai gəlaru: alat a Kris lotolotu hən aGot, mai alatpəhaṽut lotoil a m̃o len nabiltivile enan.

⁵ Be naJu ləsədəlom nasoruan siPol lutabulol bu-los gəlaru, ale losəhar naulum̃ian galevis lotosa dan nəmaket, lugol nəvanuan gail loluṽoh hən ləḅiḅal taṽtaṽor, mēdas natit gail len nabiltivile enan. Lom̃ur van hən naim siJason hən ləḅidoṅ aPol mai aSilas hən ləḅipat kuv gəlaru vivile van hən naluṽoh. ⁶ Nəḅoṅ ləsəsəḅ gəlaru, loliv gargar aJason mai nəvanuan nadəlomian gail tile van hən alat lotoil a m̃o len nabiltivile enan. Lukai habat ke, “Nəvanuan galegai lotomēdas naut p̃isi, gagai logəm gegai. ⁷ Ale Jason egai ehəhaṽur hən lototoh lohoim san. Galit p̃isi ləḅur kotov nalo seSisa a Rom, luke ikad nakiṅ tile, nahəsən aYesu!”

⁸ Nəḅoṅ naluṽoh mai alat lotoil a m̃o lotosəsəloṅ hən natgalenan, lodədarṅabu masuṽ. ⁹ Imagenan lugol ke aJason mai nəvanuan nadəlomian gail lulav nəvat mai galito hum na-kel-gati-an ke asike lomēdas naut tətəs am, ale loriṅ galito luvan.

APol mai aSilas len naut a Perea

¹⁰ Len mariug enan ṅai nəvanuan nadəlomian gail losəvat aPol mai aSilas vi Perea. Nəḅoṅ artobar naut enan aroḅis len naim nabonḅonan seJu gail.

¹¹ Len naḅoruan salito, alat a Perea lohəhaṽur hən ləḅesəsədariṅ səhor alat a Tessalonika. Loləṅon masuṽ hən ləḅesəsəloṅ hən nasoruan. Len nəḅoṅ p̃isi lobunus tas natosian siGot hən ləḅisəḅi ke aPol tokitin o sakitin. ¹² Imagenan galit lusəḅur

lodəlom nasoruan siGot; galevis lotovi toḅtaKris lotovāt nəhes mai auleKris isoḅur. ¹³ Be nəboŋ naJu gail len naut a Tessalonika lotosəsəloŋ ləboii ke aPol tokel ur nasoruan siGot mai alat a Perea, luvan ei ale lusor tas aPol len naluṽoh, gol nəlol paŋpaŋ mai nabiltidədarŋaḅuan len navile enan. ¹⁴ Beti vəha-sua ŋai nəvanuan nadəlomian gail losəvat aPol vi tut, vi lau len nabitās, be aSilas mai aTimoti arutoh. ¹⁵ Alat lotosəhar aPol luyar maii vəbar naut a Atens ale nəboŋ lototəlmam, lulav napisulan siPol ke, aSilas mai aTimoti aregəm tah mai aPol tutut.

Len naut a Atens

¹⁶ Nəboŋ aPol totoh vir gəlaru len naut a Atens, nəlon isa bathut eris ke nabiltivile epul hən nəlablab tiltile lotolotu hən. ¹⁷ Ŋa isor vahvah len naim nəboŋbonan mai naJu gail mai alat ləsavi Ju lotolotlotu hən aGot. Ale len nəboŋ pisi len nəmaket ihol mai alat lototoh ei. ¹⁸ Ahai pusan gail, lotokis galit hən Epikurian* mai Stoik†, lusor levlev mai aPol. Galevis luke, “Ategai tosor tavy, gai ike tikel nəsa?” Galevis am luke, “Esumān tovi ulumān na-kel-uri-an hən nagot dattotətan hən gail.” (Lokəmaianan husur ikel ur aYesu mai na-le-məhat-an dan nəmatan.) ¹⁹ Ŋa losəhar aPol van hən nəkaunsel hən nəAreopakus.‡

* **17:18:** Epikurian gail lodəlomi ke, nəmauran ipat mōs nahəhəvuran, ale ḅikad nagot ideh, nəvanuan lovi ut kəmas hən galito. † **17:18:** Stoik gail lodəlomi ke, nəvanuan ŋai ikad nənauan tonor hən ḅəkəta təban gai səḅon. Lunau ke, got evi natit pisi len navile a pan ale nəvanuan pisi mai natit pisi loṽitpitoṽ. ‡ **17:19:** NəAreopakus evi nəvəhuh sua tokad nahəsən nagot hən nəḅalan salito mai lokis nəmatsistret gail lotobətah len nəkaunsel nəAreopakus am.

Nēmatsistret gail lotobətah lan lousi ke, “Nam-tuke namteləboi naṣusanan veveu gotokel uri. ²⁰ Namtosəsəlonḡ hən natgalevis lototile masuṽ ale namtuke namteləboi namilelito.” ²¹ Alat a Atens mai nametḡos gail lototoh ei, lusorsor husur mai losəsəlonḡ tabtab hən nənauan ideh toveveu.

²² Beti aPol eil rivuh hən nəAreopakus ike, “Alat a Atens, noris ke, məttonau masuṽ hən nalotuan van hən nagot samit gail. ²³ Husur nəboḡ notoyar tur len naut egai, nəkəta bunus natit mətlotolu hən gail. Ale nusabḡ nəmel tutumavan sua tokad natosian lan. Ike, ‘Van hən Nagot Datsaləboii.’ Nəsa mətlotolu həni be mətəsaləboii, ategai nikel uri mai gamito. ²⁴ AGot togol navile a pan mai natit ṗisi lan, atenan tovi Nasubḡ hən nəmav mai navile a pan, gai satoh len naim nalotuan nəvanuan lotoum hən gail. ²⁵ Mai nəvanuan gail ləsaləboi ləḡevi tarhət san husur gai səpar titideh bathut gai səḡon eviol mai nəvanuan ṗisi hən nəmauran, nasuḡavḡavan mai natit ṗisi am. ²⁶ Len nəvanuan esua ḡai igol naluṽoh ṗisi hən nəvanuan tiltile gail, hən ləḡitoh len navile a pan kavkav. Ale eriḡ gat nəboḡ hən natohan salito mai naut a im salito. ²⁷ Igol natgalenan hən ləḡiyar kitev aGot, mai hum ma ləḡitaḡtaḡ kitevi ale sabi, naut kəmas ke satoh a tut dan gidat ṽisusua. ²⁸ Bathut

“ ‘Len gai datukad nəmauran,
     datugol natideh dattogole mai datukad nato-
     han.’
 Hum galevis silat lototos nəḡe samito luke,

---

§ 17:25: Hən naves 24-25, ris 1Ki 8.27; Isa 42.5; Uman 7.48

“ ‘Gidat am datovi natun gail.’

²⁹ Imagenan, husur ke dattovi anatum aGot gail, sadatinau ke esurñan nēlablab hēn nagol, nasilva o nēvat mot, nēlablab nēvanuan toum hēni len namitisau mai nēnauan san. ³⁰ A mñō aGot sēpansēm alat lototētān hēn nakitinan husuri. Ehum tokēta sēhor natētānan enan. Be len nēboŋ ta damēŋai van, isor idāŋ mai nēvanuan p̄isi len naut p̄isi ke, lipair dan nēsaan salito. ³¹ Bathut aGot ilekis hēn nēboŋ tia hēn ke, len nanoran gai dereh tikot hēn nēvanuan p̄isi len navile a pan. AGot gatotabtabuh len avan sua hēn b̄ikot hēn galito. Ale igol avan enan ip̄arp̄ar nēboŋ togol tole mēhat dan nēmātan.”

³² Nēboŋ lotosēsēloŋ hēn aPol tosor husur na-le-mēhat-an dan nēmātan, galevis lusor vilesi, luman sili, be galevis am luke, “Namtuke namtesēsēloŋ hēn gaiug tētas husur natenan.”

³³ Imagenan aPol eriŋ galito. ³⁴ Be galit galevis lutah maii, ale lukad nadēlomian len aYesu: ikad aTionisius, tobētah len nēAreopakus; apēhaŷut sua, nahēsan aTamaris, mai nēvanuan galevis am.

18

APol len naut a Korint

¹ Husur nēboŋ enan aPol eriŋ naut a Atens, evi Korint. ² Len naut enan ebubur mai naJu sua, nahēsan aAkwila tovi ulePontus. Gai imadhagēm a Itali mai asoan, aPrisilla, husur Klautius Sisa ikai hēn naJu gail ke leriŋ naut a Rom. APol ia ris gēlaru, ³ ale bathut nauman san inor hēn sēlaru, itoh mai gēlaru ale loum b̄onb̄on. Galit p̄isi losēsod im nētaṗolen. ⁴ Len nēSappat p̄isi isor vahvah len

naim nabonbonan seJu hən bigol naJu gail mai alat a Kris leləboi səhot nakitinan husur aYesu.

⁵ Nəboŋ aSilas mai aTimoti artogəm len naprovens Masetonia tah mai aPol a Korint, aPol igol tabtab hən na-kel-uri-an ŋai, ikel uri mai naJu gail ke, aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan. ⁶ Nəboŋ lotomətahun aPol, sor mēdas nahəsan, aPol ekur hən nahurabat san hən bimasil ke, aGot sahəhaʋur hən galito, ike, “Nəsa bēvisi hən gamito tipat len gamito! Asike ipat len ginau am. Gagai van nivan hən alat ləsavi Ju.”* ⁷ Beti eriŋ naim nabonbonan enan vi lan naim seTitius Justus, tolotu hən aGot; naim san ipat tarhət naim nabonbonan seJu.* ⁸ AKrispus, toil a mō hən naim nabonbonan, ikad nadəlomian len Nasuḅ aYesu, gai mai alat lototoh maii. Isoḅur len naut a Korint lotosəsəloŋ hən nasoruan siPol, lodəlom na-kel-uri-an tovoi ale lubaptais. ⁹ Len nalenmariug sua Nasuḅ isor mai aPol len nakəta-risi-an sua ke, “Sagemətahw, be gisor, sagipat bütbut; ¹⁰ bathut nutoh mai gaiug. Ale səkad avan ideh hən bēmədas gaiug hən bigol gəbikad nasənahān, husur nəvanuan isoḅur len nabiltivile egai lovi esagw.” ¹¹ Ale itoh ei nasihau esua mai nahəbati eməlevtes, eʋusan galito hən nasoruan siGot.

¹² Nəboŋ aKallio tovi gavna len naprovens Akaia, naJu gail luḅon, lutah gat aPol, ale lukot həni. ¹³ Luke, “Ategai italtal hən nəvanuan gail

---

* **18:6:** Uman 13.51 * **18:7:** Titius Justus: natosian galevis ta sutuai luke Titus.

hən ləb̃ilotu hən aGot len nãvide sanor hən nalo.”†
 14 APol esəṅav hən nabuṅon hən bisor be aKallio isor kəkol həni, ikel mai naJu gail ke, “Gamit məttasor husur nəsabən ideh o natit tosa togole, tanor hən nəbesəsəlonḡ hən na-sor-tasi-an samit məttovi Ju. 15 Avil husur ke nəbathut na-sor-b̃albal-an evi nasoruan gail mai nəhes gail mai nalo samito, gamit māu mitigole tinor, husur ginau nomətahun nəb̃evi nəmatsistret hən natgalenan.”
 16 Ale igol ke nəvanuan nakotan lohut galit dan nakotan. 17 Beti galit p̃isi lutah gat aSostenes toil a m̃o hən naim naḡonḡonan seJu ale luṽasi a m̃o hən nakotan, be aKallio sənau masuṽ hən natgalenan.

APol etəlmam vi Antiok

18 APol itoh ebəlav kəkereh a Korint. Beti esudəlaṁ nəvanuan nədələmian gail ei, ale iwol vi Siria mai alarmisoan, aPrisilla mai aAkwila. Len naut a Kenkrea esir p̃is navurun husur na-kelgati-an sua san tokele mai aGot. 19 Nəb̃onḡ lotobar naut a Efesus, aPol eriṅ gəlar ei be gai səb̃on eb̃is len naim naḡonḡonan seJu hən bisor levlev mai naJu gail. 20 Nəb̃onḡ lotousi hən bitoh kəkereh am, sədaṁ. 21 Be nəb̃onḡ tosudəlaṁ galito tononḡ ike, “AGot b̃eləṅoñi d̃ereh netəlmam van hən gamito.” Beti iwol dan naut a Efesus. 22 Ale nəb̃onḡ tomarinḡ len naut a Sisarea, evi məhat vi Jerusalem, ike, “Ivoi,” mai alat siYesu ei, ale evi pan vi Antiok. 23 Nəb̃onḡ totoh ei ebəlav kəkereh, ivan tətəs, iyar tur len naut gail a Kalatia mai a Frijia hən b̃igol ahai susur p̃isi, ludanḡ am.

---

† **18:13:** Nalo silat a Rom idam̃ hən nalotuan silat lotovi Ju, be luke aPol toṽusan hən nalotuan tile, nalo silat a Rom sədaṁ həni.

AApoulos ikel ur nasoruan siGot

²⁴ NaJu sua tovi auleAleksadria egəm vi lan naut a Efesus, nahəsan aApoulos. Evi naulumian tokad namitisau hən b̄igol nasoran b̄ihol, ale eləboi bun natosian siGot. ²⁵ Atenan esəsəlon̄ ləboi nāp̄isal siNasub̄ tia, ale nəlon idan̄ hən tosor mai p̄usan tonor husur aYesu, be eləboi nəbaptaisan siJon ŋai. ²⁶ Etub̄at hən nasoran len naim nābon̄bonan seJu, namətahwan ēbuer. Be nəboŋ aPrisilla mai aAkwila artosəsəlon̄ həni, arusor mai gai səb̄on, arusor vahvah hən nāp̄isal siGot tonor am maii. ²⁷ Nəboŋ toke tevi lan naprovens Akaia, nəvanuan nadələomian gail lugol eləŋon̄ ivoi am len nəlon, ale lutos nalob̄ulat van hən ahai susur gail ei ke, lehəhāvur hən nagəmaian san. Nəboŋ tobar naut a Akaia evi tarhət habat silat lotokad nadələomian bathut navoian aGot toviol kəmas həni. ²⁸ Len nəhon nəvanuan p̄isi, len natosian siGot, isor idan̄, v̄usani ke naJu gail lusab, be aYesu evi aKристо, aGot totabtabuh lan.

19

APol len nabiltivile Efesus

¹ Nəboŋ aApoulos totoh len naut a Korint, aPol iyar tur len naut gail a ut vəbar naut a Efesus. Isab̄ ahai susur galevis ei, ² ale eus galit ke, “Mətukad aNunun aGot nəboŋ məttoğəm vi vanuan nadələomian a?” Lusor vari ke, “Ao, b̄ikad aNunun aGot, namtsasəsəlon̄ hən natideh husuri.” ³ Beti aPol eus ke, “Mətukad nəbaptaisan tomabe?” Lusor vari ke, “Nəbaptaisan siJon.” ⁴ Ale aPol ike, “Nəbaptaisan siJon evi nəbaptaisan hən nəpairan dan nəsaan. AJon ikel mai nəvanuan gail ke, lerin̄ nəlolit

len ategaii ðehusuri. AJon isor husur aYesu.”*
⁵ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nasoruan enan, lubaptais len nahəsan Nasuð aYesu. ⁶ Ale nəboŋ aPol toriŋ navəlan gəlar len galit v̄isusua tonon, aNunun aGot eḅis len galito, ale lusor len nasoruan tiltile mai lukel ur nəsa aGot tokel mai galito. ⁷ Galit p̄isi lovi 12.

⁸ APol eḅis len naim nəbonḅonan seJu ale len nahəbati itor isor ei namətahwan eḅuer. Isor levlev mai isor vahvah husur natohan pipihəlan aGot. ⁹ Be nəboŋ galevis lotohaihai, ləsadəloḃi, lotosor isa hən naḅisal siNasuð van hən nəbonḅonan, aPol eriŋ galito. Esəhar ahai susur gail maii, ale isor levlev akis len naim namitisau seTirannus. ¹⁰ Imagenan tabtab len nasihau eru hən ke, galit p̄isi lototoh len naprovens Asia, naJu gail mai alat a Kris p̄isi, losəsəloŋ hən nasoruan siNasuð.

Anatun aSkeva gail

¹¹ Len navəlan aPol aGot igol namerikel gail sahan togolgole akis. ¹² Natuhtaol o nahurabat gail lotobar aPol, nəboŋ lotolav gail mai alat lotoməsah, lumaur, mai nanunun nəmargobut gail lumakuv. ¹³ Beti naJu galevis lotoyar titau hən ləḅehut nanunun tosa gail, lukel ris nahəsan Nasuð aYesu van hən alat lotokad nanunun nəmargobut gail ke, “Len nahəsan aYesu, aPol tokel uri, gimakuv!” ¹⁴ Ikad abiltihai tutumav tovi Ju, nahəsan aSkeva, tokad anatun ulum̄an toməlevru togol magenan həni. ¹⁵ Avil nəboŋ lotogole, nanunun nəmargobut isor var galit ke, “Noləboi aYesu! Nəsətətan hən aPol, avil gamit ase?” ¹⁶ Beti

---

* **19:4:** Mat 3.11; Mak 1.4, 7-8; Luk 3.4, 16; Jon 1.26-27

naulumān tokad nanunun nēmarginbut emēlah van hēn galito, idan masuṽ, esəhor galito gol ke lugam dan naim enan ḅurmalmal mai nēda halit isel. ¹⁷ Nəboṅ alat lototoh a Efesus, naJu gail mai alat a Kris ṽisi, lotosəsəlōṅ ləboi natenan, galit ṽisi lumaṅmaṅ lan ale loputsan nahəsān Nasuḅ aYesu. ¹⁸ Galit lusobur lotogəm vi vanuan nadəlomian, lusor təvah, lukel vəhot nəsā tosa lotogole. ¹⁹ Galit galevis lotogolgol nabehi a mō, lusah tuan nalobulat na-golgol-behi-an salit gail, ale lopəṅas ṽisi len nəhon nəvanuan gail. Lətake lətaṽur hēn nalobulat gail, nəvat halit tavi nakoin nasilva tavi 50,000. ²⁰ Len navide tomagenan aGot eṽusan nədaṅan san, ṅa nəvanuan lusobur am losəsəlōṅ hēn nasoruan siNasuḅ tobar nəlōlit am.

Naluṽoh iḅal taṽtaṽor; mēdas natit gail

²¹ Nəboṅ natgalenan lotonoṅ, len nanunun aPol inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia mai a Akaia vi Jerusalem. Ike, “Nəboṅ nəḅivan ei ḅinoṅ nimasvi Rom am.” ²² ṅa esəvat nəvanuan na-vi-tarhəte-an san eru, aTimoti mai aErastus vi Masetonia, be gai səḅon itoh ebəlav kəkereh am len naprovens Asia.

²³ Len nəboṅ enan, len nabiltivile Efesus ikad nabiltiḅalan tomēdas alat lotohusur napisal siNasuḅ. ²⁴ Ikad naulumān sual ei, nahəsān aTemetrius toum hēn natuhləbləb hēn naim nalotuan siArtemis hēn nasilva. Eliv nəvat isobur mōs alat lotoum len nasilva. ²⁵ Igol esan gail luḅonḅon mai alat lotoum len nasilva am, ale ike, “Lalumān, mətələboii ke dattolav nəvat tosobur len nabisnis egai. ²⁶ Mətoris ləboii, mətəsəsəlōṅ

læboii ke, savi geg a Efesus sæþon ŋai, be len pæpadaŋ hæn naprovens Asia kavkav, atenan, aPol, esøhar nævanuan isoþur. Egæras galit ke nagot gail, nævanuan lotoum hæni, læsavi got kitin. ²⁷ Ehum næhes hæn nauman sidato þegæm bisa, mai len nænauan salit þisi ehun naim nalotuan siArtemis, nagot tovi pæhaũut toyalyal, þegæm vi ut kæmas. Alitenan, næyalyalan san dereh timasig len nænauan silat a Asia mai navile a þan lotolotu hæni!”

²⁸ Næboŋ lotosæseloŋ hæni, nælolit ipaŋpaŋ ma-suŵ, lukai habat ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!” ²⁹ Sødareh næbilitivile enan epul hæn nadædarŋaþuan mai nælol paŋpaŋ. Naluŵoh lomŋur vi lan naut hæn næbilitiþonþonan, loliv gargar aKaius mai aAristarkus, auleMasetonia gælaru ar-toyar mai aPol. ³⁰ Be næboŋ aPol toke tivan hæn þisor mai naluŵoh, ahai susur gail lomætahusi. ³¹ Beti galevis am, lotoil a mŋo len naprovens Asia, lotolæmas aPol, lopisul van hæni ke, satevi lan næbilitiþonþonan. ³² Len naut enan galevis lukai hæn natsua, galevis am lukai hæn natsua tile am husur næbonþonan edædarŋaþu, ale isoþur læsalæboii ke næbonþonan salit mŋos næsa. ³³ NaJu gail lorusan aAleksada vi mŋo ale galevis len naluŵoh lukel maii hæn næsa þikele. Beti eþil hæn navælan hæn læbemædau hæn þisor gol gai gabag. ³⁴ Næboŋ naluŵoh lotokæta læboii ke aAleksada tovi Ju, lomætahuni, luþon hæn lotokai ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!” Imaienan hæn næhaua toru.

³⁵ Næboŋ aklak hæn næbilitivile tosor vøhvøh naluŵoh hæn læbemædau ike, “Lalumŋan a Efesus, nævanuan þisi lolæboii ke næbilitivile Efesus ekætkæta

təban naim nalotuan siArtemis toyalyal mai nəvat mot san toteh dan nəmav. ³⁶ Husur ke səkad avan ideh hən b̄ike natgalenan ləsakitin, mətemədaυ, samtigol natit tomelmel. ³⁷ Mətosəhar alaruenan gəm gegai be arsavi vanuan nəvənvənahən gəlaru hən naim nalotuan mai arsasəvar nəgot pəhəvut sidato. ³⁸ ATemetrius mai alat lotoum len nasilva maii ləb̄isor mətahun avan ideh, nakotan gail losəḡav, ikad nəmatsistret gail; ivoi ke lerin̄ nakoblenan salito len nakotan galen ideh. ³⁹ Mətb̄eləḡon natideh am, datib̄onb̄on tivoi hum nalo tokele, hən datb̄igole tinor. ⁴⁰ Husur nəsa tovisi daməḡai, hum ma alat a Rom ləb̄isor tas gidato husur na-b̄onb̄on-b̄unoh-an sidato toḡerhədo, bathut savi m̄os natideh.” ⁴¹ Nəboḡ tokəmaienan tonəḡ, esəvat galit ke livan.

20

APol evi Masetonia beti evi Kris

¹ Nəboḡ nəwalan hən nədədarḡab̄uan enan tonəḡ, aPol ekis ahai susur gail gəmai. Nəboḡ togol lotoləḡon tovoi am len nəlolito, esudəlaḡ galito ale evi Masetonia. ² Iyar tur len naut gail a Masetonia, isor habat mai nəvanuan nədəlomian gail ei gol loləḡon ivoi am len nəlolito. Beti ibar naut a Kris. ³ Itoḡ ei hən nəhəbati itor. APol eutaut hən b̄iwol vi Siria nəboḡ tosəsələḡ həni ke tokad na-sor-utaut-an seJu lotovi enemi san gail hən ləb̄emədasi. Imagenan egəgel hən nənauan san, inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia vi Siria. ⁴ Nəvanuan galevis lutah mai aPol, ikad aSopata tovi anatan aPirrhus ta Perea, aAristarkus mai aSekudus ta

Tessalonika, aKaius ta Terpe, aTimoti mai alaruevis ta Asia, aTikikus mai aTrofimus. ⁵ Alatenan lotovan a mo lutoh vir ginamito len naut a Troas. ⁶ Husur nəboŋ hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, namtorin naut a Filippi, namtuwol vi Troas len nəmariboŋ erim. Namtuḅon tətəs mai galito ale namtutoh ei nawik esua.

Naməkot siPol a Troas

⁷ Len nəmariboŋ nametəkav hən nawik, namtuḅon mai nəvanuan nadəlomian gail hən namtbihan ḅonḅon. APol isor van hən galito vəbar tuḅloh len mariug husur pelan han dereh tivan. ⁸ Len narunı a məhat namttoḅonḅon lan, ikad namıal isoḅur. ⁹ Amantuhmar sua, nahəsən aEutikus, ebətah len natuhbopita tosəŋav. Ale nəboŋ aPol tosorsor van, namətan atenan inoḅ van vəbar ipat buŋbuŋol, iteh dan naim nastori totor vi pan. Nəboŋ lotopat risi lusabi ke tomat. ¹⁰ Be aPol evi pan, ipat husuri, erin navəlan garu lan, ale ike, “Samtinau masuḅ həni, imaur tia!” ¹¹ Beti galit piisi lotəlmam vi məhat, aPol ilav nabəta, eḅuri ale luhan ḅonḅon həni. Nəboŋ lotohani tonon, aPol isor tətəs vəbar nəmav topitau, ale ivan. ¹² Beti galit losəhar nəmantuhmar tomaur vahim. Loləŋon ivoi habat am len nəlolito.

Nəyaran a Troas vi Miletus

¹³ Namtovi mo vi lan nəwag wol ale namtuwol vi Assos hən namtbəusan aPol ei husur isor utaut maienan hən ḅiyar vi Assos len tan səḅon. ¹⁴ Nəboŋ tobubur mai ginamito len naut a Assos, namtousani ale namtuwol vi Mitilin. ¹⁵ Pelan han namtorin naut enan, namtuwol van salsal a tut

hən naholoul Kios. Pelan han am namtubar naholoul Saṁos ale pelan tətās am namtubar navile a Miletus. ¹⁶ APol ike tiwol tukot a Efesus hən asike bitoh bēbēlav len naprovens Asia, husur etutut hən ke hum ma bībar naut a Jerusalem a tahw hən nəboŋ hən naPentikost.

APol esudəlaṁ alat lotoil a ṁo siYesu a Efesus

¹⁷ Len naut a Miletus episul vi Efesus, eus ke alat lotoil a ṁo silat siYesu ei legəm risi. ¹⁸ Nəboŋ lotogəm həni ikel mai galit ke, “Mətələboi naṁvide hən nəmauran sagw len nəboŋ metəkav notobar naprovens Asia, ale nototah mai gamit len nato-han sagw ei kavkav. ¹⁹ Noum siNasub. Len naləŋon-isa-an sagw, nəlogw emədaṁ, nəsənaṁ ginau, namətarur sagw isel, be nudaŋ buri naut kəmas natit pisi tosa naJu gail lotogole nəboŋ lotosor utaut hən ləbēmədas ginau. ²⁰ Nəsətəgau gat natideh bēvi tarhət samito, nusor vəhot na-kel-uri-an tovoi, noṁusan gamito len nəhon nəvanuan pisi mai len naim v̄isusua. ²¹ Nukel p̄uli mai naJu gail mai alat a Kris ke lipair ṁau dan nəsaan van hən aGot, ale lerin̄ nəlolit ṁau len aYesu, aMasta sidato.

²² “Gagai aNunun aGot italtal hən ke, ginau nəbēvi Jerusalem naut kəmas ke nəsaləboi nəsa bēvisi hən ginau ei. ²³ Noləboii ŋai ke, len navile pisi notovi lan aNunun aGot ikel nalələgauan mai ginau ke, nəvanuan gail dereh lerin̄ ginau len naim bəbaŋis mai ligol ginau neləŋon tisa masuṁ.* ²⁴ Avil nunau ke nəmauran sagw evi ut kəmas hən ginau. Noləŋon ŋai ke nibar nagilen nəgaman sagw, ale

* **20:23:** Uman 21.4, 11

um vurvur nauman Nasuḅ aYesu tolavi mai ginau, ke, nikel kot na-kel-uri-an tovoi hən navoian aGot toviol kəmas həni.*

²⁵ “Len nəyaran sagw, nukel ur natohan pipihabəlan aGot mai gamito, be gagai noləboii ke asike mətoris nəhogw am. ²⁶ Imaienan nukel koti mai gamit ke, len nəboŋ daməŋai nəsa ḅevisi hən gamit tipat len gamito! Asike ipat len ginau am, ²⁷ bathut nəsatəgau gat natideh hən nəbesusuani dan gamito. Nukel naləŋonian kavkav siGot mai gamito. ²⁸ Mətelələgau hən gamito, mətekətkəta təban navəshəsipsip samito lotovi alat siYesu. ANunun aGot igol ke məttoil a nŋo hən alat siGot, aGot toṽur galit hən nəda hiNatun san.* ²⁹ Ginau noləboii ke, nəboŋ nəḅivan tia dereh galevis legəm len gamito surŋan nalipah katkat gail. Dereh lemədās navəshəsipsip siYesu. ³⁰ Gamit galevis, dereh lile məhat, pair hən nakitinan hən ləḅegəras ahai susur gail, hən ahai susur gail ləḅehusur galito. ³¹ Imagenan mətehulahul! Mitinau gati ke, len nasihau totor nəsəŋavŋav be nukel nalələgauan tabtab mai gamit ṽisusua len nalennəyal mai nalenmariug. Vəha-sob̄sob̄ur nutaŋis gamit p̄isi.

³² “Gagai neriŋ gamit len navəlan aGot. Mitinau gat nasoruan husur navoian san toləboi ḅigol məḅidaŋ am mai ḅeviol mai gamit hən nəsa ḅevi samit balai, gamit məttovi siGot. ³³ Nəsaləŋon nagol, nasilva o nahurabat sivan ideh. ³⁴ Gamit, mətoləboii ke, noum hən navələgw hən ke ginau mai alat lototah mai ginau, namtsəpar titideh.*

* **20:24:** 2Tim 4.7   * **20:28:** 1Pit 5.2   * **20:34:** Uman 18.3

³⁵ Len natit þisi notogole, noʋusani ke datimasum tidan magenan hən datþevi tarhət silat ləsədan. Mitinau gat nasoruan siNasuþ aYesu toke, ‘AGot tigol navoian van hən alat lotoviol səhor alat lotolav naviolan.’ ”

³⁶ Nəboŋ aPol tosor tonon, etənedur, gai mai galit þisi ale isor tuʋ. ³⁷ Galit þisi lutan habat; lolugumŋ gat aPol, losumŋ nətərhon. ³⁸ Lulolosa masuʋ bathut nəsa tokele ke, asike lōrisi am. Beti losəhari vi lan nəwag wol.

21

Nəyaran siPol vi Jerusalem

¹ Nəboŋ namttorin galit tia, namtuwol inor van vəbar naut a Kos, ale pelan han namtubar naholoul Rotes, beti namtovi Patara. ² Nəboŋ namttosaþ nəwag wolwol þevi Fonisia, namtusah lan, namtuwol. ³ Namtoris naholoul Saiprus, ale nəboŋ namttowol dani len nəmair sinamito namtuwol vi Siria. Namtubar naut a Tair husur nəwag wol tedədan tite ei. ⁴ Namtusaþ ahai susur galevis, ale namtutoh ei nəmariboŋ eməlevru. Len aNunun aGot galit lukel mai aPol ke satevi məhat vi Jerusalem. ⁵ Nəboŋ namttotoh ei tonon, namtorin naut enan len nəyaran sinamito. Galit þisi mai asoalit mai anatulit luyar mai ginamito vi lan nətərhəvile. Len nabitas ei ginamit þisi namtotəjadur, namtusor tuʋ, ⁶ ale namtosudəlaŋ ginamit gabag. Namtusah len nəwag wol, be galito luyahim.

⁷ Namtuwol a Tair van vəbar naut a Ptolemais. Len naut enan namtuke, “Ivoi,” mai nəvanuan nadəlomian gail ale namtutoh mai galito hən

nəmariboŋ esua. ⁸ Pelan han namtovi Sisarea ale namtutoh mai a Filip tokelkel ur na-kel-uri-an tovoi, tovi vanuan sua len natikon lotoməlevru.*
⁹ Gai ikad anatvavin ivat lotovi vensus lotokel ur nəsa aGot tokel mai galito. ¹⁰ Nəboŋ namttotoh ei len nəmariboŋ galevis, ahai kelkel ur sua, nahəsan aAkapus egəm len naut a Jutea gəm vi pan.*
¹¹ Egəm hən ginamito, ilav nəhau tutuŋ siPol ale ibanjis gat gabag narien mai navəlan p̄isi həni. Ike, “ANunun aGot ekəmaiegai ke, ‘Naulum̄an nəhau tutuŋ egai tovi esan, alat a Jutea len naut a Jerusalem dereh libanjis gati hən ləberinji len navəlan alat ləsavi Ju.’ ” ¹² Nəboŋ namttosəsəloŋ hən natgale-nan, ginamit mai alat lotosuh ei namtoŋiri ke, aPol satevi Jerusalem. ¹³ Beti aPol isor var ginamit ke, “Mətumabe? Mətutaŋ, ale nəlogw itanjis habat hən gamito. Be savi nə-banjis-gati-an ŋai notoutaut həni, noutaut hən nəbimat len naut a Jerusalem sil nahəsan Nasuḅ aYesu.” ¹⁴ Husur namttohisu sobuer, namtsasor am be namtuke, “Nəsa Nasuḅ toləŋoni m̄au tevisi.” ¹⁵ Husur nəboŋ gale-nan namtoutaut ale namtovi məhat vi Jerusalem. ¹⁶ Ahai susur galevis a Sisarea lutah mai ginamito, ale losəhar ginamit vi lan naim siMnason, aule-Saiprus sua tovi ahai susur a m̄o tia, ale namtutoh maii.

APol eris aJemes

¹⁷ Nəboŋ namttobar naut a Jerusalem, nəvanuan nadəlomian gail lohəhaŋur hən namttogəmai. ¹⁸ Pelan han namtutah mai aPol hən namtberis aJemes, ale alat lotoil a m̄o silat siYesu logəmai.

* **21:8:** Uman 6.5, 8.5   * **21:10:** Uman 11.28

19 aPol ikel na-ke-ivoi-an mai galito, ale isor husur natit p̄isi v̄isusua aGot togole len alat l̄savi Ju n̄əboŋ aPol toum m̄os galito. 20 Alat lotosəsəlōŋ h̄ən natgalenan lusor sal suh aGot ale lukel mai aPol ke, “Wawa, goris l̄əboii ke naJu gail lusobur masuṽ logəm vi vanuan nadəlomian gail. Galit p̄isi lolōŋon buni ke lehusur nalo. 21 Losəsəlōŋ h̄ən na-kel-uri-an husur gaiug ke, gotoṽusan naJu gail lotosuh mai alat l̄savi Ju ke lipair dan aMoses, saletiv dalus anatulit gail ale salehusur naṽide seJu gail. 22 Dereh lesəsəlōŋ h̄ən gotogəmai, ale namtigol n̄əsa? 23 Gigol n̄əsa namttokel mai gaiug bai. Ikad ivat len ginamito lotogol na-kel-gati-an van h̄ən aGot. 24 Gitah mai galito, gigol giveveu len n̄əhon aGot mai galito, ale lav n̄əvat mai galit h̄ən l̄əbesir n̄əkadulito. Imagenan n̄əvanuan p̄isi dereh lel̄əboii ke, n̄əsa lotosəsəlōŋ h̄əni husur gaiug sakitin, avil ke gaiug gugol husur nalo siMoses.* 25 Be tarhət alat l̄savi Ju, namtutosi tia ke salihan naməŋod tovi violan len natutumavan van h̄ən n̄əlablab, salihan n̄əda o naməŋod n̄əhau tobaŋis bun navədolon mai saligol naitian.”*

26 Pelan han aPol esəhar alalun̄ian ale lugol lu-veveu. Beti eḃis len naholəvat todar vis naim siGot h̄ən b̄ikel ur n̄əboŋ h̄ən nanōŋan h̄ən naveveuan salito, n̄əboŋ ahai tutumav b̄etutumav h̄ən navi-olan m̄os galit v̄isusua.*

Lutah gat aPol

27 N̄əboŋ n̄əmaribōŋ toməlevru p̄əpadaŋ h̄ən tonōŋ, naJu galevis ta Asia loris aPol len naholəvat

* 21:24: Uman 18.18 * 21:25: Uman 15.23-29 * 21:26: 1Kor 9.20

todar vis naim siGot. Nasoran salito igol naluŵoh kavkav nəlolit ipaŋpaŋ van lutah gat aPol, ²⁸ lukai ke, “UleIsrael gail, mətevi tarhət sinamito! Ategai evi naulumān toŵusan nəvanuan p̄isi len naut p̄isi. Len naŋusanan san isor tas nəvanuan sidat gail, nalo sidato mai naut egai. A məhat hən natgalenan, esəhar auleKris gail vi lan naut siGot, gol ke naut tolo egai eḅiḅiḅal len nəhən aGot.”*

²⁹ (Lokəmaienan husur lotoris aTrofimus ta Efesus* tia totah mai aPol len nabiltivile. Ale lunau ke aPol tosəhari vi lan naholəvat todar vis naim siGot.)†

³⁰ Beti nəvanuan len nabiltivile kavkav, nəlolit ipaŋpaŋ, lom̄ur ḅonḅon, tah gat aPol, liv gargari dan naholəvat todar vis naim siGot, ale vəhasua ŋai nabopita gail lokəkol. ³¹ Nəboŋ lotohisi hən ləḅiḅabuni, na-kel-uri-an ibar nakomada toil a m̄o hən nasoltia gail p̄isi siRom ei,‡ ke len naut a Jerusalem kavkav ikad nə-bal-taḅtaḅor-an tomədas natit gail. ³² Vəhasua ŋai esəhar nasoltia mai nasenturion§ gail, lugam vi pan van hən naluŵoh. Nəboŋ naluŵoh lotoris nasoltia gail mai nakomada toil a m̄o, ləsəḅas aPol am. ³³ Beti nakomada egəm hən aPol, itah gati, ale ikel mai nasoltia gail ke, libaŋis gati hən natsen teru. Ale eus naluŵoh ke nahəsən ase mai igol nəsa.

* **21:28:** NaJu gail lunau ke alat ləsavi Ju lovi naut kəmas, ləsanor hən ləḅeḅis len naholəvat todar vis naim siGot. Limastoh vivile ŋai len Naut silat ləsavi Ju. Alat a Israel loləboi ləḅeḅis vi lan naut gail pəpadaŋ hən naim siGot: Naut silatpəhaḅut mai Naut silat a Israel.

Avan ideh sahusur natgalenan, lugol imat. * **21:29:** Uman 20.4 † **21:29:** Hən naves 28-29, ris Eze 44.7 ‡ **21:31:** Nahəsən

aKlautius Lisias, ris Uman 23.26. § **21:32:** Nasenturion evi nasoltia toil a m̄o hən nasoltia lotovi 100.

³⁴ Galevis len naluṽoh lukai hən natsua, galevis am lukai hən natsual am. Ale husur edədas bēləboi nəsə tovisi bathut nəwalan, ike nasoltia gail lesəhar aPol vi lan naim sisoltia gail. ³⁵ Nəboŋ aPol tobar na-mel-pəlpəlau-an hən naim sisoltia gail, lupati husur nabiltiṽol paŋpaŋ sinaluṽoh. ³⁶ Naluṽoh lotohusur galito lukaikai ke, “ṽabuni! ṽabuni!”

aPol isor kitin husur gai gabag

³⁷ Nəboŋ lotosəhsəhar aPol vi lohoim sisoltia gail, aPol eus nakomada ke, “Noləboi nəbisor mai gaiug?” Atenan isor vāri ke, “Goləboi nasoruan ta Kris a? ³⁸ Be gaiug gəsavi ulelŋip togol nəbālan mai a Rom a mō, ale tosəhar alalumān lotogol- gol nəmatan lotovi 4,000 vi lan naut masmas a?” ³⁹ aPol ike, “Ao, ginau novi naJu, auleTarsus a Silisia, naulumān hən nabiltivile enan. Nous gaiug ke, noləboi nəbisor mai nəvanuan galeg bai a?” ⁴⁰ Nəboŋ todanī hənī aPol eil len na-mel-pəlpəlau-an ale eḅil hən navəlan van hən naluṽoh. Nəboŋ naut toḅut, isor mai galit len nasoruan seIpru gail ke, **

22

¹ “Lalumān, aṽagw gail mai atəmagw gail, mətəsəsəloŋ hən na-sor-gole-an sagw tokitin.” ² Nəboŋ lotosəsəloŋ hənī ke tosor len nasoruan seIpru gail, naut eḅut habat ale ike, ³ “Ginau novi Ju sua, anagw ipas ginau len naut a Tarsus a Silisia. Notibau len nabiltivile egai. Nəboŋ notosəkul, ahai pusan sagw aKamaliel. Len

---

** **21:40:** Nəvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke aPol tosor len nasoruan ta Aram.

nařusanan san nosækul læboi bun nalo setømadit ta sutuai. Noløņon masuř hæn notohusur aGot sunian gamit řisi damøņai. ⁴ Ginau nomødas tabtab hæn alat lotohusur nařisal siNasuř, nugol isa hæn galito van vøbar nømatan salito. Nubaņis gat alalumian mai alatpøhařut, bar hæn galit len naim bæbaņis. ⁵ Abiltihai tutumav mai alat lotoil a mō seJu gail lolæboi læbikel koti mōs ginau ke notokitin. Galit lulav naløbulat napisulan gail mai ginau van hæn naJu gail a Tamaskus. Ale nuvan hæn næbibaņis gat alat lototoh ei, søhar tølman hæn galit vi Jerusalem hæn læbipanis.*

*APol ikel husur næpairan san dan næsaan
(Uman 9.1-19, 26.12-18)*

⁶ “Nøboņ notoyar van, pøpadaņ hæn naut a Tamaskus tubliial, vøha-sua ŋai namial togøm len nømav tomial habat ebilas ginau. ⁷ Ale nuteh len tan, nosæsøløņ hæn nadoldol tous ginau ke, ‘Sol, Sol, gomødas tabtab hæn ginau hæn næsa?’ ⁸ Nusor vari ke, ‘Gaiug ase Nasuř?’ Beti ikel mai ginau ke, ‘Ginau aYesu ta Nasaret gotomødas bun ginau.’ ⁹ Alat lototah mai ginau loris namial tomial habat be læsasæsøløņ hæn nadoldol tosor mai ginau. ¹⁰ Nousi ke, ‘Nasuř, nigol næsa bai?’ Nasuř ikel mai ginau ke, ‘Gile møhat, gebis len nabiltivile a Tamaskus. Avan sual ei dereh tikel mai gaiug natit řisi notoriņi len gaiug hæn gøbigole.’ ¹¹ Nodødas næbøkøta sil namial enan tobilas ginau. Na alat lototah mai ginau lotøgau navølagw, losøhar ginau vi lan naut a Tamaskus.

* 22:5: Hæn naves 4-5, Uman 8.3, 9.1-2

12 “Naulurñan sua, nahəsan aAnanias egəm hən ginau. Evi vanuan tohusur kitin hən napisal siGot mai tohusur nalo, ale naju gail ei luke tovoi. 13 Eil təban ginau ale ike, ‘Wawa Sol, gekəta vi məhat, nakətaan samñ etəlmam!’ Vəha-sua ŋai nokəta vi məhat, norisi. 14 Beti ike, ‘AGot setəmadit ta sutuai itabtabuh len gaiug hən gəbələboi naləŋonian san, hən gəberis Nəvanuan Nanoran mai hən gəbesəsəloŋ hən nadolon. 15 Husur dereh gevi vanuan san hən gəbikel kot nəsa gotorisi mai gotosəsəloŋ həni mai nəvanuan p̄isi. 16 Ale govəlo hən nəsa? Gile məhat, gibaptais, ale gisor mai Nasub hən bəkəkakas kuv nəsaan samñ gail.’

AGot esəvat aPol van hən alat ləsavi Ju

17 “Notəlmam vi Jerusalem ale nəboŋ notosor tuv len naholəvat todar vis naim siGot, noris nakəta-risi-an sua togəm len nəmav ei. 18 Noris aYesu tokel mai ginau ke, ‘Getutut, gam dan naut a Jerusalem husur asike lodəlom na-kel-koti-an samñ husur ginau.’ 19 Ale nuke, ‘Nasub, galit loləboii ke, len naim nabonbonan p̄isi seJu nubaŋis gat alat lotoriŋ nəlolit len gaiug ale nuvas galito. 20 Ale nəboŋ nəda hiSteven tosel, gai tosor vi tarhət samñ, ginau noil pəpadaŋ, nudamñ mai alat lototubuni. Nokəta təban nahurabat salito.’* 21 Beti ikel mai ginau ke, ‘Givan, nesəvat gaiug vi tut van hən naluvoŋ hən nəvanuan naut tiltile gail.’ ”

22 Naluvoŋ losəsəloŋ hən aPol vəbar tokəmaianan. Be nəboŋ toke aGot tosəvati van hən alat ləsavi Ju, lukai habat ke, “Lav kuvi dan navile a pan!

* **22:20:** Uman 7.58, 8.1

Sanor ke ħimaur am.”²³ Lukai van ale lubarbar hən nahurabat salit gail mai nəmasiav vi məhat.
²⁴ Nakomada ikel mai nasoltia gail ke, lesəhar aPol vi lohoim salito ale bilasi, usi hən ləb̃isabi ke, husur nəsa naluṽoh lotokai van hən̄i maienan.
²⁵ Avil nəboŋ lotoliv gat navəlan mai narien aPol, baŋis gat gail hən ləb̃ebilasi, eus nasenturion toil təban ke, “Inor ke mətebilas auleRom sua nakotan səsabi ke tosab?”*
²⁶ Nəboŋ nasenturion tosəsəloŋ hən natenan, ivan hən nakomada ale ikel maii ke, “Guke gigol nəsa? Atenan evi auleRom.”
²⁷ Nakomada egəm hən aPol, eusi ke, “Kel mai ginau, govi auleRom māu?” Ale ike, “Evoi.”
²⁸ Beti nakomada ike, “Nulav nəvat tosəbur mai alat a Rom hən notogəm vi uleRom.” Ris aPol toke, “Be ginau boh, nəboŋ lotopas ginau novi uleRom.”
²⁹ Vəha-sua ŋai alalum̄an pəpadaŋ hən ləb̃ebilas aPol mai ləbeusi hən nausian gail, lovi tut dani. Nakomada am emətahw husur inau ləboii ke, to-baŋis gat aPol tovi uleRom kitin hən natsen.†

APol eil rivuh len nəSanhitrin

³⁰ Pelan han nakomada ike teləboii ke alat lotoil a m̄o seJu gail lukot hən aPol hən nəsa. Ale isah ruḃat aPol, ale ikele idaŋ ke abiltihai tutumav mai nəSanhitrin kavkav leḃətah. Beti esəhar aPol vi pan, gol ke eil a m̄o len nəholito.

23

¹ Nəboŋ aPol tokəta mətaltal van hən nəSanhitrin ike, “Lalum̄an, aṽagw gail, len nəmauran kavkav sagw len nəhon aGot nəlogw imasil vəbar daməŋai.”

---

* **22:25:** Uman 16.37 † **22:29:** Sanor ke avan ideh ħibaŋis gat auleRom hən natsen.

2 Beti abiltihai tutumav, aAnanias ikel mai alat lotoil tēban aPol ke liṽos nabuṽon. 3 APol ipair van hēni ike, “AGot tiṽas gaiug, gohum napisbile tobij̃biṽal gotopiti topēhapēhw!”* Gobētah ei, gusaḅ sēhoti ke nēsagol husur nalo siGot, avil gaiug gobur kotov nalo nēboṽ gotokel mai alatenan ke liṽos ginau.” 4 Alat lotoil tēban luke, “Imabe gotosor tosa hēn abiltihai tutumav siGot?” 5 Ale aPol ike, “Aṽagw gail, nēsālēboii ke tovi biltihai tutumav, husur len natosian siGot ike, ‘Sagisor tisa hēn avan ideh toil a mō hēn nēvanuan sam̃ gail.’ ”*

6 Nēboṽ aPol tokēta lēboii ke galevis lovi Sattiusi, galevis am lovi Farisi, ikai van hēn nēSanhitrin ke, “Aṽagw gail, novi Farisi sua, notovi anatan siFarisi gail. Lukot hēn ginau husur nē-vatvat-viri-an mai na-le-mēhat-an dan nēmatan!”* 7 Nēboṽ tokēmaienan, naFarisi gail mai naSattiusi gail lotuḅat sor ḅalḅal ale naḅonḅonan egēm nētarhēt eru. 8 (NaSattiusi gail luke sēkad na-le-mēhat-an dan nēmatan, sēkad aṽel ideh o nanunun ideh, be naFarisi gail lodēlomi ke ikad galen p̃isi.)* 9 Nasor-ḅalḅal-an iwal habat. Galevis lotovi hai p̃usan hēn nalo siMoses lotovi Farisi am, lule mēhat, lusor ḅal habat ke, “Namtsēsāḅ natideh tosab len ategai. Hum ma nanunun ideh o aṽel ideh m̃au tosor maii.”

10 Nēboṽ lotosor ḅalḅal van, nakomada emētahw ke, dereh lisah pēpas aPol, ale ikel mai nasoltia gail

---

* **23:3:** Mat 23.27-28; Eze 13.10-11. Len naut egai aPol isor isa hēn abiltihai tutumav * **23:5:** Exo 22.28 * **23:6:** Uman 26.5; Flp 3.5 * **23:8:** Mat 22.23; Mak 12.18; Luk 20.27

ke, levi pan, ale len nēdaŋan salito lesēhar kuvi dan nēSanhitrin vi lan naim sisoltia gail.

¹¹ Len mariug enan Nasuḅ eil tēban aPol ike, “Gitah gat nēloṃ! Gukel kot natit gail husur ginau len naut a Jerusalem, imagenan gimaskel koti len naut a Rom am.”

Na-sor-utaut-an hən nēmatan siPol

¹² Len nadudulan naJu gail luḅonḅon, luta gat na-kel-gati-an ke lukolkol hən nēhanan mai namunan van vēbar nēboŋ lēḅigol aPol ḅimat.

¹³ Nēvanuan lotoḅonḅon len na-sor-utaut-an enan lusobur sēhor 40. ¹⁴ Luvan hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a ṃo seJu gail ale luke, “Namtukel gati ke sanamtihan ris natideh vir namtḅigol aPol ḅimat. ¹⁵ Imaienan, gamito mai nēSanhitrin, mitikel mai nakomada ke, tesēhar aPol van hən gamito suṃan ke mēḅbike mēḅisaḅ nakitinan am husuri. Namtoutaut hən namtḅigole ḅimat a tahw hən ḅibar gamito.”

¹⁶ Nēboŋ ailoan uluṃian matmat siPol tosēsəloŋ hən na-sor-utaut-an enan, evi lan naim sisoltia gail, eḅis lan ale ikel uri mai aPol. ¹⁷ APol ekis nasenturion sua gəmai ale ike, “Gesēhar nēmantuhmar egai van hən nakomada samito hən ḅikel ur natsua mai atenan.” ¹⁸ Na esēhari van hən nakomada. Nasenturion ikel maii ke, “APol, dattotah gati len naim sidato, ekis ginau, ale eus ginau ke nesēhar nēmantuhmar egai gəṃ hən gaiug. Ikad natsua hən ḅikele mai gaiug.” ¹⁹ Nakomada etəgau navəlan ailoan aPol, elivi hən arḅisor sēḅolaru. Eusi ke, “Guke gikel ur nēsa mai ginau?” ²⁰ Isor vari ke, “NaJu gail ludamṃ mai galit gabag ke, pelan

dereh leus gaiug hæn gæbesæhar aPol vi pan van hæn næSanhitrin hæn læbisæb nakitinan am husuri, be logægæras. ²¹ Sagedælom galito. Lalumæn lotosobur sæhor 40 losusuah, toh vir nagæmaian siPol. Lukel gati ke salihan, salemun væbar læbigol aPol bimat. Gagai loutaut vir gaiug ke gæbidamñ hæn næsa lotousi.” ²² Imagenan, nakomada enan ike næmantuhmar tivan, ale ikel maii ke, “Sagikel mai avan ideh ke gotokel ur nategai mai ginau.”

aPol ivan hæn aFeliks a Sisarea

²³ Beti ekis nasenturion eru gæmai, ike, “Mæreutaut hæn nasoltia lotovi 200, nasoltia nahos lotovi 70 mai nasoltia næsaran lotovi 200 hæn læbævi Sisarea len namityal tomælapat damæŋ len mariug. ²⁴ Mæreutaut hæn nahos vir aPol, ale sæhar aPol van hæn aFeliks tovi gavna ei.”

²⁵ Itos nalobulat maiegai ke:

²⁶ Ginau notovi Klautius Lisias nutos nategai van hæn aGavna tovoi, aFeliks: Ivoi. ²⁷ NaJu gail lutah gat ategai hæn læbiŋabuni. Næboŋ notosabi ke tovi uleRom, ginau mai nasoltia gail namtuvan hæni ale nulav kuvi dan galito. ²⁸ Husur ke notoke nelæboi næsaan lotoke togole, nosæhari van hæn næSanhitrin salito. ²⁹ Nusabi ke lotokot hæni husur na-sor-ħalħal-an hæn nalo salito, be næmatan o naim bæbaŋis sanor hæn næsa lotoke togole. ³⁰ Næboŋ notosæsæloŋ hæni ke tokad nasor-utaut-an hæn læbemædas ategai, væha-sua ŋai nosævati van hæn gaiug. Nukel mai alat lotosor tas ategai ke likel mai gaiug næsaan lotonau ke togole. Sipa.

³¹ Imagenan nasoltia gail lugol husur nakelean sinakomada salito. Len mariug losəhar aPol vi Antipatris. ³² Pelan han nasoltia gail lotoyar, lotəlmam vi lan naim sisoltia gail, be nasoltia nahos gail luvan mai aPol sal. ³³ Nəboŋ lotobar naut a Sisarea lulav naləbulat napisulan mai aFeliks tovi gavna ei, ale lorin aPol len navəlan. ³⁴ Nəboŋ aFeliks toʋuruŋ naləbulat, eus a Pol ke naut san matmat a be. Ale nəboŋ tosəsəloŋ həni ke tovi uleSilisia, ³⁵ ike, “Dereh nikot hən gaiug nəboŋ alat lotosor tas gaiug ləb̃ibar naut egai.” Beti ikel mai nasoltia galevis ke lekətkəta kəkol hən aPol len nabiltiim siHerot, gai toum həni tia sutuai.†

24

aPol len nakotan siFeliks

¹ Len nəboŋ torim tohusur enan, aʔiltihai tutumav, aAnanias, egəm mai galevis lotoil a m̃o seJu mai avan sua, nahəsən aTertullus tovi ulum̃an tokad namitisau hən nalo. Ale lukel uri mai agavna nəsa lotoke likot hən a Pol sile. ² Nəboŋ lotokis aPol vi lohoim, aTertullus etuʔat sor tas aPol, ike, “aFeliks gotovi gavna, bathut namitisau sam̃ hən nautautan namtoħəhaʋur hən natəm̃at topat tobəlav mai natgalevis gotogəgel həni tovoi len nəkantri egai. ³ Akis len naut p̃isi namtosipa hən nəsa gotogole, aFeliks gotoyalyal. ⁴ Nomətahun nəb̃igol gəb̃ivekan. Imagenan, nous ke, gaiug gesəsəloŋ kəkereh hən ginamito len navoian gotokade tabtab.

---

† **23:35:** Naim enan, aHerot toyalyal eum həni.

5 “Ategai, namtusabi ke tovi ulumian namedasian togol nabal-metahuni-an len naju pisi len navile a pan kavkav. Eil a mo hen naluvoḥ lotosab,* lotohusur ahai pusan ta Nasaret.* 6-8 Ategai igol risi hen tomedas naim siGot hen tobijbinal len nehon aGot, imagenan namtutah gati. Nəboḥ gəbeusi, dereh gisabi ke, natit pisi namttokel mai gaiug ke aPol tosa lan, ekitin.”†

9 Naju gail ei luḃon mai aTertulus, luke nesa tokele ekitin.

APol ikel nakitinan husur gai gabag mai aFeliks

10 Nəboḥ agavna totinuh van hen aPol hen bisor, aPol ikel maii ke, “AFeliks aGavna, noləboii ke, len nasihau tosoḃur gotopəpehun nanoran dan nəsaban len nəkantri egai tia. Imaienan nohəhaḃur hen nəbisor husur natgalenan lotokel ke notogol tosa be sakitin. 11 Sədaḥ hen gəbisabi ke, səbar nəmariboḥ tovi 12 tovan, novi məhat vi Jerusalem hen nəbilotu. 12 Naut kəmas nesa lotokele, ləsəsabi ke notosor ḃalḃal mai avan ideh, ləsəsabi ke notogol nadədarḃabuan len naluvoḥ len naholəvat todar vis naim siGot, len naim nabonḃonan seJu ideh o len naut ideh len nabiltivile. 13 Lukel

---

* **24:5:** Nalo siRom idanḥ hen nalotuan galevis ḥai. Tertulus ike naḃisal siYesu Nasuḃ sanor len nalo enan. Len 14-16 aPol ike alat lotohusur naḃisal siNasuḃ aYesu lohusur nalotuan sua, nalo siRom todanḥ hani husur epitpitoḃ hen nalotuan seJu gail. * **24:5:** Mat 2.23 † **24:6-8:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hen nasoruan egai: Namtuke namtikot hani len nalo sinamito 7 be nakomada, aLisias, egəm lav kuvi dan ginamito len nədaḥan san. 8Beti ikel mai ginamito hen namtbegəm hen gaiug.

mai gaiug ke notogol tosa, be lodedas ləbēvusan nakitinan hən nəsa lotokele. ¹⁴ Nukel ləboi nategai mai gaiug ke, nulotu hən aGot setəmanamit ta sutuai hən Naṗisal siNasub̄ alategai lotoke tosab. Nodəlom natit ṗisi len nalo siMoses mai len natosian sihai kelkel ur gail. ¹⁵ Sum̄an nəsa alategai ma lotodəlomi, ginau nuvatvat vir nəboŋ aGot ḅigol na-le-məhat-an dan nəmatan hən alat lotonor mai ləsantor.* ¹⁶ Imaienan nohisi ke nəlogw imasil len nəhon aGot mai nəvanuan ṗisi tabtab.

¹⁷ “Husur nasihau tosoḅur notəlmam hən nəbēviol hən nəvat mai nəvanuan sagw gail lotom̄idol ale hən nəbetutumav. ¹⁸ Nəboŋ notogol natenan mai notogol ginau notoveveu tia, lusab̄ ginau len naholəvat todar vis naim siGot, be səkad naluṽoh, səkad nadədarṇab̄uan ideh.‡ ¹⁹ Avil ikad naJu galevis a Asia ei. Galit, ləbələboi natideh notogol tosa, ivoi hən ləbitoh gegai len nəhoṁ. ²⁰ Galit gabag māu, likel mai gaiug natideh sanor lotosabi len ginau nəboŋ notoil len nəhon nəSanhitrin salito! ²¹ Sum̄an ma tovi nategai notokai habat həni nəboŋ notoil len naḅonḅonan salit ke, ‘Lukot hən ginau daməŋai husur nuvatvat vir na-le-məhat-an dan nəmatan!’ ”*

²² Beti aFeliks toləboi masuṽ hən Naṗisal siNasub̄, igol nakotan evəlo, ike, “Nəboŋ aLisias, nakomada bəgəmai, neriŋ na-sor-sabi-an sagw husur gaiug.” ²³ Ale ikel mai nasenturion ke, tekətkəta kəkol hən aPol be teriŋi hən ḅiyaryar kəkereh, ale tidam̄ hən nəvanuan siPol gail lekətkəta təban.

* **24:15:** Dan 12.2 ‡ **24:18:** Hən naves 17-18, Uman 21.17-28

* **24:21:** Uman 23.6

APol isor mai alarmisoan aFeliks mai aTrusilla

²⁴ Nəmariboŋ galevis tohusuri aFeliks egəm mai asoan, nahəsan aTrusilla, tovi Ju sua. Episul hən aPol bəgəm həni ale esəsəloŋ hən tosor husur nadəlomian len aYesu Kristo. ²⁵ APol ihol husur nanoran, mai nədaŋan hən avan ideh b̄ike, “Aoa,” hən nəsaan, mai nəboŋ aGot b̄ikot hən nəvanuan p̄isi. Nəboŋ tokəmaianan, aFeliks emətahw, ike, “Givan bai, nəb̄isaḅ nəboŋ ideh am, dereh nepisul hən gaiug hən gəb̄egəmai.” ²⁶ Bathut aFeliks tonau ke hum ma aPol b̄ilav nəvat maii hən b̄imakuv, episul vəha-sob̄soḅur həni hən bəgəm hol maii.

²⁷ Nəboŋ nasihau toru togam gole tonon aPor-sius Festus ilav namilen aFeliks. Ale husur aFeliks toləŋon ke naJu gail lehəhaṽur həni, eriŋ aPol totoh tin len naim bəbaŋis.

25*APol eusi ke aSisa tikot həni*

¹ Len nəmariboŋ itor husur nagəmaian san len naut a Jutea, aFestus eriŋ naut a Sisarea vi məhat vi Jerusalem. ² Len naut enan ab̄iltihai tutu-mav gail mai alat lotoil a m̄o seJu gail, lukel uri mai aFestus nəsa lotoke aPol togol tosa. Ale loŋiri ke, ³ b̄ike ləb̄ehəhaṽur həni, tilav aPol gəm vi Jerusalem. (Lusor utaut həni tia ke ligol aPol timat len naḅisal.) ⁴ AFestus isor var galit ke, “Namtotəgau gat aPol a Sisarea, ale asike idareh ginou nivan ei. ⁵ Imaianan, alat lotoil a m̄o hən gamito, litah mai ginou. Bikad natideh tosa len atenan, likel ur nəsa togol tosa len nakotan sagw ei.”

6 AFestus itoh mai galit len naut enan len nēmariboŋ sasəhor toməlevtor o tosəŋavur ale evi pan vi Sisarea. Pelan han ebətah len nakotan ale ike lesəhar aPol gəmai. 7 Nəboŋ aPol togəmai tonoŋ, naJu gail lotogəm a Jerusalem loil dar vis aPol, lukel ur nəsa lotoke aPol togol tosa avil lodədas ləbēvusan səhoti ke tovi kitinan. 8 APol isor vi tarhət san gabag ke, “Nəsagol natideh tobur kotov nalo seJu gail, tomədas naim siGot o tomədas aSisa.” 9 Be husur aFestus toke tigol naJu gail lehəhaʋur, eus aPol ke, “Guke gevi Jerusalem hən nəbikot hən gaiug ei sil natgalegai a?” 10 Ale aPol isor vari ke, “Gagai noil a mō len nəhai bətbətah nakotan tovi nakotan seSisa; ale egai nakotan tonor hən nəbikot lan. Gaiug goləboi buni tia ke nəsagol natideh tosab van hən naJu gail. 11 Nəbigol natideh tosa, tonor hən nəbimat sile, asike nugam dan nəmatan enan, avil nəsa naJu galegai lotokel ke notogol tosa asike bəkitin, səkad avan ideh toləboi bəriŋ ginau len navələlito. Nous ke aSisa tebətah len nakotan sagw.” 12 Beti nəboŋ aFestus tosor husur natenan mai esan gail lotokad nami-tisau, isor var aPol ke, “Gous ke aSisa tebətah len nakotan sam, ale dereh givan hən aSisa.”

AFestus isor husur aPol mai aAkrrippa aKiŋ

13 Nəboŋ nēmariboŋ galevis tovan, aAkrrippa aKiŋ* mai aPernis tovi aʋavinen arogəm hən naut a Sisarea hən arbīke, “Ivoi,” ale arbeləlav mai aFestus. 14 Arutoh ei nēmariboŋ isoʋur ale len

---

* **25:13:** AHerot Akrippa egai evi anatum aHerot Akrippa togol aJemes aʋan aJon imat ale totah gat ahai pispisul gail. Ris Uman 12.1-24.

natohan sɛlaru aFestus isor husur nakotan siPol mai akiŋ, ike, “Ikad avan sua aFeliks toriŋi len naim bɛbaŋis gegai. ¹⁵ Ale nɛboŋ nototoh len naut a Jerusalem, aɓiltihai tutumav mai alat lo-toil a m̃o seju gail, lukel mai ginau nɛsa lotoke aten togol tosa ale lous ke ginau nisab̃ sɛhoti ke timaspanis. ¹⁶ Nukel mai galit ke, savi navide silat aRom hɛn lɛberiñ avan ideh len navɛlan alat lotoke tipanis. Be len nakotan atenan timaskad naɓonɓonan mai alat lotosor tasi hɛn ɓisor vi tarhɛt san gabag. ¹⁷ Imaienan nɛboŋ lotogɛm ɓon gegai, nɛsavɛlo be pelan han ŋai nobɛtah len nakotan, ale nukele ke lesɛhar aPol gɛmai. ¹⁸ Nɛboŋ alat lotosor tasi lotoil, lɛsakel ur natideh gai togol tosa hum notovatvat viri. ¹⁹ Be lusor taɓtasi husur nɛbathut nalotuan galevis salito, mai avan sua tomat, nahɛsan aYesu, aPol toke tomaur. ²⁰ Husur nɛsalɛboii ke timabe hɛn nɛɓɛɓusɓus kitev nakiti-nan husur natgalenan, nous aPol ke ɓehɛhaɗur m̃au ke tevi Jerusalem hɛn ɓikot ei sil na-sor-tastasi-an galenan. ²¹ Avil nɛboŋ aPol tous ke titoh vir nakotan seSisa, nukele ke letɛgau gati vir nɛɓɛsɛvati van hɛn aSisa.” ²² AAkrippa ikel mai aFestus ke, “Ginau am nuke nesɛsɛloŋ hɛn atenan.” AFestus ike, “Pelan beti gesɛsɛloŋ hɛni.”

APol len nɛhon aAkrippa

²³ Na pelan han aAkrippa mai aPernis arogɛm len naɗivan totibau hɛn arɓipat gɛlar mɛhat, aroɓis len narum̃ hɛn naɓonɓonan. Nakomada gail mai nɛvanuan totibau gail len navile, lutah mai gɛlaru. Beti aFestus ikele ke lesɛhar aPol gɛmai. ²⁴ Ale aFestus ike, “Akrippa aKiŋ mai galit lototoh

mai ginamito, mætoris ategai. NaJu gail þisi lous taltal hæn ginau len naut a Jerusalem mai gegai hæni, lukai ke sanor hæn þimaur am. ²⁵ Næsəsabi ke togol natideh hæn þimat sile. Ale næboŋ toke tivan hæn aSisa, noriŋi ke nesəvati van. ²⁶ Avil næsaləboii ke nitos næsa husur ategai van hæn aSisa. Imaienan nosəhari gəm a mō len nəhomit þisi, mai gaiug māu Akrippa aKiŋ. Næboŋ namtþeus nau-sian gail van hæni hum ma næþisab natideh hæn næþitos gati. ²⁷ Husur len nənauan sagw sanor savoi hæn næbesəvat avan ideh notobaŋis gati van, be na-tos-gati-an hæn næsa togol tosa eþuer.”

26

APol isor mai aAkrippa

¹ AAkrippa ikel mai aPol ke, “Gisor mōs gaiug gabag bai.” Ale aPol ibar hæn navəlan, etuþat sor vi tarhət san gabag ke, ² “Len nəhoŋ daməŋai, nohəhaʋur hæn næþisor vi tarhət sagw gabag. Nisor tas næsa naJu gail lotokel ke notogol tosa. ³ Nohəhaʋur husur gaiug, aAkrippa aKiŋ, goləboi naʋide þisi mai na-sor-þalþal-an seJu gail. Ima-genan noŋir gaiug ke, gesəsəloŋ mədau vir ginau. ⁴ NaJu þisi loləboi naʋide hæn nəmauran sagw næboŋ notokəkereh vəbar daməŋai, len natuþatan len nəmauran sagw næboŋ nototoh mai nəvanuan sagw gail, ale len naut a Jerusalem. ⁵ Galit læþike læþikel uri, loləboi ebəlav tia ke notovi Farisi sua ale naFarisi gail ludan hæn læþehusur þis naʋide hæn nalotuan seJu gail.* ⁶ Daməŋai noil len nakotan

* **26:5:** Uman 23.6; Flp 3.5

husur nə-vatvat-viri-an sagw len nəsa aGot tokel gati mai atəmadat ta sutuai. ⁷ Na-kel-gati-an enan, nahəmar tovi 12 sidato luvatvat viri ke tisarpoh, ale ludaŋ len nalotuan van hən aGot tabtab mōsi. Bathut nə-vatvat-viri-an enan, naJu gail lukot hən ginau, aKiŋ. ⁸ Imab mətsaləboi mətbedəlomi ke aGot togol alat lotomat lule məhat dan nəmatan? ⁹ A mō ginau am nunau ke nimasgol natit tisoḅur hən nəbemədas nahəsən aYesu ta Nasaret. ¹⁰ Ale len naut a Jerusalem nugole imaienan. Abiltihai tutumav gail lulav nə-dam-həni-an mai ginau ale nokəkol gat alat siGot len naim bəbaŋis, ale len nakotan nudam hən nəmatan hum nəpanismen salito. ¹¹ Len naim nabonḅonan p̄isi seJu nupansəm galito vəha-sobsoḅur, nohisi ke galit ideh ləḅisor mədas nahəsən aYesu. Nəlogw epəŋas galit hum notovinvinu ale nomədas tabtab hən galito van vəbar nabiltivile gail a tut.*

*APol isor husur nəpairan san dan nəsaan
(Uman 9.1-19, 22.6-16)*

¹² “Len nəyaran galen sual a tut, novi Tamaskus len nədaŋan sebiltihai tutumav gail ale nukad nalobulat hən nə-dam-həni-an salito. ¹³ AKiŋ, len natuḅlial, nəboŋ notohusur naḅisal, noris nam̄ial togəm len nəmav tom̄ial səhor namityal, tom̄ias ginau mai alat lotoyar mai ginau. ¹⁴ Ginamit p̄isi namtuteh len tan, beti nosəsəloŋ hən nadoldol tosor mai ginau len nasoruan seIp̄ru gail ke, ‘Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa? Nəboŋ gotomətahun ginau, gaiug səḅom̄ gosənah hun

* **26:11:** Uman 8.3, 9.1-2, 22.4-5

naḅuluk tosəvat nəhai token, amahean toturi həni hən ḅiyar ḅinor.’ ¹⁵ Nousi ke, ‘Gaiug ase Nasub?’ Ale Nasub ike, ‘Ginau aYesu gotomədas bun ginau!’ ¹⁶ Be gile məhat, geil len nariemñ gəlaru. Novisi hən gaiug hən nəbitabtabuh len gaiug hən gəḅevi vanuan nauman sagw, ale hən gəḅikel kot natit gail gotorisi husur ginau mai natit gail nəḅevisi hən gaiug lan. ¹⁷ Dereh netəgau gat gaiug, nilav kuv gaiug dan alat lotomətahun gaiug, nəvanuan samñ gail mai alat ləsavi Ju notosəvat gaiug van hən galit gagai. ¹⁸ Nosəvat gaiug van hən galit hən gəḅesəḅav hən namətalito ale hən gəḅipair hən galit dan nəmargobut van hən namñial, dan nədaḅan siSetan van hən aGot. Timagenan hən ləḅikad narubətian dan nəsaan, ale hən ləḅikad namilelit len alat lotoveveu husur nadələmian salit len ginau.’

APol isor husur nauman san

¹⁹ “Imaienan, aAkrippa aKij, nosəsəloḅ husur atenan togəm len nəmav, ale nugol nəsa tokele. ²⁰ Nukel ur mai nəvanuan ḅisi ke, lipair dan nəsaan salit van hən aGot, ale nəsa ləḅigole timasnor hən nəpairan dan nəsaan. Nukel ur naten len naut a Tamaskus metəkav, beti len naut a Jerusalem, ale len naut a Jutea kavkav. Ale nuvan hən alat ləsavi Ju, nukel uri mai galit am.* ²¹ Husur natenan, naJu gail lutah gat ginau len naholəvat todar vis naim siGot, ale lugol risi ke, ligol nimat. ²² Vəbar daməḅai aGot evi tarhət sagw. Ale noil gegai, nukel ur nəsa notorisi mai nəvanuan kəmas gail

* **26:20:** Uman 9.20, 28-29; Mat 3.8; Luk 3.8

mai nəvanuan gail lotoyalyal. Nəsa notokele eḡitoṽ ḡai hən nəsa ahai kelkel ur gail mai aMoses lotokele ke tevisi. ²³ Luke aKristo, aGot totabtabuh lan, teləḡon tisa, ale husur ke tevi nametəkav hən na-le-məhat-an dan nəmatan, tikel ur namial mai nəvanuan sidat gail mai alat ləsavi Ju!”*

APol eus aAkrrippa hən bikad nadələmian

²⁴ Nəboḡ aPol tosor vi tarhət san gabag sal aFestus isor habat kəkol həni ke, “Pol govinu! Nabiltələboi-səhoti-an samḡ igol ke gotovinvinu!” ²⁵ Be aPol ike, “Nəsavinvinu, aFestus gotoyalyal, avil nukel kot nasoruan tokitin, tokad nənauan tovoi. ²⁶ AKiḡ eləboi natgalenan tia, husur enan noləboi nəbəkəmaienan maii. Nunau ləboii ke natideh gail sasusuah lan, husur natgalenan ləsavisi hum lotosusuah be lovisi pərpə. ²⁷ Akrippa aKiḡ, godələm nəsa ahai kelkel ur gail lototos gati a? Noləboii ke gotodələmi.” ²⁸ AAkrrippa ikel mai aPol ke, “Len namityal toḡidol maiegai, gunau ke gotoləboi gəḡigol ke nəbėgəm vi Kristen a?” ²⁹ APol isor vari ke, “Nous aGot ke len namityal toḡidol o tobələv, savi gaiug ḡai be galit pisi am lotosəsələḡ hən ginou daməḡai, legəm suḡan ginou! Avil natsen galegai eḡuer.”

³⁰ Beti aKiḡ, aGavna mai aPernis, mai alat lotobətah mai galito, galit pisi lule məhat. ³¹ Nəboḡ lotoriḡ narumḡ enan lukel mai galit gabag ke, “Atenan sagol natideh tonor hən bimat o bitoh len naim bəbaḡis.” ³² AAkrrippa ikel mai aFestus ke, “Atenan, asike tausi ke tavi lan nakotan seSisa, taləboi tavivile.”

* **26:23:** 1Kor 15.20; Isa 42.6, 49.6

27

APoliwol vi Rom

¹ Nəboŋ aFestus toriŋi ke namtɔbiwol vi Itali, loriŋ aPol mai galevis lotobəbaŋis am len navəlan nasenturion sua, nahəsən aJulius, tovi gai sua len Nabiltiłuʋoh Nasoltia SeSisa. ² Namtusah len nəwag wol ta Atramittium toke ɔbiwol vi lan navile gail bitas len naprovens Asia, ale namtotuɔat wol. AAristarkus, auleMasetonia sua ta Tessalonika, itah mai ginamito. ³ Pelan han namtubar naut a Siton, ale aJulius, tovoi hən aPol, idam̃ hən ke aPol ɔviahut van hən nabubur san gail hən ləbəkətkəta təban. ⁴ Namtovi lau dan naut enan ale namtuwol susuah tarhəbab a Saiprus husur nəlan eʋuv gol ginamito. ⁵ Nəboŋ namttowol tukot husur naut a Silisia mai a Pamfilia tonon, namtubar naut a Mira a Lisia. ⁶ Len naut enan nasenturion isaɔ nəwag wolwol sua ta Aleksadria toke tevi Itali ale eusan ginamit lan. ⁷ Len nəmariboŋ isoɔbur namtuwol manmaneh. Namtohusur nabitas a Knitus be nawolan idaŋ masuʋ. Pəpadaŋ hən naut a Knitus nəlan eʋuv gol nəgaman sinamito ale namtuwol tarhəholoul a Krit səhor nabuŋon a Salmone. ⁸ Nawolan sinamit husur nabitas enan idaŋ vəbar naut sua nahəsən tovi Naut Susuahan Tokab, pəpadaŋ hən nabiltivile a Lasea.

⁹ Nəmariboŋ isoɔbur ivan tia, ale nətas isa hən nawolan husur Nəboŋ hən Nabəbaŋan* tu ivan tia. Imaienan aPol ikel nalələgauan mai galit

---

* **27:9:** Nəboŋ hən Nabəbaŋan evi nəboŋ totibau seju gail. Len nəboŋ enan ləsəhan, lobəbaŋ mai aGot. ABiltihai tutumav etutumav hən ɔbəbaŋ hən nəsaban mai nəsaan seju gail. Nəboŋ enan ipat len nahəbati Septeba o Oktoba ŋa nətas isa masuʋ hən nawolan.

¹⁰ ke, “Lalumān, noris ke dereh nawolan egai tidan̄j habat ale natit tisoḅur timasig, savi nəkako mai nəwag ŋai, be nəmauran tisoḅur am.” ¹¹ Avil nasenturion sadəlom masuṽ hən nəsə aPol tokele, esəsəlon̄j hən ahai wolwol mai amahean nəwag wol ŋai. ¹² Husur ke naut hən nasusuahan enan sanor hən namtḅitoh lan len nahəbati naut susus, isoḅur len galit p̄isi luke namtiwol dani hən hum ma namtḅibar naut a Finiks hən namtḅitoh ei len nahəbati naut susus. Naut enan evi naut susuahan tokəta vi nəsautwes mai nanotwes.

Nəlan paru

¹³ Nəboŋ nəlan toṽuv kəkereh len nasaut, lunau ke ləḅibar naut a Finiks ŋa loliv naga, lotuḅat wol tukot pəpadan̄j hən naholoul a Krit. ¹⁴ Avil sədareh nəlan paru, nahəsən aNotis, eṽuv idan̄j tukot len naholoul a Krit gəmai. ¹⁵ Husur nəlan iṽas nəwag wol gol ke edədas ḅiwol len nəlan topat gol nəhon maienan, namtupair, sarmar mai nəlan. ¹⁶ Nəboŋ namttogam tarhəbab len natuhholoul, nahəsən a Kauta, namtoləboi namtḅeliv natuhḅot vi məhat len nəwag wol, naut kəmas ke todan̄j, ale namtuban̄jis gati. ¹⁷ Nəboŋ tovi məhat tonon̄j, lopis garu hən nəwag wol hən nabiltihau hən asike ḅimaṽul. Beti husur lomətahw ke likos len nasəhau a Sirtis, lubar hən nəlai tovi aga, ale nətəs isar hən galito, nəwag wol igam mədau. ¹⁸ Nətəs ekur habat hən ginamito gol ke pelan han lotuḅat bubulan nəkako len tas. ¹⁹ Ale len nəmariboŋ totor han lubar hən nahudhutit hən nəwag len tas hən navələlit ŋai hən ləḅimaur. ²⁰ Len nəmariboŋ isoḅur namityal mai namḅeso gail ləsavisi. Nəlan paru iṽas habat

hən ginamito van gol ke namtsadəlomi am ke namtbimaur.

²¹ Nəboŋ ebəlav ləsəhan, beti aPol ile məhat, ikel mai galit ke, “Lalumān, ivoi məttasəsəlon hən nalələgauan sagw. Asike məttawol dan naut a Krit, natit gail hən nəwag asike lətəmaɸulɸul, asike lətəmasig. ²² Be nukel mai gamit ke, ivoi mətetəgau gat nəlomito husur nəmauran samito asike imasig, nəwag wol ɲai dereh timasig. ²³ AGot tovi esagw notoum san, nino len mariug aŋel san eil təban ginau ²⁴ ike, ‘Sagemətahw Pol. Dereh gimaur, geil m̄au len nakotan seSisa, ale aGot eviol həni mai gaiug tia hən nəmauran salit ɸisi lotosah len nəwag wol mai gaiug.’ ²⁵ Imagenan, lalumān, məteləŋon tivoi am len nəlomito husur nukad nədəlomian len aGot ke dereh tesumān nəsa tokele mai ginau. ²⁶ Be datimaskos len naholoul ideh bai.”

²⁷ Nəboŋ nawik eru togam gole, len mariug, nəboŋ nətəs tosar hən ginamit tukot len Nətəs Atria, tuɸloh len mariug alat lotoum len nəwag wol lunau ke lusal gəm pəpadaŋ hən naut ideh. ²⁸ Lugol ris nəsarehan hən nətəs, səbi ke namita† han tovi 37. Sədareh lugol ris nəsarehan tətəs, səbi ke namita han tovi 27. ²⁹ Lomətahw ke hum ma namtbikos len nəvat, ale lubar hən naga ivat bathuwag beti luser tuɸ vir nalennəyal bəgəmai. ³⁰ Galevis lotoum len nəwag wol lohisi ke ligam dan nəwag, ale lorin natuhɸot vi pan gəras ke libar hən naga gail dan nəmashuwag. ³¹ Be aPol ikel mai nasenturion mai nasoltia gail ke, “Alatenan asike ləbitoh len nəwag wol, asike mətoləboi mətbimakuv dan nəmatan.”

---

† **27:28:** Len nəboŋ enan ləsəkad namita, lukad nəfatom tovi pəpadaŋ hən namita eru.

³² Beti nasoltia gail luta kotov nēhau totah gat natuhbot, gol ke isal.

³³ Pēpadaŋ hēn naut bīlan aPol eŋir galit p̄isi ke lihan, ike, “Daməŋ nēmariboŋ evi 14 mēttotoh van mētsəhan, ale nēhanan samit eḅuer. ³⁴ Imaiēnan, ivoi ke mitihan natideh hēn ḅevi tarhət samito. Mitimasgole hēn mētbīmaur. Husur nasivur ideh len nēkadumit asike imasig.”

³⁵ Nəboŋ tokəmaiēnan tonəŋ, len nēholit p̄isi ilav nabəta, esipa len aGot, eḅur nabəta ale etuḅat hani. ³⁶ Galit p̄isi loləŋon ivoi am len nəlolito ale luhan. ³⁷ (Ginamit p̄isi len nəwag wol enan nam-tovi 276.) ³⁸ Nəboŋ lotohanukub tonəŋ, lobubulan nawit len tas hēn ḅigol nəwag wol ḅeməlala.

Nəwag wol ikos, imaḅulḅul

³⁹ Nəboŋ naut tolan, ləsarīs ləboi naut be lokəta bunus naburhuut sua tokad nabion lotoke ligol nəwag wol tikos lan, be ləsaləboii ke timaiēnan o ledədasi. ⁴⁰ N̄a luta kokotov nēhau hēn naga gail hēn ləḅipat butitas. Nəboŋ lotogol nauman en sal, lusah ruḅat nēhau gail lotopis gat nəḅos wolwol gəlaru hēni. Beti loliv nəlai mashuwag vi mēhat hēn nəlān ḅēḅuvi, ale luwol vahut bitas. ⁴¹ Lubar naut nawilel tolev ale lukos. Nəmashuwag edədas ḅerus be nabiltitas iḅas nəbathuwag van van vəmaḅulḅul. ⁴² Nasoltia gail lusor utaut hēn ləḅigol alat lotobaŋis gat galito limat hēn asike ləḅegəgar yav. ⁴³ Avil nasenturion ike aPol timaur, ale ikai tas na-sor-utaut-an enan. Ikele ke, alat lotoləboi nagəgaran lemələh len tas a n̄o, gəgar vahut. ⁴⁴ Ale ikel mai alat lotosuh ke, ideh lith gat nətərhai,

ideh litah gat nahudhuwag. Imagenan galit p̄isi lubar nabitās, lumaur.

28

Len naholoul a Malta

¹ Nəboŋ namttovahut namtusabi ke nahəsan naholoul enan evi Malta. ² Husur naus eus mai naut esusus, alat lotosuh ei luvoi habat hən ginamito. Lotuŋ nəhab, ale lukel nahəhaʋuran salito mai ginamito. ³ APol itariv nəhab galevis, be nəboŋ toriŋi len nəhab, nəmat sua, nəvaipa*, imakuv dan naut topud, hat navəlan. ⁴ Nəboŋ alat a Malta lotoris nəmat totahətah len navəlan, lusorsor mai galit gabag ke, “Ategai evi naulumān togol nəmatan. Naut kəmas gai səmat len tas, nagot pəhaʋut sidato, aNoran†, asike idam̄ ke timaur am.” ⁵ Be aPol ekur kuv nəmat vi lan nəhab ale aPol imaur sal. ⁶ Luvatvat viri ke dereh aPol titob o titeh tutut timat. Avil lutoh viri ebəlav soʋuer. Natideh savisi həni. Ale logəgel hən nənauan salito, lotuʋat keke ke evi nagot sua.*

⁷ Pəpadaŋ hən naut enan ikad nətan sinəvanuan totibau hən naholoul, nahəsan aPuplius. Gai ike, “Ivoi,” mai ginamito ale ekətkəta təban ginamit len nəmariboŋ itor. ⁸ Len nəboŋ enan atəman aPuplius eməsaḥ. İpat len nəmel, epud mai eʋirʋir. APol ivan həni, isor tuʋ. Nəboŋ tonon erin navəlan gəlar lan ale imaur. ⁹ Husur natenan, galit p̄isi len naholoul lotoməsaḥ, logəm hən aPol ale lumaur.

---

* **28:3:** Nəvaipa evi nəmat tosa, nəboŋ bihat avan ideh, nabehi han igol ke timat. † **28:4:** ANoran evi nahəsan nagot tovi pəhaʋut sua silat a Kris. * **28:6:** Uman 14.11

¹⁰ Loputsan ginamit hum namttovi vanuan toy-alyal gail. Ale nəboŋ namttoutaut hən namtb̄iwol vi lau, lousan natit ƀisi ƀevi tarhət sinamit len nawolan sinamito.

A Malta vi Rom

¹¹ Husur nahəbati itor namtovi lau len nəwag wolwol ta Aleksadria tokir len naholoul enan len nahəbati naut susus. Ikad Naməlav Larmiŋan[‡] tovi naməlauah han. ¹² Namtubar naut a Sirakus, ale namtutoh ei nəmariboŋ itor. ¹³ Beti namtorin naut enan namtubar naut a Rekiium. Pelan han nəlan len nəsautwes etəvah, namtorin naut enan, ale hois han namtubar naut a Puteoli. ¹⁴ Len naut enan namtusəb̄ nəvanuan nədəlomian lotous ginamit hən namtb̄itoh mai galito len nawik esua. Imagenan namtogəm vəbar naut a Rom.

¹⁵ Nəboŋ nəvanuan nədəlomian gail ei lotosəsəloŋ həni ke namttogəmai, logəm van vəbar Nəmaket siAppius mai Naim Nəvŋav Itor[§] hən ləb̄ebubur mai ginamito. Nəboŋ aPol toris galito, eləŋon ivoi am len nəlon, ale esipa vi təban aGot.

¹⁶ Nəboŋ namttobar naut a Rom, ludam̄ hən aPol ƀitoh səbon len naim sua mai nasoltia tokətkəta kəkol həni.

APol len naut a Rom

¹⁷ Len nəmariboŋ totor tohusuri, aPol ekis naJu gail lotoil a n̄o gəmai. Nəboŋ lotoƀonƀon ikel mai galit ke, “Lalum̄an, aŋagw gail, naut kəmas

---

[‡] **28:11:** Alat a Kris luke nagot toil a n̄o salito ikad anatan eru artovi naməlav gəlaru. Nahəsalaru aKastor mai aPoluks **§ 28:15:** Nəmaket siAppius evi navile topat nakilomita tovi 69 a tut hən naut a Rom. Naim Nəvŋav Itor evi navile topat nakilomita tovi 53 a tut hən naut a Rom.

nəsagol natideh tomədas nəvanuan sidat gail mai naʋide setəmadat ta sutuai, naJu gail lutah gat ginau len naut a Jerusalem ale loriŋ ginau len navəlan alat a Rom. ¹⁸ Nəboŋ lotous nausian gail mai ginau, luke leriŋ ginau nivan husur ləsəsəb natideh tonor hən nəbimat. ¹⁹ Avil nəboŋ naJu gail lotosor mətahuni, igol ke nous ke nikot len nakotan seSisa, naut kəmas nəsəkad natideh hən nəbikot hən nəvanuan sagw gail sile.* ²⁰ Bathut natgalenan, nokis gamit gəmai hən nəberis gamit mai sor mai gamito. Nukad natsen galegai sil nə-vatvat-viri-an seIsrael, tovi aKristo.”

²¹ Ale lusor vari ke, “Namtsəlav nalobulat ideh a Jutea tosor husur gaiug, mai avan ideh tobar naut egai sakel uri o sakel natideh tosa husur gaiug. ²² Be namtuke namtesəsəloŋ hən nənauan sam̄ gail, husur namtoləboii ke, nəvanuan gail len naut p̄isi lusor tas naluʋoh egaii hən nalotuan totile.”

²³ Loriŋ gat nəboŋ sua vir aPol ale galit isoḅur logəm vi lan naim totoh lan. Tuḅat dudulan vəbar nalenmariug aPol isor vahvah mai galito, ikel ur natohan pipihəlan aGot ale len nalo siMoses, mai natosian sihai kelkel ur gail, ikel natgalenan hən ləḅegəgel hən nənauan salit husur aYesu. ²⁴ Galevis lunau ke aPol ekitin, galevis am ləsadəlomi. ²⁵ Husur nənauan salit sasua, lotuḅat riŋ naut enan. Ale aPol isor tətəs am ke, “ANunun aGot ekitin nəboŋ tokel mai atəmadat ta sutuai len ahai kelkel ur, aIsaiah, ²⁶ ke,
“Givan hən nəvanuan galegai, gike,
“Len nasəsəloŋan samito, dereh mətesəsəloŋ

---

* **28:19:** Uman 25.11

be asike mətəsəsələn ləboi nəsa notokele,
 ale len nakətaan samito, dereh mətəkəta
 be asike mətəkəta ləboi nəsa notogole.”

²⁷ Husur nəkadun alategai egəm vonvon,
 pəpadaŋ nədariŋalit ebulbulol,
 ale namətalit iḃer.

Asike lətəmagenan,
 namətalit takəta ris nəsa notogole,
 nədariŋalit tasəsələn hən nəsa notokele,
 nəlolit taləboi natgalenan,

ale lətəpair van hən ginau,
 ale nətagol galit lətəmaur.*

²⁸⁻²⁹ “Ale ginau nuke mətələboii ke, nə-lav-kuvi-an
 enan dan nəsaan, aGot esəvati tia van hən alat ləsavi
 Ju, ale galit dereh lesəsələn balai!”* **

³⁰ Len nasihau eru aPol itoh ei len naim gai
 torentem, ale ehəhaṽur hən nəvanuan p̄isi lotogəm
 həni. ³¹ Ikel ur natohan pipihabəlan aGot, eḃusan
 husur Nasuḃ aYesu Kristo len na-il-ḃuri-an, ale
 səkad avan ideh tomədasi.

---

* **28:27:** Isa 6.9-10; Luk 8.10   * **28:28-29:** Psa 67.3; Luk 3.6

** **28:28-29:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai:
 29 Nəboŋ tokel nasoruan enan tonon, naJu gail luvan, lusor ḃalḃal
 habat mai galit gabag.

**Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu
The New Testament in the Maskelynes language of
Uluveu, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Maskelynes blong Uluveu,
Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Maskelynes de
Uluveu, Vanuatu.**

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Maskelynes

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

cb9da196-fced-5a7c-9540-74db5e4270fd